תלמוד ירושלמי · מפרשים · מראה הפנים על תלמוד ירושלמי · סדר נזיקין

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי סנהדרין

רבי משה מרגלית

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי סנהדרין

רבי משה מרגלית

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראה-הפנים-על-תלמוד-ירושלמי-סנהדרין/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 13
הלכה ג 16
הלכה ד 17
פרק ב 19
הלכה א 19
הלכה ב 21
הלכה ג 22
הלכה ד 23
הלכה ה 23
הלכה ו 23
פרק ג 25
הלכה א 25
הלכה ב 26
הלכה ג 26
הלכה ד 27
הלכה ה 31
הלכה ו 33
הלכה ז 35
הלכה ח 35
הלכה ט 37
הלכה י 41
הלכה יב 41
פרק ד 42
הלכה א 42
הלכה ג 43
הלכה ד 43
הלכה ה 43
הלכה ו 44
הלכה ז 44
הלכה ט 46
פרק ה 46
הלכה א 46
הלכה ב 49
הלכה ג 50
הלכה ד 50
הלכה ה 51
פרק ו 54
הלכה א 54
הלכה ג 55
הלכה ה 55
הלכה ו 56
הלכה ז 56
הלכה ח 57
הלכה ט 57
הלכה י 57
פרק ז 58
הלכה א 58
הלכה ב 59
הלכה ד 59
הלכה ה 59
הלכה ו 63
הלכה ז 66
הלכה ח 67
הלכה ט 69
הלכה י 72
הלכה יא 73
הלכה יב 75
הלכה יג 75
פרק ח 76
הלכה א 76

הלכה ב 76
הלכה ג 76
הלכה ד 78
הלכה ה 78
הלכה ו 78
הלכה ח 79
הלכה ט 80
פרק ט 81
הלכה א 81
הלכה ב 82
הלכה ג 83
הלכה ד 83
הלכה ה 83
הלכה ו 83
הלכה ז 84
פרק י 85
הלכה א 85
הלכה ב 86
הלכה ו 87
הלכה ז 88
פרק יא 89
הלכה א 89
הלכה ב 90
הלכה ג 90
הלכה ד 91
הלכה ה 93
הלכה ו 94

פרק א

הלכה א

דיני ממונות בשלשה. הקשו בתוס' הא דלא תני כופר ושלשים של עבד כדתנן שאר קנסות וי"מ משום דשור מיתתו בכ"ג ובזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר וכו'. וכלומר דלא משכחת לה כופר אא"כ השור בסקילה ואז הבעלים ג"כ נידונין בכ"ג. דחד דינא הוי וכפשיטותא דהאי ש"ס בסוף ההלכ'. ולפ"ז למאי דמדתו להי"מ ומשום דאיכא אמוראי דסברי אפי' ר"ע התם אית ליה כופר שלא בכוונה. והכי קי"ל א"כ בכה"ג דאיכא כופר אף במקום דאין השור בסקילה בהא דין הכופר בשלשה וכן הקנס של עבד ומיהו מומחין בעינן דהא קנסות נינהו וכמ"ד כופרא כפר' הוי והכי קי"ל ואע"ג דמשלם ע"פ עצמו הוא עכ"פ קנסא מיקרי ולאו ממונא הוא לענין זה ועיין בפ"ד דב"ק הלכה ה' ד"ה תיפתר שעבר ושחטו שם ביארתי לשי' הרמב"ם ז"ל ולשי' רש"י והתוס' בענין כופרא כפרה ומשלם ע"פ עצמו. וסיימו התוס' א"נ התנא לא איירי אלא בממון הניתן מיד ליד ור"ל דניתן ליד הניזק עצמו משא"כ בכופר ושלשים של עבד. ועיין עוד מזה בסוף ההלכה ד"ה שור הנסקל כולו ממון הוא:

מנן תיתי ליה והיו אלה לכם לחקת משפט. בהאי פרשתא לא כתיבא דיני ממונות ואפשר דהכי דריש לה דהתורה אמרה בין שיהיה דיני נפשות בין דליכא כגון הורג בשגגה דאיירי בפרשה משפט א לכם והה"ד לדיני ממונות דליבעי דרישה וחקירה וא"כ בדין הוא דליבעי נמי מומחין בכל דיני ממונות אלא דתקנת חכמים היא בהודאות והלואות כדי שלא תנעול דלת בפני לווין והתם דריש לה להא דר' חנינא מקרא דמשפט אחד יהיה לכם דכתיבא דיני ממונות בפרשת מכה בהמה וגו' והתוס' בריש פרקין ד"ה דברי הכל אין דיניהן דק פלפלו בזה אם הוקשו דיני ממונות אהדדי מהאי קרא וכתבו למאן דלית ליה עירוב פרשיות ס"ל דהוקשו דיני ממונות אהדדי. ונראה לפרש רהטת הסוגיא דהכא דמעיקרא קאמר מנן תיתי ליה דדיני ממונות והיינו הודאות והלואות דבשלשה וקאמר דמקרא לחקת משפט הוקשו כל הדינים אהדדי דאפי' בדרישה וחקירה הייתי אומר דהושוו דיני ממונות לדיני נפשות אי לאו דתקנו' חכמים דבד"מ לא בעינן דרישה וחקירה ומכל מקום הושוו ג"כ דיני ממונות אהדדי לענין זה דכמו דגזילות וחבלות בג' כך דיני הודאות והלואות והדר קאמר ומנין לדיני ממונות בג' כלומר לכל דיני ממונות דקאמרת דגזילות וחבלות גופייהו מנלן וקאמר ונקרב וכו' דהתם גזילות וחבלות הוא דכתיבי. ובענין מה דמחלק התנא וקתני להו בתרתי בבי לא איירי הכא עד לקמן דפריך קושית הש"ס דהתם לא הן גזילות הן חבלות ועיין לקמן:

אשר ירשיען אלהים אין כתיב כאן אלא אשר ירשיעון. כדדריש אליבא דרבי התם בדף ג' ע"ב וקאמר ורבנן ירשיען כתיב ופליגי במכורת וכדכתב הר"ן ז"ל בהא דלקמן קרנות קרנת קרנת משמע מהכא דלפוס גמ' צריך להיות בס"ת קרנות בוא"ו בפרשה כבשה דיחיד וכתבו מקצת מפרשים ז"ל בשם הר"ר שלמי' ז"ל דלא כתיב קרנות לא במכתב ולא במסורה וא"כ הוא צ"ע ויש כיוצא בזה ביום כלות משה מלא ורבותינו אמרו דכלת כתיב וכן ולבני הפילגשים מלא ורבותינו אמרו פילגשם חסר וכתב הרשב"א ז"ל דהא הוי פלוגתא דמדינחאי ומערבאי בפלוגתא בן אשר ובן נפתלי ובכל מקום שאנו מוצאים מחלוקת בספרים אמרו במס' סופרים שהולכים אחר הרוב עכ"ל וכלומר אחר רוב ס"ת הנמצאים כתובין לפנינו:

אשכח תני ר' חזקיה וכו'. ובתוספתא ריש פ"ק קתני בהדיא רבי אומר בחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה. ומייתי לה התם. וי"ל דלהכי מייתי להאי ברייתא דר' חזקיה דאפי' להספרים שלנו דירשיען כתיב דריש אליבא דרבי חמשה מהיקישא דעדים:

לא הן גזילות הן חבלות. זו היא קושית הש"ס דהתם אטו גזילות וחבלות לאו דיני ממונות נינהו ולא ניחא ליה להש"ס לשנוי כדר' אבהו דהתם דמה הן קתני משום האי קושיא דפריך לה התם שלשה שלשה למה לי וכן שינויא דרבא דתרתי קתני התם הוא דשייכא דמפרש לה הש"ס להדיא דבהודאות והלואות לא בעינן מומחין משום דר"ח והלכך מפרש דמחלק להו התנא בתרי בבי וסוגיא דהש"ס דהכא לא נחית להא ומשני לה שינויא אחרינא:

ובימי שמעון בן שטח ניטלו דיני ממונות. יש לפרש דלענין יחיד מומחה שאינו יכול לכוף קאמר דמחמת קילקול הדור בימיו תיקן זה ובבבלי פ"ק דשבת דף ט"ו ע"א ל"ג אלא מ' שנה עד שלא חרב הבית גלתה סנהדרין ובטלו דיני נפשות:

מה אנן קיימין אם בשטעה ודנן משיקול הדעת בדא מה שעשה עשוי. למאי דנתבאר בפנים א"צ כאן לשבש הגי' כמו שרצה הש"כ בסי כ"ה ולהפכה אם בשטעה ודנן דין תורה בדא מה שעשה עשוי אם בשטעה ודנן בשיקול הדעת בדא ישלם מביתו כלומר במאי עסקינן אם בעטה ודנן דין שהוא פשוט בתורה להפך אמאי מה שעשה עשוי ואי בשטעה ודנן בשיקול הדעת אמאי ישלם מביתו דהא קבלוהו עליהם וכך פריך בש"ס דילן עכ"ל ומחמת זה רצה לומר שם דלסוגי' דהאי ש"ס יש חילוק בין קבלוהו בסתם דפטור מתשלומין ובין אמרו בפירוש ע"מ שתדון לי דין תורה דחייב ובמ"כ אינו כן ולא כפירושי אלא מפני שראה בתחלה אינו כתוב בדברי ר' בא אלא בשאמרו לו הרי את מקובל עלינו בשלשה ואח"כ כתוב גה ע"מ שתדיננו דין תורה דימה שהוא תירוץ

אחר ומה אנן קיימין קושיא היא אחר דתירץ דמירי שקיבלו עליהם ורצה לדמות לגמרי לדהתם אף בענין סידור הקושיא והתירוץ ומכח הדמיון הזה יצא לחלק שם כמוזכר דהשוה פלוגתא ולחלוק עלינו את השוין. ומ"מ אינו דומה בענין סידור להדברים אף לפי דבריו דהתם דף ו' ע"א מקשה אח"כ דטעה במאי אילימא דטעה בדבר משנה וכו' אלא דטעה בשיקול הדעת. אלא דלדינא שווין הם הסוגיות ואין זה צריך לפנים דהכא מה אנן קיימין דקאמר הוכחה היא לשינויא דר' בא והיינו ר' בא דמעיקרא ודלבסוף ואם אמרו הרי את מקובל עלינו אף בסתמא היינו לדון להם דין תורה וכדכתב הרא"ש ז"ל וכן המרדכי בשם רבינו מאיר ז"ל הביאו הב"י שם וכך היא סוגית הש"ס הזה להביא המסקנא בתחלה ואח"כ ההכרח לזה וכך פירושו דמה אנן קיימין אם תאמר שלא קבלו עליהם מיירי ובשטעה וכו' וא"כ א"צ לשבש כלל ושפיר מיתפרשא כמבואר בפנים. ודוגמא לזה תמצא פ' יש נוחלין הלכה ז' בסתם חלוקין מה אנן קיימין וכו' אלא כן אנן קיימין בסתם וה"נ על ה"א מיתפרשא דאלת"ה מה אנן קיימין ואל תחוש אם לא כתוב כאן אלא דהיינו הך וכן מבואר בהרבה מקומות. ואתיא שפיר נמי כסוגית הש"ס דהתם ממש דמקשי לה על הא דר"י ור"ל דאמרו אין דיניהן דין ממתני' דבכורו' ומשני לה כדהתם והיינו דמותיב ליה ר' אבא לר' אבהו דגרי' שם ואחר שקיבל ממנו שנה כן כדהכא וזהו בעצמו ר' בא בשם ר' אבהו ודרך הש"ס הזה לקצר ומבליע הפירכות והשינוים כחדא להעמיד המסקנא ועיין עוד בדיבור דלקמן ובענין מה שרבו השיטות ופירושי' בחילוקי דינים בהאי ענינא אין לי להאריך במבואר בכתובים. ובמקצת אעיר בענין זה דלמאי דכתבו התוספות בריש מכלתין ד"ה דברי הכל אין דיניהן דין דלר' יוחנן דס"ל בהגוזל כרמי בר חמא דלית ליה עירוב פרשיות והכא קאמר דשנים שדנו אין דיניהן דין ומנא ליה הא וכתבו דסמוך על משפט אחד יהיה לכם דבעינו שלשה. והשתא למאי דקי"ל כר' חייא בר' יוסף התם דאית ליה עירוב פרשיות כתוב כאן בעינן שלשה וכדאמר התם בהדיא ואפי' מומחין הוה בעינן אי לאו משום דר' חנינא ולכאורה הוה קשה לר' אבהו בעצמו דקאמר שנים שדנו אין דיניהן דין והא משמע דמדאורייתא הוא דקאמר ג' הוא דבעינן כדמשמע בסוגיא דריש מכילתין אליביה לעולם קסבר עירוב פרשיות וכו' וא"כ אמאי משני ר' אבהו בדף ו' הנזכר דמיירי שקבלוהו עליהם והא התם באינו מומחה איירי ואי אמרינן דמדאורייתא ג' בעינן ודאי לא מהני מה שקבלוהו עליהם ליחיד אינו מומחה וחילוק זה מבואר בדברי המפרשים ז"ל וכ"כ הר"ן ז"ל. ומזה מוכרח לומר דלמאי דמשני ר' אבהו התם וכן הכא דע"כ מדרבנן הוא דקאמר שנים שדנו אין דיניהן דין והלכך מהני אם קבלו עליהם והשתא סיעתא למאי דתירץ והמפרשים

לדעת הרמב"ם ז"ל שפסק בפ"ב דסנהדרין הל' ט' כרב אחא בריה דר' איקא דאפילו אחד מותר לדון מן התורה ואפ"ה פסק שנים שדנו אין דיניהם דין וכבר מבואר הוא דפירשו ז"ל דמדרבנן קאמר ולמאי שנתבאר בלאו הכי מוכרח לזה ואפי' אליבא דר' אבהו גופיה. והרי הרמב"ם ז"ל פוסק כר' חייא בר יוסף דעירוב פרשיות כתוב כאן דכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב וסובר בזה כפי הריב"א ז"ל בתוס' הגוזל דף ק"ז ע"א ולא ס"ל כשי' רש"י דפירש דבפקדון אפי' בכופר הכל בעי שבועה ור"ל אפי' אמר להד"מ ולא כשי' ר"ת דפי' שם דבפקדון בעינן הודאה בהדי שבועה דנאנסו במקצת הוא מודה ובמקצת טוען נאנסו אבל כפירה לא בעינן בהדי טענת נאנסו ושי' הריב"א שם הוא שיטה אחרת ומוסכמת לגדולי האחרונים ז"ל וזה דבטענה השייכ' בפקדון לחוד והיא טענת נאנסו דלא שייכא במלוה התם הוא דלא בעינן הודאה במקצת דאפי' טוען נאנסו הכל חייב שבועה דבענין זה אמרי' עירוב פרשיות ומקרינן כי הוא זה מפקדון אבל בטענה השייך גם במלוה כגון להד"מ בזה שוין מלוה ופקדון דלא הודאה מקצת פטור משבועה מן התורה והיינו פקדון והיינו מלוה בכה"ג וכך הוא דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות שכירות שכתב שם בהל' ח' ואין אחד מן השומרים צריך להודות במקצת ובהל' י"א כתב טען שהפקיד אצלו וזה אומר לא אמרתי אלא הנח לפניך ולא נעשיתי לו שומר נשבע היסת שלא קבלו אלא בדרך זו והיינו כשי' ריב"א דבכה"ג פטור משבועת התורה וכן כתב התרומות בשער ז' בשמו ז"ל וכן המור בסי' פ"ז. ולא כתבתי זה אלא לצורך מקומו שיצטרך לנו ביאור זה אי"ה. ועיין בפ' שבועת הדיינין הלכה א'. ועכ"פ אי אית לן עירוב פרשיות א"כ ע"כ לומר דקרא דבצדק תשפוט עמיתך מפקא ליה ממשמועתיה לענין זה דאף דכי הוא זה דכתיב בפרשה במלוה או בטענת השייך למלוה מישתעי מ"מ לא בעינן ג' הכתובין בפ' כ"א לגזילות וחבלות ובשאר ד"מ מדרבנן הוא דאמרו שנים שדנו אין דיניהן דין כדמוכרח לר' אבהו גופיה כמבואר לעיל:

מומחה שכפף ודן דינו דין. התם בדף ה' ע"א גרסינן ואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי אמר רב נחמן כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי איבעיא להו כגון אנא דגמירנא וסבירנא ונקיטנא רשותא או דילמא אע"ג דלא נקיט רשותא ת"ש דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל אם קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים וש"מ דדיניה דינא אף דלא נקיט רשותא והתוס' שם הקשו על פירש"י ז"ל וכן הר"ן ז"ל בחידושיו הקשה עוד על מה שפירש"י אם קבלוך עלייהו בין לדין בין לטעות דהא פשיטא היא וצריכא למימר שאינו משלם ועוד דבלאו הכי היכי מוכח דדיניה דינא דילמא שאני הכא שקבלוהו עליהם בדין תורה אלא שלא קבלו עליהם טענתו וכשקבוהו

עליהם דינו אין חידוש אם הוא כשר שאף הדיוט ואינו מומחה כלל דינו דין כשקבליהו עליהם כדאמרי' לקמן הב"ע כשקיבלוהו עלייהו אלא ודאי הכי עיקר הפירוש אי קבלוך עלייהו סתם פטור מן התשלומין מאחר שהוא מומחה וקבלוהו עליהם הרי הוא כאלו נקיט רשותא מריש גלותא שהרשות שניתנו לו בעה"ד על עצמן עומדת לו במקום נטילת רשות שהן שליטין על עצמן כמו ריש גלותא על כל ישראל ואי לא קבלוך עלייהו זיל שלים מאחר שלא נטלת רשות מר"ג והא דלקמן דאע"ג דקבלוהו עלייהו משלם מביתו התם בשאינו מומחה מיירי ולפיכך צריך הוא לקבלתן אלא שקבלתן אינו מועיל לו שיפטר מן התשלומין עכ"ל הר"ן ומזה מסתייע למה שכתבתי לעיל דסתם קבלה הוי ע"מ שידון להם דין תורה כדמוכרח מדבריו בענין חילוק בין מומחה לשאינו מומחה והכי פירושא דסוגיא דהאי תלמודא דלעיל במתני' דבכורת כמו שנתבאר ואין לדייק ולומר דלהאי תלמודא יש לחלק בין קבלוהו סתם או בפירוש שידון דין תורה וכמה שרצה הש"כ בזה הפי' וכבר הוזכר מזה לעיל. ודע דהרי"ף ז"ל גורס בההיא דמר זוטרא בריה דר"נ דהכי א"ל רב יוסף אי את קרית להו זיל שלים ואי אינהו קרו לך לא תשלם וכתב הר"ן שזו היא גי' הגאונים ז"ל וכלומר אם אתה שלחת להם מעצמך וכפית אותם לדין שזהו כחו של מומחה שהוא רשאי לכוף ולדון זיל שלים אחר שלא נטלה. רשות ואי אינהו קרו לך כלומר שקבלוהו סתם לא תשלם וזה מפורש דקבלה בסתם מהני למומחה. ור"ל למומחה שיפטור מן התשלומין ולשאיני מומחה שיהא דינו דין כדלעיל. וכדפרישנא לגי' הראשונה. ולמדנו לפי גי' זו דיחיד מומחה יכול לכוף ולדון והכי איתא בירושלמי מומחה שכפף ודן דינו דין עכ"ל. מכל הדברים האלה מבואר ומוכרת הפי' שבארתי למעלה דאתיא כדהתם לדינא. ובמה שכתב הרמב"ם ז"ל באלו הדינים בפ"ו הל' ג' אם נשא ונתן ביד ישלם וכו' כבר מבואר הוא שדעתו ז"ל בזה כהרי"ף ז"ל שפסק כרב חסדא בפ' זה בורר ואין להאריך:

כיון דאינון חמי לי יתיב דיין לגרמי וכו'. למדנו מכאן דבאופן הזה כמי שקיבלו עליהן דמי וכדמפרש הכי להברייתא והחילוק בענין התשלומין אם טעה כבר מבואר לעיל:

נימר חבר ותלמיד הוה. משמע דבין בד"נ ובין בד"מ אין נמנין לשנים אלא בתלמיד חבר דהא הכא בד"מ איירי. וכן הוא בתוספתא פ"ז דבין בד"מ ובין בד"נ הרב והתלמיד שניהן נמנין אחד. והיינו בסתם תלמיד. ומיהו אשכחן לחלק בין ד"נ לד"מ בתלמיד סתם והיינו באינו שונה הרב עמו בשעת מעשה דבזה יש סברא לומר דבד"מ מונין אותן לשנים ואפי' אינו תלמיד חבר הואיל וכבר למד הדין ממנו בתחלה ואינו שונה עמו בשעת מעשה כאחד דמי אבל ד"נ דחמירי אע"פ שאינו שונה עמו בשעת מעשה אינן נמנין אלא לאחד

הואיל ותלמיד שאינו חבר הוא וכל גמריה וכל סבריה מרבו הוא כאחד הן חשובין ובתלמיד חבר הוא דאין חילוק בין ד"מ לבין ד"נ ולעולם בשנים הן נמנין ואפי' בשונה עמו הדין בשעת מעשה הואיל דלא צריכא ליה לסברא דרביה ומסברא דנפשיה אשכח איהו טעמא לדעתיה דידיה ונראה דזהו דעתו של הרמב"ם ז"ל לחלק כן בין ד"מ לבין ד"נ בתלמיד שאינו חבר ולפיכך כתב בפי"א מהל' סנהדרין הל"ז דיני ממונות האב ובנו הרב ותלמידו מונין אותן בשנים ודיני נפשות מונין אותן באחד. והיינו בתלמיד סתם ובאינו שונה הרב בשעת מעשה איירי. אבל בתלמיד חבר לעולם מונין אותן לשנים ואפי' בד"נ ואע"פ ששונה עמו הדין בשעת מעשה כדכתב שם לקמן בהל' י' תלמיד שהיה חכם ומבין והיה מחוסר קבלה הרי רבו מוסר לו הקבלה שהוא צריך לה בדין זה והוא דן עמו בדיני נפשות. והראב"ד ז"ל השיג עליו במה דמחלק בסתם תלמיד בין ד"מ לבין ד"נ וכתב על זה אין הגמרא כן ולענ"ד נראה דיש דרך לומר דלמד מהגמ' לחלק כן ודבריו בהל ז' באינו שונה עמו בשעת מעשה הן וכדבעינן להכרית סברא זו לקמן ואין אנו מוכרחין לדברי המפרשים דגי' אחרת היתה לו. דגרסי' התם בפ"ג דף ל"ו ע"א יאמר רב שונה אדם לתלמידו ודן עמו בדיני נפשות מיתיבי הטהרות והטמאות האב ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות וקידוש החדש ועיבור שנה הרב ותלמידו אין מונין להן אלא אחד כי קאמר רב כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה דרב הוו צריכי ולסבריה לא הוו צריכי. והנה לכאורה בלאו האי סברא דמחלקינן לעיל באינו שונה עמו כנזכר היינו יכולין לתרץ דל"ק מגי' הגמרא אשר לפנינו לדעת הרמב"ם די"ל דהאי ברייתא אתיא כמ"ד בריש מכלתין דדיני ממונות בעינן שלשה מדאורייתא והלכך לא מחלק בזה בין ד"מ לבין ד"נ וכדפירש"י ז"ל שם דטעמא דטהרות וטמאות הוראתן ביחיד מונין להן בשנים אבל כל הני אמרינן דבתלתא לא. ולפ"ז הרמב"ם אזיל לשיטתיה דפוסק כרב אחא בריה דרב איקא דמדאורייתא בחד סגי כמ"ש בהלכות הנזכר בפ"ב הל' י' אע"פ שאין ב"ד פחות משלשה מותר לאחד לדון מן התורה שנא' בצדק תשפוט עמיתך ומד"ס עד שיהיו שלשה. ומכיון דבד"מ נמי סגי ביחיד מן התורה מן הסברא לומר דבענין זה שוין הן לדין הטמאות והטהרות דמונין להן לשנים וכטעמה דרש"י ובריתא אתיא כר' אבהו וכסברת תנאי דריש מכלתין דד"מ מדאורייתא בשלשה ול"ק מידי להרמב"ם ואין מן הצורך לשנות הגי' שלפנינו דהכי מבואר בתוספתא בהדיא. ומיהו אכתי יש לפקפק קצת דהא עכ"פ מדרבנן בעינן שלשה בד"מ. ולפיכך אתינן להאי סברא שזכרנו בענין החילוק לדעתו ז"ל בין ד"מ לבין ד"נ בתלמיד שאינו חבר ובשאינו שונה עמו הדין בשעת מעשה וראיה לסברא זו מן הסוגיא גופה. וזה דהא ע"כ לפרש דהברייתא

דאיירי בתלמיד סתם כדאוקי לה הש"ס א"כ מן ההכרח ג"כ לומר דביושב לפני רבו ישונה עמו הדין בשעת מעשה איירי ובהא היא דאמרי' דד"מ וד"נ שוין הן ואין מונין להן אלא באחד דאלת"ה אלא בסתם תלמיד אפי' באינו שונה עמו אין נמנין אלא באחד דהא ברייתא סתמא קתני א"כ אכתי קשיא לרב דמאי אריא דאשמעינן רבותא דידיה בתלמיד חבר ובשונה עמו דנמנין בשנים הא השתא איכא למיטעי ולמידק ממילתיה דאלו בתלמיד סתם בשונה עמו בשעת מעשה הוא דאינן נמנין אלא באחד אבל באינו שונה עמו אפי' בתלמיד סתם נמנין בשנים והוה ליה להש"ס למיפרך אכתי אליביה דרב הכי אלא טעמא דבתלמיד חבר הוא דנמנין בשנים ובשונה עמו הא בתלמיד סתם בשונה עמו הוא דאין נמנין אלא באחד אבל באינו שונה עמו נמנין בשנים והא בברייתא סתמא קתני דאין נמנין אלא באחד אלא ע"כ לומר דמיפשט פשיטא ליה להש"ס דבכל מקום דקתני הרב ותלמידו ביושב לפניו ושונה עמו תאמר והכי נמי איירינן בברייתא והשתא שפיר קאמר רב דבתלמיד חבר אפילו בשונה עמו נמנין לשנים הא בתלמיד סתם בשונה עמו הוא דאין נמנין אלא באחד כדקתני בברייתא. והשתא כד אייתינן להאי פירושא בברייתא שפיר נמי דייקינן דבכה"ג הוא דתנינן דד"מ וד"נ שוין הן אבל בשאינו שונה עמו בשעת מעשה בהא אפי' בתלמיד סתם מחלקי' בין ד"מ לבין ד"נ דבד"מ הואיל ומן התורה בחד סגי אלא דמדרבנן בעינן שלשה א"כ מסתייה לן דנחמור ביושב ושונה עמו הדין בשעת מעשה דבזה אין נמנין אלא באחד אבל באינו שונה עמו לעולם נמנין בשנים ובד"נ הוא דאין נמנין אלא באחד. ולא תיקשי דאי כדיוקא דדייקינן אליבא דרב א"כ דוק מיניה דאפי' בד"נ בתלמיד סתם נמנין בשנים באינו שונה עמו דהא ליתא דעיקר מילתיה דרב לאשמעינן רבותא בד"נ בתלמיד חבר ואפי' בשונה עמו ומתרצינן הברייתא אליביה כדאיתא וכדאמרן ותו דלא דייקינן מיניה דרב ולא בד"מ מידי דהא לא נקט בלישניה לד"מ כלל. אלא אהאי ברייתא סמכינן דאיירי גם בד"מ ובתלמיד סתם ובשונה עמו בשעת מעשה והא הוא דמוכרח מסתמא דהש"ס מדמשני אליביה דרב ולא פריך תו מידי וכדאמרן. והשתא מהברייתא הוא דדייקינן שפיר דבתלמיד סתם ובשונה עמו הוא דלא מחלקינן בין ד"מ לד"נ ואין נמנין אלא באחד אלא בשאינו שונה עמו בשעת מעשה מצד הסברא הוא לחלק בין ד"מ לבין ד"נ כנזכר וזהו סברת הרמב"ם ז"ל וריש דבריו דבתלמיד סתם הוא ובשאינו שונה עמו הוא דאיירי כנלע"ד:

כיני מתני' החשוד ליטול שכר וכו'. מדברי הרמב"ן ז"ל משמע שפירש כפשוטו דאפילו אינו אלא חשוד ליטול שכר דיניו בטילין אע"פ שאין אנו יודעין שנעל שכר ומביאו הרא"ש ז"ל בבכורות שם אהאי סוגיא דהכא וז"ל כתב הרמב"ן ז"ל מה שכתוב בברייתא

החשוד ליטול שכר לדון דיניו בטלין אם נתברר לנו שלא נטל שכר בדין שדן אין הדין בטל וכתב הוא ז"ל על זה ומסתבר טעמי' אבל לא ידענא היאך יתברר הדבר בעדים שלא נטל כיון שהוא חשוד עכ"ל ונראה דפליגי בסברא אם יכולין אנו לסמוך על העדים שאמרו לא זזה ידינו מתוך ידו ויודעין אנו שלא נטל בדין הזה כלום דלדעת הרמב"ן אע"פ שהוא חשוד בפעם אחרת בכל כה"ג סמכינן אהני עדים ודין הזה לא בטל:

אמר הב לי אגרי ותני כן וכו'. למדנו מכאן דדין העד כמו דין הדיין דשכר בטילה מותר וזכר הר"ן ז"ל מזה והובאו דבריו בהגהה סי' ל"ד:

תני ר"א בן ר' יוסי הגלילי אומר וכו'. כל זה עד וכן יהושפט אומר הם דברי התוספתא בפ"ק וחסר כאן אחר תיבת הוי אומר זה ביצוע צ"ל וכן הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וכל מקום שיש צדקה אין משפט אלא איזה משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע דן את הדין וזיכה את הזכאי וחייב את החייב אם חייב את העני מוציא ונותן לו משלו נמצא עושה צדקה עם זה ודן את זה רבי אומר דן את הדין זיכה לזכאי וכו' כדהכא. ע"כ הוא בתוספתא וכדאיתא בבבלי דף ו' ע"ב ומפרש התם דן את הדין קמייתא אתאן לת"ק דס"ל אסור לבצוע והשאר מבואר הוא דר' זכרי' הכא שאל לר' אמי מהו למעבד עובדא כהאי תנא דלעיל ולא דקאי על תני ר"ש בן מנסיא כמו שרצה היפ"מ אלא שהוא השיב לו הכי תני ר"ש בן מנסיא וכו' ודברי ר"ש בן מנסיא לאו קאי התם למסקנא אלא עד קודם גמר הדין מצוה לבצע אף משישמע דבריהם ויודע להיכן נוטה הדין וכן הוא מסקנת הפוסקים:

אף הפשרה צריכה הכרע הדעת. התוס' בדף ו' ע"א ד"ה תסגי בתרי כתבו אע"ג דמפרש בירו' טעמא דר"מ משום דפשרה צריכה הכרע הדעת וכו' ולגרסתם היה כתוב כאן דברי ר"מ דאומר פשרה בשלשה ולפי הגי' שלפנינו פירשתי:

שמא יתחייב החזק ויהא החזק אויבו. זהו כפי' התוס' דף ו' ע"ב ד"ה ונמצא חזק רודפו וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בריש פ' כ"ב מסנהדרין:

יפה כח הפשרה מכח הדין וכו'. פירשתי. לפי המסקנא דקאמר התם והלכתא פשרה צריכה קנין וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפי' יפה כח הפשרה שם הל' ו' ול"ק קושית התוס' לפי' זה וע"ש דף ה' ע"ב:

בנערה מאורסה פליגי. כבר ביארתי זה בכתובות שם ועולה הפירוש לפי מה שכתבו התוס' כאן דף ח' ע"ב ד"ה והביא האב עדים וכו' שרשב"א מצא בירושלמי פלוגתא דאמוראי דאיכא דמפרש לענין כתובה כדפי' בקונטרס ואיכא דמפרש לענין ק' סלע כדמפרש ר"ת. ובארתי שם הנ"מ בין פרש"י לפר"א ז"ל לדינא בענין הוכחשו העדים ולא

הוזמו ושדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מסנהדרין וכמ"ש בפ"ג מהל' נערה עולה כפי רש"י וכפי שיטתו דדוקא הוזמו העדים משלם כן סלע והוכחתי מהסוגיא דהתם דמוכרח כפי שיטה זו וע"ש:

שור הנסקל כולו ממון הוא. משמע דבכה"ג דהשור נידון הוא דהבעלים ג"כ נידונין בב"ד של כ"ג לשלם כופר אבל אם אין השור נידון כגון שהוא שלא בכוונה והבעלים חייבין בכופר בזה נידון הוא בב"ד של ג' דבהא לא שייכא ה"ט דהואיל ודין אחד הוא וכן מוכח מדברי התוס' וכבר כתבתי מזה בריש ההלכה וע"ש:

הלכה ב

סמיכת הזקנים. כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' סנהדרין הל י"א נראין לי הדברים שאם הסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם הרי אלו סמוכים ויש להם לדון דיני קנסות ויש להם לסמוך לאחרים א"כ למה היו החכמים מצטערין על הסמיכה כדי שלא יבטלו דיני קנסות מישראל לפי שישראל מפוזרין ואי אפשר שיסכימו כלן ואם היה שם סמוך מפי סמוך אינו צריך דעת כולן אלא דן דיני קנסות לכל שהרי נסמך מפי ב"ד והדבר צריך הכרע. ובתשובת הרלב"ח יש דעות מחולקות בזה כתוב באורך בקונטרס הסמיכה על מעשה שנעשה בענין זה:

רבי יהודה אומר בחמשה. בפ' עגלה ערופה בהאי תלמודא הל' א' וכן הכא לקמן בגמרא אמר רבי נראין דברי ר"ש בסמיכה ודברי ר' יהודה בעריפה וכן פסק הרמב"ם ז"ל להלכה דאף דרבי נראין קאמר במקום שאין חולק נגדו נראין הלכה היא וזה אחד מכללי הש"ס:

רבי אבהו בעי וכו'. דברי ר' אבהו אזלי בטעמיה דרבא דף י' ע"א דאמר מלקות במקום מיתה עומדת וכפי' הי"מ שהביאו התוס' שם דזימנין מתים ע"י מלקות וע"ש שהקשו על פי' זה לפי הסוגיא דהתם ואין נ"מ לדינא דהלכה כת"ק וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה מסנהדרין:

בר קפרא שמע כלהון מהדא. הכי פליגי התם ומשמע שם דתפסי לעיקר לטעמיה דריב"ל דתני ר' יוסף הני ג' וה' וז' וכו' וא"ל אביי עד האידנא מ"ט לא פריש לן מר הכי וכו' ומשום דהני קראי מישתעו בסנהדרי גדולה כדכתבו התוס' בשם ר"ת ומייתי ראיה מהכא ועיבור שנה ע"י זקנים מסנהדרי גדולה היא ורמזו בזה שיהו נצולין מעונש ולהגן עליהם כשמתאספין לעיבור שנה:

ומה אלדד ומידד. משום דכתיב בהו וישארו שני אנשים במחנה וגו' והמה בכתובים וגו' שהיו מבוררים לסנהדרין כדפי' רש"י ז"ל בחומש ונקט רבן גמליאל להו לומר שבודאי

גם אתה מבורר היית ולא נכנסת שלא ברשות וכדאמר התם להאי עובדא ולא שמואל הקטן הוה:

סנהדרין שראו את ההורג וכו'. פלוגתא דר' טרפון ור"ע היא בבבלי פ' החובל דף צ"ו ע"ב ומשמע מסוגיא דהכא דמדמי להו לגמרי לעדות החדש דקאמר כשם שחלוקין כאן כך חולקין בעדות החדש. והתוספו' בפרק ראוהו ב"ד ובכמה מקומות כתבו דיש ג' חילוקים בעד אינו נעשה דיין בעדות החדש דוקא עד המעיד אבל עד הרואה נעשה דיין ובדיני נפשות אפי' עד הרואה אינו נעשה דיין ובמידי דרבנן כגון קיום שטרות עד נעשה דיין אבל אין דעת הרמב"ם ז"ל כן שהרי כתב בפ"ה מהל' עדות הל' ח' כל עד שהעיד בדיני נפשות אינו מורה בדין זה הנהרג. ומשמע עד הרואה נעשה הוא דיין אף בדיני נפשות וכמ"ש הכ"מ שם שפסק כר"ט וקצת ראיה יש מכאן דמדמי לה לעדות החדש ובעדות החדש מוכח להדיא ממתני' דר"ה דעד הרואה נעשה דיין. ועיין לקמן פ"ג הלכה ט' ד"ה ומנין שלא יהו העדים קרובים מ"ש שם:

ושרא רב הונא גרמיה מן ההוא דינא. בהגהמי"י פרק כ"ד דסנהדרין כתב בשם הר"מ ז"ל ללמוד מכאן דאם הנתבע בירר דיין היודע עדות לתובע ואין עד נעשה דיין דוחקין אותו לברור דיין אחר כי הוא צריך להעיד כדכתיב אם לא יגיד עכ"ל והביאו הב"י סי' י"ג ולמדנו ג"כ מכאן שאף לאחר שישב בדין להיות דיין מסלק עצמו כדי להעיד:

לעיבור החדש מתחילין מן הגדול לעיבור השנה מתחילין מן הצד. כ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות קידוש החדש:

ריש לקיש אקדמון ליה חד סב וכו'. ועובדא דר"ל התם בפרק זה בורר דף כ"ו ע"א קצת בענין אחר:

דאמר ר' לעזר והיתה ידי על הנביאים. הכתוב נדרש על הראשון ראשון במעלה לא מיבעיא שבסוד עמי לא יהיו אלא גם בכתב בית ישראל לא יכתבו ואפי' על אדמת ישראל לא יבואו ור"א כד סלק וכו' אמר על ראשון ראשון לפי ההדר וכמה שזכה:

על שלשה סימנין מעברין. תוספתא היא בפ"ב וגריס שם כגי' דהכא רשב"ג אומר אף על התקופה ומשמע דעל שמחון קאי אבל בבבלי ל"ג אף ואיבעיא להו וכו'. והרמב"ם ז"ל דפסק בפ"ד שם דעל התקופה בלחוד מעברין משום דסוגית הש"ס דלקמן מוכחא הכי א"ר יהודה אמר שמואל וכו' וכדאמרי' בר"ה דף כ"א שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא כד חזות דמשכת תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה להההיא שתא ולא תחוש לה ורבא קיבלה מיניה ובתראה הוא ועיין לקמן:

אין מעברין לשנה אא"כ היתה חסירה רוב החדש. גי' דהכא כגי' הברייתא דמייתי התם בדף י"ג ע"א. ופירשתי בפנים לדברי ר' יוסי דנראה לכאורה דאמורא הוא ולפרש פלוגתייהו בא והוי מילתי' כאחרים דהתם. אבל נראה דהך ר' יוסי תנא הוא וכדגריס התם בברייתא ר' יוסי אומר מחשבין ששה עשר לפני הפסח מעברין וכדמפרש התם דס"ל יום תקופה מתחיל והיינו עד הפסח דקאמר הכא ובמילתי' דאחרים עיין פירש"י וליעבריה לאדר וכו' אבל אם חסרה י"ד ונפל תקופת ניסן בט"ו אין מעברין דמעברין לאדר ותפול תקופת ניסן בי"ד ויום תקופה מתחיל ויעשה פסח בתקופה חדשה. ור"ל דקרא כתיב שמור את חדש האביב ועשית פסח אלמא דעשיית קרבן פסח צריך שתהיה בתקופה חדשה ולפיכך כתב ויום תקופה מתחיל וזהו כשיטתיה דפירש בר"ה בההיא דלעיל ודעת הרמב"ם ז"ל בפ"ד שם כדעת רש"י ז"ל ע"ש:

ולא יותר על חדש. בבבלי דף י"א ע"א המסקנא רצו חדש רצו שלשים ואפשר לומר דה"נ בסיפא לא יותר על חדש משלשים יום קאמר:

אין מעברין לא בשביעית וכו'. מה דשייך להסוגיא מבואר הוא במ"ש בנדרים:

אמר ר' יוחנן הקדש שפדיו ולא הוסיף חומש ה"ז פדוי. כדאמר ר' יוחנן גופיה בבבלי פ' הזהב דף נ"ד ע"א הכל מודים בהקדש שחילל הואיל וגזברים תובעין אותו בשוק. ומדאורייתא אינו מעכב החומש כ"א מדרבנן קאמר התם ר' יהושע דחיישינן לפשיעות' ופסק הרמב"ם בפ"ז מערכין הל' ג' כוותי' בחול ובשבת התירו לו מפני עונג שבת כדמסיק ר' יוחנן שם:

לכשיעשיר נידון בהשג יד. בבבלי פ"ה דערכין דף כ' ע"א קאמר בהדיא בברייתא חומר בנדרים מבערכין שהנדרים אין נידונים בהשג יד וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מערכין הל' ט' וכן האומר דמי עלי או דמי פלוני עלי אינו נידון בהשג יד שחייבי דמים הרי פירשו נדרן והרי הן כמי שאמר מנה עלי הקדש שהוא חייב ליתן מנה גמור. ואין נראה דסתמא דהאי ש"ס פליגא על הברייתא דהתם וצ"ל דה"ק דלכשיעשיר צריך ליתן הכל ועכשיו הרי הוא כמו הנידון בהשג יד בערכין וקמ"ל דאין מסדרין להקדש ובזה נוכל לומר דס"ל להאי ש"ס כהני אמוראי בב"מ בפ' המקבל דף קי"ד ע"א דאין מסדרין להקדש והרמב"ם ז"ל פסק שם הלכ' ט"ו כר' יוחנן דאמר התם מה ערכין מסדרין אף הקדש מסדרין:

אדם דכא בן חורין הוא. משמע דלדינא איתמר לחלק בין בן חורין לבין עבד וכן למדו התוס' מהכא במגילה דף כ"ג ע"ל ד"ה ואדם מי קדיש אבל הרמב"ם ז"ל שם סתם דבריו ונראה שדעתו דלא איתמר כאן אלא לדיחוייא בעלמא:

הלכה ג

בנשיא שבטים היא מתני'. הכי בעי לשנויי התם מכח קושיא אחריתא האי שבט דחטא במאי וכו' ומסיק רבינא לעולם בשבט שהודח וכו' ולא קשיא לדיוקא דהאי ש"ס דעכ"פ התנא אתי לאשמעינן דין דכל השבט דאע"ג דמיתתן כיחיד בסייף מ"מ בבי דינא דרבים דייניגן להו:

אמר רבי חזקיה נאמר כאן דיבר וכו'. ולא ניחא ליה ג"ש דרבי זירא משום דקשיא ליה דזדון דזקן ממרא בקטלא הוא דכתיב ומיתתו בכ"ג הוא כדפריך התם והלכך קאמר ג"ש דדבר דבר:

אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. ואע"ג דלאו התם כתיבא מ"מ מהאי קרא ילפינן דסנהדרי גדולה ע"א כדאמרינן התם בפרקין דף י"ו ע"א והתיצבו שם עמך ואת בהדייהו. ומשה במקום ע"א קאי:

זו שסמוכה לבית. אבל בבבלי פ"ב דשבועית דף ע"ו ע"ב קאמר הך דמקרבא לחומה קרי ליה האי מ"ד פנימית ולפי' רש"י ז"ל שפי' שם ואעמיד' שתי תודות גדולות אצל החומה מבחוץ וכו' דמשמע שהיו מקיפין מבחוץ אפשר לומר דהיינו הך דמקרבא לחומה היא סמוכה לבית. ומה שהקשו התוס' שם לפרש"י א"כ פנימית אמאי נאכלת והא נפסל היוצא וכו' אפשר לומר דל"ק דהא בלאו הכי מסקינן התם דעל פי נביא נאכלת וכדאמר נמי הכא:

צריך אורים ותומים. משמע דגם על פי אורים ותומים היו עושים שהרי אהא דמדייק נביא יש כאן וכו' עלה קאמר דאפ"ה צריך אורים ותומים וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' בית הבחירה הלכ' י"ד שכתב שם וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים וכו' ובפ"ד שם הלכה א' כתב שהיו בבית שני אורים ותומים אלא שלא היו משיבין ברוח הקדש ולא היו נשאלין בהן. וצ"ל דהא דקאמר נביא יש כאן וכו' אדלעיל קאי דיליף לה מד"ת דבבית שני לא היו יכולין לעשות על פי אורים ותומים:

ומקדישין ביום טוב וכו'. בבבלי שם מדייק בהאי ענינא נבנייה ביו"ט ונקדשים ביו"ט אין בנין מקדש דוחה יו"ט ויש לפרש הכא ג"כ בענין זה דסוגיא דהתם אזלא ג"כ כהאי מ"ד דבונין ואח"כ מקדשין וכדאמר בעינן קידוש בשעת הבנין והיינו דקאמר הכא ומקדישין ביו"ט הא בשעת גמר הבנין צריך לקדש ואי אפשר דהא אין בנין המקדש דוחה יום טוב:

בשתי תודות הבאות מנוב וגבעון. התוס' בשבוע ת שם ד"ה אין עזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה הקשו למ"ד אין מנחה בבמה היאך היו עושין בימי שלמה ויהושע וכו' ע"ש וזה לענין עזרה אבל הכא לענין קדושת העיר דבתודות היא כך"ע אתייא:

אבא שאול אומר שתי ביצים היו שם. בתוספתא שלפנינו בפ"ג הגי' היא כמו שכתובה כאן אבל א"א להולמה ורש"י ז"ל היתה לו גירסא אחרת בתוספתא וכך גורס בשבועות דף י"ו ע"א תחתונה שהיתה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסים לשם ואוכלים שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני ויבירים אוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני עליונה שלא היתה קדושת' גמורה עמי הארץ נכנסים שם ואוכלין קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחבירים אין אוכלים שם לא קדשים קלים ולא מעשר שני וכך צריך לגרוס הכא וחלופי שיטות יש כאן. וכדפי' הוא ז"ל דלעמי הארץ התחתונה ועליונה שוין אצלם ובמעשר שני היו מחמירים ששמעו הדרשה עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר ולא היו אוכלין אלא תוך ירושלים ממש. וגי' מפני מה לא קידשוה וכו' הכי איתא בתוספתא והתם גריס מפני מה לא קידשוה שאין מוסיפין על הנייר ועל העזרות אלא במלך ונביא וכו' ולמה הכניסוה מפני שתורפה של ירושלים היתה ונוחה ליכבש משם:

חד אמר אחת עושין שתים אין עושין. א"א לפרש האי סוגיא אלא דפליגי לענין ספר ידהא לא פליג אמתני' דקתני שתים עושין ומ"מ פירשתי בפנים מאי בינייהו לענין שלש ולהאי מ"ד דקאמר מפוזרות אין עושין כל עיקר ע"כ אתוך הארץ קאי ולדידיה בספר אין עושין כלל וכדעת הש"ס הבבלי לענין ספר ואם נפרש דהא דקאמר תלתא אמורין לא דפליגי בהדדי אלא כל חד וחד מפרש מילתא באנפי נפשיה ומ"ד קמא ע"כ אספר קאי כדפרישית והשני לפרש ולא שלש דמתני' קאמר ואתוך הארץ קאי. לפירוש הזה היה קשה והיה צריך להפוך הגי' סמוכות אין עושין מפוזרות עושין. ועוד דגם לפי' זה ע"כ לפרש דפליג עם המ"ד הג' בסברות הפוכות. ועוד דתלתא אמורין משמע דפליגי בהדדי וכבר ביארו המפרשים במה שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' עכו"ם הלכה ד' דדוקא בסמוכות אין עושין לשלש אבל אם היו מרוחקות עושין ע"ש ויש סמך לזה למאי דפרישית מהאי אית בעי מימר דהכא:

הלכה ד

אם מתוך את יליף לה כגון אינון. בבבלי מגילה דף כ"ג ע"ב א"ר יוחנן ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה מאי משמע דתני ר"ח אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך וכתיב התם הבדלו מתוך העדה ואתיא עדה עדה דכתיב עד מתי לעדה הרעה הזאת. והיינו דקאמר הכא לדחות ג"ש זו דאם מתוך את

יליף א"כ סגין אינון ואין ללמוד גם מקרא דהבדלו אא"כ ילפת גם לג"ש דעדה עדה ושפיר טפי דניליף לה מחד ג"ש דבני ישראל. ולשיטת הבבלי אפשר לומר דלא בעי למילף ג"ש מקרא שלפני הדיבור וכן מוכח מפ"ק דמ"ק דיליף התם דאין מערבין שמחה בשמחה מקרא דשלמה ויעש את החג וגו' ולא יליף מקרא הכתוב בתורה מלא שבוע זאת כדיליף שם בהאי תלמודא. ומיהו צ"ל דגם לשי' דהאי תלמודא דאמוראי היא אם למדין מקודם מ"ת דהא בפ' אלו מגלחין קאמר מניו לאבל ז' ימים שנא' ויעש לאביו אבל וגו'. ופריך בפשיטות ולמדין דבר קודם למתן תורה וקאמר ר' יעקב בר אחא בשם רבי זעירא שמע לה מן הדא ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה ושמרתם וגו' כשם ששימר הקב"ה על עולמו שבעה כך אתם שמרו על אחיכם שבעה וכו' ואע"ג דר' יעקב בר אחא גופיה קאמר התם בפ"ק דילפינן להא דלעיל מקרא דמלא שבוע זאת איכא למימר דהכא משמיה דרבי זעירא קאמר והתם משמיה דנפשיה והיינו פלוגתא דאמוראי דאמרן. והתוס' במ"ק לא דקדקו בזה דבפ"ק דף ח' ע"ב ד"ה לפי שאין מערבין וכו' הביאו דרשת הירושלמי בפשיטות ובפ"ג דף כ' ד"ה מה חג שבעה וכו' כתבו כמו כן בפשיטות ובירושלמי משני דאין למדין מקודם מ"ת. ובחיבורי פני המנורה בארתי בזה:

ובשבתות ויו"ט היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית. ובבבלי פ' אלו הן הנחנקין דף פ"ח ע"ב גריס יושבין בחיל. וגירסא דתוספתא ודהכא מסייע לפירש"י ז"ל שתפס לעיקר דהטעם הוא שלא יהו נראין כיושבין בדין שבלשכת הגזית היו דנים דאלו לפי' הא' אכתי בבה"מ ג"כ היה צר להם ע"ש:

מתיב תנייא לחברייה וכו'. כן השיב לו ר' נחמיה לר' יהודה במ"ר במדבר פ' ד'. ורש"י ז"ל בנימוקי חומש לא הביא אלא דברי ר' יהודה וכדאיתא בבבלי פרקין דף י"ז ע"א. ובמסקנא דהכא דאמר לד"ה במסורגין עלו א"כ גם לדברי ר' יהודה לק"מ בענין קושיא קמיית' אילו כתבתני לוי סילקת ואין לטעון אחר זה כלום וע"כ היה צריך לסמוך על מעשה נסים לפי שא"א בענין אחר:

והכתיב ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים. בבבלי בכורות דף ה' ע"א דקאמר התם סתמא דהש"ס מנא ליה דמנה של קודש כפול היה והלכך מייתי להו המקראות על הסדר ואת האלף וגו' והדר ונחשת התנופה וגו' ודחי לה ג"כ עד שלמד מקרא דיחזקאל. אבל הכא דגריס דרבן יוחנן בן זכאי גופיה פילפל עם ההגמון כן ולכאורה השיב לו שלא על הסדר המקרא ומשום זה רצה היפ"מ להפוך הגי' אבל ליתא וא"צ להפוך דהיינו טעמא לפי שבתחלה רצה להשיבו מקרא דונחושת התנופה שלא יהיה לו מקום לסתור דקרא לא חשיב אלא כללי דמאה ככרים וכדדחי לה הש"ס התם ולפיכך

הביא לו המקרא הזה בתחל' דלא הוו מאה וחשיב להו בככרי וכשראה דעדיין לא קיבל ומדחי ליה משום דבכתוב הזה לא קחשיב אלא ככרי עשיריות הביא לו המקרא הזה ואת האלף וגו' דבכתוב הזה לא נמצא חשבון הככרים כלל ומ"ט לא חשיב להו בככר אחת ומאתים וחמשה ושבעים שקל ובהכי ניחא נמי דמ"ט לא הביא לו מקרא הקודם וכסף פקודי העדה וגי' דבהאי קרא גופיה כתובים הן ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל וגו' אלא משום דמהתם ניחא ליה טפי למידחי דמאת ככר כתיבא ביה ולא חשיב אלא כללי דמאה. וכשראה דאכתי מדחי ליה הכי דקרא לא קחשיב אלא כללי דמאה או של עשיריות גילה לו טעמו של דבר ומהיכן שלמדנו דמנה של קדש כפול היה:
סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ב

הלכה א

כהן גדול דן ודנין אותו. לסוגיא דהאי ש"ס דס"ל דדיני ממונות של כ"ג בעשרים ושלשה כדאמר בגמרא איכא למימר דהא קמ"ל דנין אותו אבל לא כהדיוט דדינו בשלשה. אבל בבבלי דמסיק דדיני ממונות שלו בשלשה וכמ"ש בפ"ק וכמו דכתב הרמב"ם ז"ל בריש פ"ה דסנהדרין משני לה איידי דקבעו למיתני מלך וכו' ואב"א וכו' וא"כ אשמעינן הא גופיה דבשארי דינים דלאו דנפשות כהדיוט הוא ובשלשה ואפי' בדין מלקות דלא תימא בגופו הוא ובזה ס"ל נמי להאי ש"ס הכי כדאמר בגמרא:
וימנה ליה אנטלר. וכתב הרשב"א ז"ל בתשובה הביאו הב"י בחה"מ בסי' קכ"ד נראה לי שאם בא למנות אנטלר ימנה אלא לפי ששאלו ימנה אנטלר כלומר יתקנו שלא ידונו אותו מפני כבודו אלא שימנה אנטלר ולפיכך אמרו שא"א לחוש לכבודו בזה דפעמים שיצטרך לשבועה וצריך לישבע בפני ב"ד וכיון שכן לא תקנו שימנה אנטלר עכ"ל וכבר כתב הרא"ש ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל בפ' שבועת העדות והביאו הטור שם דהסכימו רבוותא דאין ללמוד מכאן שיוכל הנתבע למנות אנטלר דהכא משום יקרא דכ"ג אמרו שלא לבזותו דכתיב וקידשתו. ואפי' בת"ח לא התירו למנות אנטלר כשהוא נשבע אלא משגר הדברים ע"י שלוחי ב"ד ועיין בסוף הוריית ובתשו' הריב"ש סי' רל"ה מחלק בין ד"מ לד"נ בענין אנטלר דבד"נ הנתבע הוא שיכול למנות אנטלר ונ"מ לענין דין מסור יע"ש:
משה אין מחזירין ליה דיהא קטל לון. ומשמע דאין מחזירין אותו לגדולתו וכן פסק הרמב"ם ז"ל בסוף פ' י"ז מסנהדרין כ"ג שחטא לוקה בג' ומחזירין אותו לגדולתו אבל ראש הישיבה שחטא מלקין אותו ואינו חוזר לשררותו וכו'. והכ"מ ראה בהוריות וכתוב

שם מוטב ופירש פי' דחוק אבל ט"ס הוא כמו שכתבתי בפנים והראתי בכמה מקומות וכל כך היה רגיל בשבוע' זו עד שאמרו עליו כשנסתפק להם איזה דבר בבית המדרש אם היה ר' חגיי היה אומר משה כך וכך הוא כמו שנמצא בפ' ד' דדמאי כדקאמר כשנכנס לבית המדרש על ר' חגיי אמרין כדין הוא מימר משה דאנא אמר טעמא אמר משה דאנא אמר טעמא:

כהן גדול מקריב אונן ולא אוכל וכו'. מהאי תוספתא הוכיחו התוס' בפ"ק דיומא דף י"ג ע"ב ד"ה היה עומד וכו' דההיא ברייתא דהתם בכ"ג מיירי. התם בברייתא גריס דר' יהודה ס"ל מניח עבודתו ויוצא ר' יוסי אומר. יגמור. ומשום זה אני תמה על מה שכתב הכ"מ בפ"ב מהלכות ביאת המקדש דרבינו ס"ל כפי' התוס' דלאיזה ענין הוא דהא להך ברייתא היה צריך לפסוק הלכה כר' יוסי דאמר יגמור דוקא והרי הוא ז"ל פסק דכ"ג אפילו לכתחילה עובד כדכתב שם בהלכה ו' אבל כ"ג עובד כשהוא אונן וזהו כת"ק דהתם בברייתא קמייתא וכסתם מתני' דהוריות בכהן הדיוט הוא דיש לעיין מ"ט לא פסק כסיפא דהתוספתא דאמרו התם אבל כהן הדיוט שהיה מקריב ומת לו מת מניח עבודתו ויוצא וכדכתבו התוס' שם דבהא ליכא מאן דפליג ואפשר דגי' אחרת היה לו בהתוספתא ולא גריס ויוצא:

תני אי זו היא אנינה וכו'. ברייתא זו הובאה בזבחים דף ק' ע"ב ומסיק שם בפירושא דברייתא דפליגי בליל יום קבורה דלת"ק יום קבורה אסור מדרבנן ולא לילו ולרבי תפוס לילו עמו וגרסינן עלה אמרוהו קמיה דרבא מדקאמר ר' יום קבורה תפוס לילו מדרבנן מכלל דיום מיתה תפוס לילו מדאורייתא וסבר ר' אנינות לילה דאורייתא והתניא וכו' ר' אומר אנינות לילה אינה מד"ת אלא מדברי סופרים. והיינו דפרישית דלהך סברא בעי לאוכוחי הכא דמדקאמר ר' אנינות לילה מדבריהם היא א"כ ע"כ דמודה ביום קבורה לרבנן דאינו תופס לילו אלא אותו היום. וכן היה צריך לפרש לאותו היום בלבד דקאמר הכא דהתם קאמר לעיל בפשיטות דלא ס"ד דאית ליה לרבי דקברו אישתרי ליה דמי איכא דלית ליה ואחריתה כיום מר אלא דמסוגיא דהכא נראה בהדיא בדברי ר' כדס"ד התם מעיקרא אליביה דקאמר על דעתיה דרבי אינו אסור אלא אותה שעה בלבד ועכ"פ שמעינן מהאי סברא דלעיל דר' אבהו רצה להכריח דמודה רבי ביום הקבורה דאינו תופס לילו עמו דאלת"ה היכי מצי סבר אנינות לילה בעלמא מדבריהם. הוא. והכא מדחי לה בדחוייא בעלמא וכדפרישית אבל התם מסיק אליבא דר' לעולם סבר אנינות לילה לעולם אינה אלא מדבריהם וביום הקבורה דתופס לילו משום דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה:

הלכה ב

הדא אמרה ספסל אין בו משום כפיית המיטה. התוס' בפ' ואלו מגלחין דף כ"ז ע"ב ד"ה מן המנח' ולמעלה כתבו נראה לי דמכאן סמכו שלא לישב ע"ג כסא וספסל אע"פ שאין ראיה גמורה דשאני מטה הואיל וצריך כפייה ולא מצינו כפייה בכסא וספסל. ולכאורה ממתני' מוכח דמותר לישב ע"ג ספסל ומשמע מהכא דמדמי כ"ג לשאר כל האדם בענין זה והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' אבל לא כתב אלא מכפיית המיטה לפי מנהגם שהיו נוהגין. ובסוף פ"ד כתב וחייב לישב על מטה כפייה ובשאר ימי האבל וכו' ולישב על גבי מפץ או קרקע וכו' והעור בי"ד סי שפ"ז כתב בשם הרמב"ן ז"ל שנוהגין כן:

מתניתא ביום ראשון מה דתני ביום שני. הרא"ש ז"ל הביא להך דהכא בפ' מי שמתו וכן הטור בא"ח סי' ע"ב והרמב"ם ז"ל השמיטו דסמיך על האי ברייתא דקתני התם בדף י"ט ע"א ולא חילקו כלום:

עד שלא יתחיל ש"צ לענות אמן וכו'. ובבבלי שם דף כ"א ע"ב אמרו עד שלא יגיע למודים ולקדושה וכבר כתב הב"י בסי' ק"ט בשם תה"ד דיש לנהוג באלו שני אמנים כהך דהכא. והתוס' והרא"ש הביאו שם להך דהכא וכגי' מפ' תפלת השחר ומחקו תיבת מוסף דגריס התם דאין מתפללין י"ח ברכות בתפילת מוסף של חול וע"ש ולולי דבריהם היה נלע"ד דא"צ למחוק אלא דשם השמיענו דאם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע לאמן יתחיל וכו' והיינו באמן דהאל הקדוש ואגב מייתי התם הא דאיתמר לעיל בפ' מי שמתו באיזה אמן אמרו וכו' כדרך הש"ס הזה דמייתי מה דאיתמר בעלמא איידי דאיירי בהאי ענינא וכלומר דמהתם נדע דבאמן דהאל הקדוש מיירי הכא דשבת הוא וע"ש וא"כ גם לפי גי' זו סובר האי תלמודא ג"כ דאין מתפללין י"ח ברכות במוסף של חול וראיתי בחידושי הרשב"א ז"ל ומפרש ג"כ סוגיא דתפלת השחר כפשטה בדעתם ז"ל:

משום כבוד חייבין. כלומר משום כבוד עצמן וגי' הברייתא דהתם בפ"ג דף י"ט ע"ב מחמת האבל פטורין מחמת עצמן חייבין ופי' רש"י ז"ל מחמת עצמן ולא מחמת כבוד. והיינו הך דפרישית שלא לכבוד האבל וגי' הרי"ף ז"ל כגי' התוספתא בהא דקתני מחמת כבוד:

כמשנה ראשונה. ובפ' מי שמתו ב' נוסחאות וס"א כמשנה אחרונה. ומ"מ עיקר הגי' הנכונה כדאיתא בבבלי פירקין דף י"ט ע"א בראשונה היו אבלי' עומדין וכל העם עוברין והיו ב' משפחות בירושלים מתגרות זאת אומרת אני עוברת תחלה וכו' התקינו שיהו העם עומדין והאבלים עוברין וכן צריך לגרוס הכא דמשום תחרות התקין ר' יוסי בציפורי שיהו המשפחות עומדות והאבילים עוברין:

הלכה ג

והכתיב ויהי דוד עושה משפט וצדקה. ובבבלי קאמר דלמלכי בית דוד דנין. ולהאי ש"ס דלא מחלק יש לפרש דאמור מעתה כשינויא הוא וכלומר דשאני דוד שהיה עושה דין לזה וצדקה לזה ולא דמי לשאר מלכים:

המלך וציבור נידונין לפניו בכל יום וכו'. ובבבלי ר"ה דף י"ז ע"א יליף ר' יוסי מהכא דאדם נידון בכל יום ואפי' יחיד ונראה דהיינו דקאמר התם בתר מילתיה דר' יוסי ואמר רב חסדא מלך וציבור מלך נכנס תחלה לדין וכו' וכלומר דזה קאי על דברי ת"ק דהתם דלא ס"ל כר' יוסי אלא דקרא קאי על מלך וציבור דוקא דהן נידונין בכל יום כדדריש הכא ולאשמעינן דמלך נכנס תחלה:

אין נושאין לא אלמנתו ולא גרושתו של מלך. ואפי' מלך אחר אסור לנושאן כ"כ הרמב"ם ז"ל בהל' מלכים פ"ב הל' ב'. ונראה דהש"ס יליף גרושתו ג"כ מהאי קרא ותהיינה צרורות דאם היו מותרות לאחרים היה לו לדוד לגרשן דבזה לא שייך לומר קשין הגירושין דמוטב משתהיינה צרורות ועגונות והיה נראה לכאורה ראיה מכאן למאן דגרסי פלגשים בקדושין בלא כתובה וכך היא דעת הה"מ בפ"א מהל' אישות לדעת הרמב"ם ז"ל וכן דעת הריב"ש בתשובה סי' שצ"ח לדעת הרמב"ם ובמקום אחר הארכתי בזה ועיין בחבורי סדר נשים פ"א דכתובות:

זו רצפה ואביגיל ובת שבע. בארתי בפנים להא דקאמר אביגיל ובת שבע ואע"ג דבפרק במה בהמה קאמר טעמא דלקוחין יש לך בה דכל היוצא למלחמה גט כריתות כותב לאשתו מ"מ שני הטעמים אמת הן ושניהם צריכין דמטעמא דגט בריתות היה הדבר מתחלה שלא באיסור אבל הליקוחין לא היו אלא אחרי מיתת אוריה ורמז לו הנביא שעל שתיהם לא חטא לא בתחלה ולא בזה שצוה להרוג את אוריה ולקחת בת שבע לו לאשה שהרי מורד במלכות הוה כדאמר התם שעיקר שהוכיחו שלא היה לו להרוג אותו בחרב בני עמון:

הוא ירחמאל קדמוי וכו'. עיין לקמן בשלהי הוריות ד"ה אל תאמן בעבד:

כבר נגמר דינו מבעוד יום. מהכא סייעתא לפירוש התוספ' במגילה דף י"ד ע"ב שפירשו להא דקאמר התם מורד במלכות הוא ולא צריך למידייניה היינו שא"צ להלין דינו ולהמתין עד למחר דהא משמע דמידן דייניה אלא שבבר נגמר דינו מבעוד יום קאמר לה. ובתוס' פ' אחד ד"מ דף ל"ו ע"א מביאין שם בעצמן ראיה לפירושם מהכא:

דם נדה ושפיכות דמים. הא דלא קאמר אשת איש אפשר לומר דדוד לשיטתיה הוה אזיל דחשיב ליה כאלו מת שכבר נגמר דינו ואין למדין מדברי אגדה:

הלכה ד

הדא אמרה דרוש יש בו משום כפיית המיטה. פירשתי בפנים לפי הגי' שלפנינו ומ"מ לא מצינו לחלק בזה בין מלך לשאר כל האדם והרמב"ם ז"ל כתב בהדיא בפ"ז מהלכו' אבל דכ"ג ומלך חייבים בכל דברי אבילות. והנכון דאין בו משום כפיית המטה גרסינן כדאמר לעיל גבי כ"ג בספסל והמלך אינו חייב בכפיית המטה בתמיה קאמר אלא לאו ש"מ דדרגש אין בו משום כפיית המטה ואתיא כדאמר התם דרגש אינו צריך לכפותו. והמסקנא התם דדרגש ערסא דצלא וכרשב"ג דמתיר קרביטיו והוא נופל מאליו:

הלכה ה

שמשם נפסקו דמים. ראית' ביפ"מ שפי' פסקו דמים שמאז לא היתה עוד מלחמה כי זו היתה המלחמה האחרונה שנלחם דוד עם הפלשתים. וכמדומה לי שאין הכתוב מעיד כן שהרי כאן כתוב ודוד אז במצודה ונציב פלשתים אז בבית לחם וא"כ לזמן המאוחר ביותר היה המעשה הזה בזמן שמשחו לדוד למלך על ישראל כדכתיב וישמעו פלשתים כי משחו את דוד למלך על ישראל וגו' וישמע דוד וירד אל המצודה וכמה מלחמות היו לו עוד עם פלשתים כדכתיב אח"כ ויוסיפו עוד פלשתים לעלות וגו' ואחר העלותו את ארון האלהים אשר היה אחר זה כתיב ויהי אחרי כן ויך דוד את פלשתים ויכניעם. ובענין סוגיא זו דברי ר' חייא בר בא דדריש הלכה נצרכה לו וכדקאמר לעיל במה היתה השאלה אזלו כמ"ד בבבלי פ' הכונס דף ס' ע"ב דלמקלייה היתה השאלה וכמה שבארתי בפנים כפי דברי התוס' שם דאיבעיא ליה אי חייב לשלם כשהציל עצמו מפני פיקוח נפש אלא דהכא מוסיף עוד בספיקות ושאלות ועיין סוף פ' החובל מענין מציל עצמו בממון חבירו מה שנתבאר שם בס"ד:

בנין בית המקדש נתאוה. כדפרישית שנתאוה לידע מקום בנין ביהמ"ק ובזבחים דף נ"ד ע"ב קאמר שהיה עוסק עם שמואל בבנין רומו של עולם ודריש התם באפרתה דאתי מאפרים וכו'. ולפי דרשא דהכא מתפרש באפרתה. כפשוטו. ואפשר דאף שעמד על המקום בימי שמואל היה רוצה לחזק הדרש ולחזור ולחקור עוד הפעם:

הלכה ו

ומי קיטרגו אמר ריב"ל יו"ד שבירבה קיטרגו הא דאמר על היו"ד דוקא נראה לפרש זה לפי פשט המקראות וזה שמצינו בשתי אזהרות הראשונות מפורש הטעם בהם לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה וגו' ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו ובאזהרה השלישית וכסף וזהב לא ירבה לו מאד לא כתוב בה הטעם ועוד דבשתים הראשונות הקדים הלאו להנושא לא ירבה לו סוסים ולא ירבה לו נשים ובהשלישית מקדים הנושא

להלאו וכסף וזהב לא ירבה לו ולמאי דאמר התם דף כ"א ע"ב א"ר יצחק מפני מה לא נתגלו טעמי תורה שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן ונכשל בהן גדול העולם כתיב לא ירבה וכו' אני ארבה ולא אסור אני ארבה ולא אשוב ולפ"ז צריך טעם מפני מה נכשל באזהרה הג' שלא נתגלה הטעם ומצינו דהקטרוג היה עליו מפני שעבר של כל השלשה כדאמר הכא לעיל שלשה דברים ששחקה עליהן מדת הדין חיללתים וא"כ אם היה לו איזה טעות לפי פירושו שגרם לו לעבור גם על השלישית מפני מה קטרגה מדת הדין ג"כ עליה ואם לאו מאיזה טעם הוא נכשל בה אלא ודאי דטעותו של שלמה היה מפני שראה שבהג' לא נתגלה טעמה וכסבור היה שלאו לאזהרה נכתבה אלא דקאי על השתים הראשונות וסיום הטעם הוא בטעם נוסף על שתים האלה לא ירבה לו סוסים וגו' ולא ירבה לו נשים וגו' מפני וכסף וזהב לא ירבה לו מאד והיינו שלפעמים כסף וזהב לא יהיה לו הרבה ויהיה צריך להשיב העם מצרימה למען הרבות סוס ולסחור בהן כדי להשיג ריבוי הסוסים וכן ריביי הנשים יהיה ג"כ זה הגורם הראשון כדי להרבות על ידיהן כסף וזהב וכדמצינו בבת פרעה דכתיב פרעה מלך מצרים עלה וילכוד את גזר וגו' ויתנה שלוחים לבתו אשת שלמה. וע"י זה יהיה הגורם לסור לבבו. כך פי' שלמה להמקראות וטעם טעותו לפ' פירושו הוא מפני שראה דגבי כסף וזהב אין בו טעם מפורש. ועוד דבשתים הראשונות נאמר בהן בתחלה הלאו לא ירבה לו סוסים ולא ירבה לו נשים ובדבר הג' כתיב וכסף וזהב לא ירבה וזה גרם לו לחזק פירושו וסברתו דלא לאזהרה נאמר הג' אלא לטעם הנוסף מפני שכסף וזהב לא יהיה רב לו מאד וא"כ פן ישוב ופן יסור והשתא אמר שלמה אני ארבה ולא אשוב ולא אסור שכבר יש לי כסף וזהב הרבה מאד ואין כסף נחשב ואין לי לחוש באלו הטעמים ואיני צריך לשוב העם מצרים וכן אין לי לחוש להסרת הלבב מהנשים לפי שאיני צריך לא לכסף ולא לזהב שלהן. והיינו דשאל ומי קטרגו והכוונה מי קטרגו גם על השלישית כדלעיל שהרי עכשיו טעותו היה לפי פירושו בהמקרא והרי כשגגה מלפני השליט הוא ומה גם דעל שתים הראשונות נמי אין העין חמור כל כך לפי מה שהיה לו מקום לטעות בהן כדאמרן ועל זה אמר יו"ד שבירבה קטרגו דאם לפי פירושו דלא לאזהרה נאמר הג' אלא לטעם נוסף על הראשונות א"כ יותר יצדק לכתוב בו וכסף וזהב לא רבה לו מאד לשון עבר ולא לשון עתיד ירבה והיינו דאמר והרי שלמה מבקש לעקור יו"ד ממני. דלפי פירושו אין צריך יו"ד בירבה ומיותר הוא ומהיו"ד שבירבה היה לו ללמוד דאין הפירוש והטעם כמו שעלתה על דעתי אלא דלאזהרה בפני עצמו נאמר ולא היה לו להתחכם על גזירת המלך יתעלה ב"ה כך נלענ"ד בזה:

כתבת בה בתורתך כל דייתיקי וכו'. לאו דייתיקי ממש קאמר דלא מצינו רמז לדין זה במקרא ובעדות הוא דמצינו דנלמד מן המקרא אם בטלה מקצתה בטלה כולה כדדריש בפ"ק דמכות מה שנים וכו' ת"ל עדים וה"נ כעין דייתיקי קאמר דעדות לקיום הדבר הוא כמו הדייתיקי וכן התורה עדות נקראת וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו:

ומגיהין אותו מספר העזרה ע"פ ב"ד של ע"א. כך הביא הרמב"ם ז"ל ריש פ"ג מהל' מלכים ובפ"ז מהל' ס"ת:

אין לא הוה לך מאן דמשמשך וכו'. והכי אמר שמואל בבלי פ' עשרה יוחסין דף ע' ע"א כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג

הלכה א

זה בורר. כשזה בורר וכך אמרו בגמרא התם וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל ריש פ"ז דסנהדרין אחד מבעלי דינין שאמר איש פלוני ידון לי וכו' ור"ל אחר שאין מסכימים לפני איזה ב"ד וזה בורר וכו' אז שני הדיינים האלו הם בוררין להן דיין שלישי וא"צ דעת בעלי הדין לזה ולדברי חכמים וכך הם דברי הטור ריש סי' י"ג:

אמר ר' זירא וכו'. היינו דאמרי במערבא משמיה דר' זירא התם בריש פרקין וכדפי' רש"י ז"ל שכל א' וא' יחשוב בדעתו כך אבל הדיינים בעצמן צריך שיאמר ע"פ הדין כדכתב הרא"ש ז"ל שיש חסרי הדעת טועים בדברי רש"י ולא דקדקו בדבריו וכו' ע"ש:

וקשיא על דרבנן. נראה דלא חש הש"ס לשנות האי קושיא דהא לכאורה איכא למידק למאי דס"ד דאין סברא לומר דהדיין החדש צריך שיסכים על הדיין השלישי שכבר נברר א"כ אם הבעלי דינין מסכימים לשלשתן הרי הן מסכימים דל"פ רבנן אלא לומר דבדעת דיינים סגי ולכאורה קשה להבין הקושיא אמנם הנראה בזה לומר דלמאי דקאמר התם למסקנא דעת הדיינים כ"ע ל"פ דבעינן וכו' ס"ל להאי מקשה הכא דהיכא דמת א' מהדיינים הראשונים לא נמצאו שלשתן וכו' כלומר שהרי אין כאן דעת הדיינין על זה השלישי וליכא כ"א דעת בעלי דינין לחוד וס"ל לסברא מוחלטת דא"צ דעת הדיין החדש שסכים להשליש והלכך מקשה הכי אבל באמת אין כאן קושיא לפי מסקנא דהתם דאם דעת הדיינים על כרחך הוא דבעינן לכ"ע א"כ אם מת א' מהן וזה בירר לו דיין חדש

חזר הדין כבתחלה דאלו ל' הדיינים צריך שיסכימו על הג' ומרוב הפשיטות לא זכרו הפוסקים מזה כלום:

הלכה ב

הא דיינו לא. לפי שיטתא דהאי תלמודא דס"ל משטענו בפניהם אין יכולין לחזור בהן אע"ג דלא כתבו למי שביררו כדנראה מדלקמן הלכה ד' וכמ"ש הנ"י בפ"ק דמציעא בשם הרשב"א והר"ן ז"ל והביאו הב"י בסי' י"ג ולפ"ז צ"ל דאיירי הכא לאחר שטענו בפניהם ועיי' לקמן שם:

רבי יוחנן אמר אפילו בדייני תורה. מחלפה שיטתי' דר' יוחנן התם ריש פרקין דקאמר כדר"ל דהכא דבערכאות שבסוריא שנו. אבל מומחין לא פליג ר"מ. ומיהו מוכח מסוגיא דהכא כדמייתי ראיה היך אמרין וכו' דס"ל לר' יוחנן דאף דמומחה יכול לכוף וכדאמרינן בפ"ק היינו בשלא בירורו להמומחה שום אחד מהן אבל כשבירורו אחד מהן או גם חבירו בורר לו א' כדאמרינן ריש פרקין וכ"כ הרמב"ן ז"ל בחידישיו וכמו שפי' הטור לדברי הרמב"ם בסי' י"ג:

זהאומר בטיבריא וזה אומר בציפורי וכו'. זה מבואר התם בסוף פרקין א"ר יוחנן שנים שנתעצמו בדין א' אומר נדון כאן וכו' כדאמר הכא לעיל. ומסיק התם דאם המלוה אומר ללוה נלך לבית הוועד כופין ללוה וכמסקנת הפוסקים. ולמדו מכאן דבעיר אחת לעולם כופין זה לזה לילך לב"ד הגדול אפילו הלוה להמלוה וכן אם הן במרחק אחד כדאמר הכא. ומביא לזה הרמב"ן ז"ל וכן הנ"י בפרקין וגרסי' הכא לקמן באינון דהוון יתיבין בחדא משכנא מכא לכא תשעה [צ"ל שבעה] מילין ומהכא להכא תשעה מילין והיינו הך למאי דפרישית בפנים ויותר נוח הגי' דגרסי בענין תפיסת הלשון וכ"כ הר"ן ז"ל בחידושיו:

הלכה ג

כיני מתניתא עדו. כדאמר ר"ל התם על דברי ר"מ פה קדוש יאמר דבר זה תני עדו. ור' יוחנן דהכא לשיטתיה הוא דאזיל דקאמר בהלכה דלעיל דאפי' במומחין פליג ר"מ. ודין עדים כדין מומחין בדיינים והלכך ס"ל הכא דעדיו קתני:

מודה ר' יוחנן שאם אין שם אלא הן שאין יכולין לפסלן. הא כאוקמתא דרב דימי דהתם דבכת אחת ד"ה אינו יכול לפוסלן. והתם גריס לעיל לאוקמתא אחריתי דמוקי ר"א בבא הוא ואחר לפוסלן ובפגם משפחה דר"מ סבר אמשפחה קמסהדי ואיהו ממילא הוא דאיפסיל רבנן סברי סוף סוף נוגע בעדותו הוא והאי אליבא דר"ל היא והכא קאמר ר"ז דהיינו כר"א דהתם דאף למאי דאמר דבכת אחת מודה ר' יוחנן אליבא דר"מ מ"מ בבא

הוא ואחד מן השוק מצטרפין וכדמסיק דבפסול קורבה מיירי וקרוב אין צריך לפסול בב"ד. ומיהו בהא לא דמי לדהתם דמסיק לאוקמתא דר"א דבפסול משפחה קא מסהדי וא"כ למאי דקי"ל כרבנן סוף סוף נוגע בעדותו הוא וכדכתב הרא"ש ז"ל דהאי אוקמתא דר"א נמי דהלכתא היא וכ"פ בטור וש"ע סי' י"ג מ"מ למסקנא דהכא להאי דר"ז יש לומר דפסול קורבה כגילוי מילתא בעלמא היא ואפשר דאפילו אליבא דרבנן קאמר ר"ז דבכה"ג מעיד עליו עם אחר והפוסקים לא דברו אלא בפסול משפחה דבהא שייך לומר נוגע בעדות והוא:

שלשה כגמר דין. לכאורה היה נראה דהאי אמר רבא בר בונא בשם רב ג' כגמר דין טפי שייך למיגרס בתר מתני' דלקמן והיא ריש ההלכה דלקמן. ג' כגמר דין אמר לו נאמן עלי אביך קיבל בפני שנים יכול הוא לחזור בו אבל אם קיבל בפני ג' וכו' ועיין לקמן. ומ"מ העיקר כמו שפירשתי בפנים לפי הגי' שלפנינו דעל התוספתא שהובאה מקצתה לעיל קאי. ודע דחלוקה השניה של התוספתא שהבאתי בפנים נראה ג"כ ט"ס ויותר נראה לגרוס כן א' אומר זכאי וא' אומר חייב וא' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שעד עכשיו ב"ד שקול ופי' שאם לאחר שהוסיפו השנים היה א' מהן מזכה וא' מהן מחייב ונמצא יש כאן שנים מזכין ושנים מחייבין וא' מכולן אומר איני יודע ואין חילוק בין שהוא בעצמו שאמר בתחלה איני יודע ובין שהוא אחר ואין כאן רוב אלא ב"ד שקול ולפיכך יוסיפו הדיינין והחלוקה אחרונה כמו שפירשתי בפנים. וכמדומה לי שכך היתה גי' הרמב"ם ז"ל בתוספתא אשר לפניו. וכחילוף השיטות הוא לפי הגי' אשר לפנינו. ומזה תבין דעתו במ"ש הוא ז"ל בענין זה בפ"ח מסנהדרין הל' ב' וע"ש ובמה שטען הראב"ד ז"ל עליו ועוד יתבאר מזה אי"ה בפ"ה הלכה ה' בענין מה שלמדנו מהסוגיא דלקמן שם. וע"ש ד"ה תני למה אמרו מוסיפין דיינין:

הלכה ד

קיבל עליו בפני שנים יכול הוא לחזור בו. הטעם דכל שלא קיבל עליו בפני שלשה הוי כקיבל עליו חוץ לב"ד וכמ"ש בהג"א בפרקין וכולה מתני' מיירי שקבל עליו אבא ואביך ודור לי בחיי ראשך וגם קבל עליו קרוב או פסול היינו כשקבל עליו בב"ד דאי חוץ לב"ד ולא קנו מיניה אפי' לאחר גמר דין חוזר לכ"ע עכ"ל. ואפי' לרבינו ירוחם והנ"י שחולקין על זה והביאם הב"י סי' כ"ב היינו דוקא באם כבר נשבע דאז מהני הקבלה אף חוץ לב"ד אבל בלא נשבע מודו דאין הקבלה שחוץ לב"ד כלום ואפי' לאחר גמר דין חוזר וע"ש וז"ל ר"י במישרים נתיב ג' ח"ג שכתב שם בתחלה מחלוקת הפוסקים בדין א"ל השבע וטול לפי' רש"י יכול לחזור בו כל זמן שלא יצא מב"ד ולפי' רב אלפס אינו יכול לחזור בו אפי'

לא יצא מב"ד מאחר שאמרו לו ב"ד השבע כמו שאמרת הוי גמר דין ומ"מ נראה שאם אמר כן חוץ לב"ד שיוכל לחזור בו אבל אם נשבע אינו יכול לחזור בו אפי' אמר כן חוץ לב"ד מאחר שנשבע וכן מי שנתחייב שבועה לחבירו וא"ל דור לי בחיי ראשך ונשבע אינו יכול לחזור בו בין נשבע ונוטל בין נשבע ונפטר אבל קודם שנשבע יכול לחזור בו עכ"ל ובדין קיבל עליו קרוב או פסול כתב בנתיב א' ח' י"ג וגמר דין דנאמן עלי אבא הוי כגון שאמרו לו ב"ד יהיה כמו שאמרת גומרו כך ויש מי שכתב דלא הוי גמר דין עד שידון אבא או יעיד וכן כתב א' מיגאש כי אם לא היה בב"ד יכול לחזור בו כל זמן שלא קנו מידו מ"מ אם העיד בב"ד הוי גמר דין ואינו יכול לחזור בו אפי' לא קנו מידו וכ"כ רבינו מאיר בתשובה עכ"ל. הרי דמה שקיבל עליו שלא בב"ד יכול לחזור בו עד שיעשה מעשה או אם קנו מידו ודאי אין לאחר קנין כלום וכמבואר הכא דקבלה בפני שנים לאו כלום היא. ומיהו יש ללמוד ג"כ מכאן מה שהביא הנ"י בסוף פ"ק דב"מ בשם הרשב"א והר"ן ז"ל בענין הבירורין והזכרתיו לעיל וז"ל ואיכא מ"ד דאע"פ שלא נכתב משטענו בפניהם אינן יכולין לחזור בהן ואע"פ שלא קבלו זלא כתבו וכן משמע בירושלמי דגרסינן התם בפרק דיני ממונות בתרא קבל עליו בפני שנים יכול לחזור בו בפני ג' אין יכול לחזור בו ומשמע דקבלה קרי משהתחילו לטעון בפניהם כן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל עכ"ל דאף ע"ג דהכא לענין קבל עליו קרוב ופסול מירי מיהת שמעינן דאם הקבלה בפני ג' הוה אינו חוזר ולדעתם ז"ל משטען בפניהם הוי קבלה בכל ענין ולא כתבתי כל זה אלא כדי להראות דלכל הדעות אי אתה מוצא דקבלה בפני ב' הוי קבלה דכחוץ לב"ד הוא דלא הוי קבלה אלא א"כ כבר נגמר הדין על פי זה להסוברים כן כמו שנתבאר ומיהו מסתמא דהש"ס דהכא משמע כדעת הג"א דלעיל והא דשמואל דלקמן לא שייך לזה ועיין בדיבור דלקמן:

שמואל אמר בשלא נטל וכו' אבל נטל מזה ונתן לזה אינו יכול הוא לחזור בו. ובספרי הדפוס כתוב יכול וטעות דמוכח הוא. ושמעינן דס"ל לשמואל הכא דבאתן לך פליגי דהא בשנטל מזה ונתן לזה קאמר דלהא קרי לה גמר דין וא"כ ע"כ בקבלת הנתבע מיירי שהוא קבל עליו אבא ואביך ואם כבר נגמר הדין ונטל מזה ונתן לזה ס"ל לשמואל דלכ"ע אינו יכול לחזור בו. אבל בבבלי דף כ"ד ע"ב קאמר שמואל מחלוקת במחול לך אבל באתן לך ד"ה יכול לחזור בו. והיינו יכולין לתרץ דברי שמואל דהכא ודהתם דהא דקאמר התם באתן לך ד"ה יכול לחזור בו היינו לפני גמר דין וכלומר בשלא נטל מזה ונתן לזה דבהא לדידיה כ"ע ל"פ דבאתן לך הוא דשייכא חזרה ובמחול לך הוא דפליגי אבל בשנטל מזה ונתן לזה אפילו באתן לך לכ"ע אינו יכול לחזור לפי שכבר נעשה המעשה ודברי

שמואל דהכא הם מבוארים ביותר מדהתם דהתם לא איירי מידי לדידיה בענין לפני גמר דין בלא קנין והכא הוא דגילה דעתו בענין זה ולא קרי ליה לאחר גמר דין אלא בשנטל מזה ונתן לזה והוי סייעתא לדעת הרמב"ם ז"ל לפי סברת שמואל שכתב בפ"ז מסנהדרין הל' ג' נגמר הדין והוציא הממון בדין זה הפסול או בעדותו אינו יכול לחזור. ומ"מ דברי ר"י ור"ל דהכא לא אזלו כדאמרי התם דר"ל קאמר מחלוקת לפני גמר דין אבל לאחר גמר דין ד"ה אין יכול לחזור בו ור"י קאמר התם דלאחר גמר דין מחלוקת ולחכמים אינו יכול לחזור בו. ואם דדברי ר' יוחנן היינו יכולין ג"כ לתרץ דהכא קאמר אפילו בשנטל מזה וכו' וכלומר אפילו בלאחר גמר דין ממש פליג ר"מ וס"ל יכול הוא לחזור בו וא"כ לחכמים אינו יכול הוא לחזור בו וס"ל הכא דבין בזו ובין בזו מחלוקת דאף דקאמר התם בהא למסקנא בפירושא דדברי ר' יוחנן דבלאחר גמר דין בלחוד הוא דפליגי מ"מ לענין מסקנא לדינא היינו הך דלמאי דקי"ל כחכמים לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו ושמעינן ג"כ מסברת ר' יוחנן כדעת הרמב"ם ז"ל דלאחר גמר דין היינו בשנטל מזה ונתן לזה הוא אלא דדברי ר"ל דהכא לא קמו כדבריו דהתם אבל בהא בלאו הכי לא איכפת לן מידי בשכבר מבואר בהרבה והרבה מקומות להמורגל בש"ס הזה דדרכו בחליפין בענין סברת התנאים והאמוראים וכבר אמר ג"כ הרמב"ן ז"ל בחידושיו וכן תמצא בס' המלחמות בכמה מקומות שכתב שדרך הירושלמי בחליפין בענין זה. ובפרקין גופיה מצינו לעיל בהלכה ב' כזה דאמר ר' יוחנן אפילו בדייני תורה והתם קאמר בערכאות שבסוריא שנו כר"ל דהכא. והתם בחדא שיטתא קיימי ע"ש וכן במקומות לאין מספר. וראיתי להל"מ שפי' להא דשמואל דהכא דקאי על הא דלעיל קיבל בפני שנים יכול הוא לחזור בו ור"ל דוקא בשלא נטל מזה ונתן לזה אבל בשנטל מזה ונתן לזה אפילו קבל בפני שנים אינו יכול לחזור בו והביא מכאן סייעתא לדעת הרמב"ם ז"ל הנזכר ופלפל שם לפי פירושו דאע"ג דר"י ור"ל פליגי עליה דשמואל בהא ואמרו אפילו בשנטל מזה ונתן לזה יכול הוא לחזור לא חש להא רבינו דהא בגמרא דידן דבריהם בהיפוך הוא וכיון דגמרא דידן פליג עלי' דירושלמי בסברת ר"י ור"ל ראוי לפסוק כגמרא דילן אבל בהך פירוש דגמר דין ר"ל הוצאת הממון דלא פירש גמרא דילן אפשר דיודה לדברי הירושלמי ואחריו נמשך הש"כ בסי' כ"ב ס"ק ו' בענין פירושו דקאי אדלעיל ותיקן שם דא"צ לדחוק דפליגי הש"ס דילן ודהכא אלא דהכא מיירי בשקבל בפני שנים וש"ס דילן דס"ל לר"י ור"ל לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו היינו בשקבל בפני ג' עכ"ל וכן פי' שם לעיל דשמואל אקבל בפני ב' דלעיל קאי. ולי תימא רבתא בדבריהם לפי פירושם זה דהם ז"ל לא פלפלו ודקדקו בענין זה אלא בסברת ר"י ור"ל אם הש"ס דילן פליג בזה אדהכא או

לא ולדעתם לא אזלו דברי הרמב"ם בעיקר סברתו אלא כסברת שמואל ובסברת שמואל גופיה ובדבריו לא דקדקו כלום אם הם כדבריו דהתם או לא והרי לפי פירושם דאדלעיל קאי ולא אמתני' א"כ היאך מצאנו ידינו ורגלינו בבה"מ דשמואל דהכא ודהתם ולהשוותן זה לזה דשמואל קאמר התם באתן לך ד"ה יכול הוא לחזור בו ומשמע אפי' לאחר גמר דין לפי פירושם והרי דבריו כאן ודאי באתן לך הוא דהא בשנטל מוה ונתן לזה נקט וא"כ קבלת הנתבע היתה וקאמר דאינו יכול לחזור בו דזה ודאי אין לומר לפי פירושם דהתם באתן לך ובשעדיין לא נטל מזה ונתן לזה והכא בשנטל מזה ונתן לזה הוא דאינו יכול לחזור בו והיינו גמר דין כנ"ל דא"כ היכי מחלק שמואל בין קבל בפני שנים ובין קבל בפני שלשה הא גם בשקיבל בפני ג' ע"כ באתן לך צריך דוקא שיהא נטל מזה ונתן לזה וכמדומה לי שאין זה צריך לפנים דאם אנחנו נלמד לדעת הרמב"ם ז"ל מהכא א"כ אפי' קבל בפני ג' הגמר דין הוא דוקא בשנטל מזה ונתן לזה שהרי הוא ז"ל לא חילק כלום ואפי' בקיבל בפני ב"ד איירי וכמו שסיים שם בכל הדינים הדומין וכן מי שנתחייב שבועה בב"ד וכו' אע"פ שקבל בב"ד וכו' ע"ש וכן נמי אין לומר דלעולם דברי שמואל דהתם בלפני גמר דין הוא ובשקיבל בפני שנים מיירי דבהא קאמר דבאתן לך ד"ה יכול לחזור וא"כ אם הוא לאחר גמר דין אפי' קיבל בפני שנים אינו יכול לחזור לדברי חכמים ומינה דאם קיבל בפני שלשה אפילו לפני גמר דין אינו יכול לחזור והוה כדהכא והרמב"ם כסברת שמואל הוא דפסק דנטל ונתן הוא דמיקרי גמר דין אבל לא כדיני' בענין האוקמתא אלא כאוקמתא דרבא דהתם דהא ודאי ליתא דאם נאמר דהתם שמואל מיירי דקיבל בפני שנים א"כ דברי שמואל גופיה טפי קשיא מ"ט במחול לך לדברי חכמים דאינו יכול לחזור אפילו בקיבל בפני שנים ואפי' בפני גמר דין זה ע"כ לן למימר הכי לפי פירוש זה שהרי אם קבלה בפני שנים לאו קבלה היא ודוקא גמר דין בעו תו אין סברא לחלק בהא בין מחול לבין אתן לך כדלא נחית לחלק הכא אלא בין קודם גמר דין לבין אחר גמר דין וכן לפי הסוגיא דהתם תינח לחלק בין אתן ובין מחול בענין חזרה ואם היא קודם גמר דין או לאחר מכאן אבל כד אתינן לחלק בענין הקבלה גופה ולומר דלא אהני קבלה כלל בפני שנים אא"כ נגמר הדין א"כ מה בין מחול לבין אתן וזה מובן מאליו וא"צ להאריך בזה וא"כ לפי פירושם דשמואל אדלעיל קאי תוקמי היך דבעית לאוקמי ע"כ היה צ"ל דדברי שמואל דהכא פליגי נמי אדבריו דהתם או דקשיא לן דברי שמואל דהתם אשר ע"כ נראה לענ"ד דכמה שפירשתי בפנים הוא נוח לנו בענין הדין ובענין הסוגיות והא דלעיל מילתא באנפי נפשה היא וכמו שהערתי בדיבור דלעיל דדברי הש"ס דהכא כסברת הג"א בענין חילוק קבל בפני ב' וקבל בפני ג'. ודברי שמואל

ודברי ר"י ור"ל אמתני' קאי לפרש הפלוגתא ואפי' אם קבל בפני ג' מיתפרשא וכבר יישבתי דברי שמואל דהכא ודהתם וכן דברי ר' יוחנן לדינא. והשתא דברי הרמב"ם ז"ל לדעת הטור ורמ"ך דמפרשי להו דהוציא דוקא קאמר וכן נראה מדבריו. למדין הן גם מדברי ר' יוחנן כמבואר. ודברי ר"ח בר בא ור"י בר ב"ח כבר פרשתי בפנים דהם דפליגי אם במחול לך או אתן לך והא דקאמרי בעדות לרבותא אליבא דר"י בן חנינה הוא בשכבר נודע מדברי הפוסקים הראשונים והאחרונים ז"ל דיש מחמירין בעדות וכמבואר בדברי הרי"ף בשם גאון ז"ל וכן במישרים והביאו הד"מ שם לענין קנין ומזה נלמד דעדות חמירא להו בקבלת קרוב או פסול. והמסקנא כר"י בן חנינה דאפילו בעדות ובאתן לך מהני והה"ד לענין קבלת דיין ואם לאחר גמר דין הוא אינו חוזר ובקנו מיניה לעולם אינו חוזר וכמסקנת רוב הפוסקים ז"ל:

הלכה ה

ועבדים. בנוסחת הש"ס דילן לא גריס ועבדים הכא אלא בפ"ק דר"ה והתם הוא דאיצטריך למיתני כדכתבו התוס' בר"ה דאע"ג דפסולי עדות מדאורייתא נינהו אצטריך למיתני דלא תימא כיון דלא מחמת עבירה מיפסלי מכשרו לעדות החדש מידי דהוה אקרובים לר"ש. וכ"כ בפרקין דל"ג עבדים במתני' דלא חשיב אלא פסולי עדות מדרבנן. והכא גריס לה אגב מתני' דר"ה. ובמה שכתבו התוס' דאפי' מתני' מיירי ברבית קצוצה לא משמע ליה איסור כיון דמדעתיה יהיב ואינו פסול לעדות אלא מדרבנן אין כן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' עדות הל' ד' אלא דאם רבית קצוצה עשו פסולין הן מן התורה המלוה והלוה:

איזהו תגר שביעית. עיין לקמן ד"ה תני ר' חייא:

אמר ר' אבהו ובלבד ברועין בהמה דקה. התם דף כ"ה ע"ב קאי המסקנא כרבא דאמר רועה שאמרו אחד בהמה דקה ואחד בהמה גסה כ"א במגדלין הוא דוקא בבהמה דקה ובא"י ויש לפרש דר' אבהו דהכא נמי במגדלין איתמר:

דתני עד זומם פסול מכל עדיות שבתורה. ברייתא זו הובאה התם דף כ"ז ע"א והמסקנא כר"מ הואיל וסתם לן תנא במתני' דר"ה כר"מ וכמסקנא דהכא דמוקי לכולא מתני' כר"א ור"א כר"מ וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בריש פ' כ' מהל' עדות שכתב ונפסלו לכל עדות שבתורה:

תני ר' חייא לחומרא. ובשביעית גריס תני ר' יודה לחומרא וכתניא אידך הוא וכן נראה דסתם תני ר"ח בתוספתא הוא והתם גריס כברייתא דלעיל איזהו תגר שביעית כל שיושב ובטל כל שני שבוע וכו'. ולכאורה היה נראה דבהא נמי פליגי דלברייתא דלעיל גם

בשביעית קאמר ר' יהודה דאם יש לו אומנות אחרת כשר וכן הוא בתוספתא בהדיא ובכולן היה ר' יהודה אומר בזמן שאין להם אומנות אחרת הרי אלו פסולין ולתניא אידך דר' יהודה דמחמיר בשביעית ואפי' עוסק במלאכתו וכו' ואע"פ שיש עמו מלאכה אחרת עכשיו פסול ולפ"ז דברי ר' יהודה דמתני' אמשחק בקוביא היא דקאי וכן על מפריחי יונים להך פירושא דמין שחוק הוא אבל לא על שביעית וכן נראה מדברי התוס' דף כ"ו ע"ב ד"ה הלכה כרבי יהודה דמכשר בשיש לו אומנות בלא הוא וכן הלכה דמשחק בקוביא לאו אסמכתא היא וכו'. וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' עדות הלכה ד' בזה שלא כתב והוא שלא תהיה לו אומנות אלא הוא כ"א במשחק בקוביא ובמה שכתב שם בסוחרי שביעית בני אדם שיושבין בטילים וכו' כבר כתב הכ"מ דאורחא דמילתא נקט אבל אסור הוא לעולם בזמן שאין אונס וכדמוכח מהכא להך תני' אידך. ובענין שכאן כתב הוא ז"ל שהוא אבק גזל ובפ"ו מהל' גזילה הל' ו' כתב שהוא גזל מדבריהם. אפשר לומר שדעתו כדעת התוס' לחלק בין הפוסקים באמנה דהוי כאסמכתא ובהכי מיירי בהל' גזילה שכתב ועושים תנאי ביניהם וכו' וכאן לא כתב אלא בענין פסולי עדות ואפי' אין בו משום אסמכתא אלא אבק גזל בעלמא פסול הואיל ואינו עוסק בישוב של עולם: **לא אתכוון משמדתהון אלא מגבי ארנונין**. וכרבא סוף פ' בן סורר ומורה דהנאת עצמן שאני וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה מיסודי התורה הלכה ב' דבשאר עבירות ושלא בשעת גזרה אם מתכוין להנאת עצמו יעבור ואל יהרג אפי' בפרהסיא. שמע לה מהדא לדבר הזה יסלח ה'. דמקרא קמא איכא למידחי דלגופיה איצטריך דברים מחויב הישראל לקדש השם אפי' בשאר עבירות היכא דמתכוין העובד כוכבים להעבירו על המצוה כדדריש הכא לעיל וכן התם בסוף פרק הנזכר והבעיא היא בב"נ על ע"ז. ומהכא מוכרח הוא כגירסת התוספות וכפירושם דנפשטה הבעיא דאין בן נח מצווה על קידוש השם כדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' מלכים הלכה ב' וכמו שהוכיחו שם מדאמר לו סתם לך לשלום:

אילו הוה ר' בא בר זמינא שמע מיליהון דרבנן מיזל הוה הרי משמע להדיא מהכא דמן הדין אסור להחמיר על עצמו במקום שאמרו יעבור ואל יהרג וכגון הכא דמסתמא בצינעא היה בביתו של העובד כוכבים ור' בא בר זמינא החמיר על עצמו משום שלא שמע מיליהון דרבנן דלעיל והיינו דקאמר ר' מנא דעכשיו היה לטובתו שלא שמע זה הדין שאילו שמע היה עושה כמיליהון דרבנן ולא היה מחמיר על עצמו והיה נהרג מהעובד כוכבים הזה שהיה מתכוין לכך ומכאן סייעתא גמורה לדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ב מיסודי התורה הל' ד' כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר

הרי זה מתחייב בנפשו. והתוס' בפ"ב דע"ז דף כ"ז ע"ב ד"ה יכול אפי' בפרהסיא וכו' כתבו להביא ראיה מכאן שאם רצה להחמיר על עצמו אפי' בשאר מצות רשאי כמו שר' בא בר זימנא החמיר על עצמו וכ"כ הרא"ש ז"ל שם וזהו קשה דגמרי מר' בא בר זימנא ובהדיא מסיק ר' מנא לאו הכי וקאמר דמזלו היה דלא שמע הדין ולפי הגי' מיכל הוה פשיטא דמוכח דאין רשאי להחמיר על עצמו וכבר כתבתי בכמה וכמה מקומות שדרכו של הרמב"ם לתפוס המסקנא דהאי תלמודא כדתפסו הפוסקים ז"ל ללמוד ממסקנת תלמודא דילן ולא מדברי היחיד ור' מנא בתראה דהאי תלמודא כדמוכח מכמה מקומות ועוד דמיליהון דרבנן הוא דקאמר:

הלכה ו

לומר בנו וחתנו של חתן. בכולא סוגיא דהכא דקדק הש"ס לומר כן וכדפרישית בפנים דלרבותא אמר הכי וזה כפי' התוס' במתני' דכולהו איצטריכו במתני' וכו' ע"ש והאי סוגיא אזלא אליבא דר' אלעזר דתני בברייתא דהובאה התם בדף כ"ח ע"א כשם שאחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו כך בן אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו והיינו שלישי בשני והפליג הש"ס הכא לומר דלהאי חנא מפרשינן המתני' דחתנו דקאמר היינו חתן בנו כדאמר התם ומוסיף הכא אפי' חתן חתנו דכל כי האי אמרינן בעל כאשתו אליבא דהאי תנא אבל לא קמה המסקנא הכי ואפי' בראשון בשלישי גופיה איכא פלוגתא בין רבוותא וכדלקמן:

אגיסו אית תניי תני יש לו בנים וחתנים וכו'. מכאן למדו המפרשים לדעת הרי"ף ז"ל לומר דאף בראשון בשני אמרינן תרי בעל כאשתו וכמו דבן גיסו מאחות אשתו פסול הוא כן נמי חתן גיסו כדמחלק הכא בהדיא דדוקא מאשה אחרת הוא דאין לו בנים וחתנים אבל מאחות אשתו אף חתנים יש לו וכמו שהביא הוא י"ל להך דהכא ואפשר שגם שהרי"ף ז"ל הביא לדהכא לא היה דעתו אלא ללמוד בן גיסו מאחות אשתו מכאן כמו שנראה דבזה הוא שחולק על גאון ז"ל וע"ש והביא בעל המאור ז"ל שצוה למחוק וכו' דאף דעת רב האי גאון ז"ל להכשיר בחתן גיסו דוקא ולא בבן גיסו ואין להאריך בזה בשכבר מבואר בדברי גדולי האחרונים ז"ל. והרא"ש ז"ל כתב דאפשר דהירוש' פליג אגמרא דידן. ובזה אני אומר דמאחר שהוא ז"ל כתב בלשון אפשר יש להעיר בזה ולומר דגם דעת הש"ס הזה לפי המסקנא דלקמן הוא כדעת הגמרא דילן דפסקו שם הלכה כר' יוסי בגיסו לבדו והיינו לאפוקי תתן גיסו דאלו בן גיסו פסול משום דאיהו לדידיה בעל אחות אמו הוי וכדפי' רש"י ז"ל וכן יסבור הש"ס דהכא ולקמן בד"ה משה מהו הכרחתי דלדעת הסוברים להכריח מכאן דשלישי בראשון פסול הוא א"כ ע"כ דסובר

הש"ס לפי המסקנא דבן גיסו מאחות אשתו הוא דפסול אבל לא חתן גיסו וכדעת רוב גדולי האחרונים ז"ל וע"ש:

רב נפק למיתרי משכין. אפשר דמשכין לשון עורות הוא וכגוונא דאמר התם בענין זה רב איקלע למיזבן גוילי בעו מיניה מהו שיעיד אדם באשת חורגו וכו' והמסקנא דהתם כמסקנא דהכא:

משה מהו שיהא מותר באשת פינחס. מכאן למדו רוב הפוסקים ז"ל דשלישי בראשון פסול וכמו שהביאו התוס' ד"ה רב דאמר כר"א בשם ר"ת דמדקאמר הכא כאשת פינחס משמע דלפנחס לא יעיד ור' יוחנן דמכשיר באשת פינחס דוקא הוא דמכשיר מאחר דאיפלג דרא לא אמרי' בזה אשה כבעלה וכן דעת ה"ג וסמ"ג אלא במה שכתב הסמ"ג בלאוין רט"ו בשם ה"ג דכתב מדרבנן הוא דפסול וכתב שם דט"ס הוא וצ"ל מדרב וכן הביא הרי לשון הסמ"ג וסיים מיהו אין להקל בדבר מאחר שחולק בו ר"ת וה"ג ובירושלמי. והרא"ש ז"ל הביא בפשיטות בשם בה"ג דשלישי בראשון פסול מדרבנן וגבי קידושין צריכה גט. ונראה דלדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל דמכשרי בשלישי בראשון וסמכו על הא דרבא בפ' יש נוחלין דף קכ"ח ע"א וכן דעת רש"י ז"ל אפשר לומר דהם מפרשים להא דאמר הכא ר' יוחנן אמר אפי' מריוח היינו דבאשת פנחס לא מיבעיא לן כלל דפשיטא דכשר הוא דהא אפי' בשלישי בראשון גופיה כשר והיינו דקאמר מריוח והא דבעו ר' חסדא באשת פנחס דוקא משום דלר"ל אפי' באשת פנחס לא מכשרינן אלא ע"י הרחק ומשום פלוגתייהו דר"י ור"ל נקט הבעיא באשת פינחס דלמר לא מכשר אלא ע"י הדחק ולמר בריוח משום דלעולם שלישי בראשון כשר כנ"ל לתרץ הא דהכא אליביה דהרי"ף והרמב"ם. ואומר אני דלסוגיא זו ומכ"ש לדעת הפוסקים דפסלי בשלישי בראשון ומפרשי דר' יוחנן דקאמר אפי' מריוח באשת פינחס דוקא הוא דקאמר א"כ מוכרח הוא דמסקנת הש"ס דהכא בדין חתן גיסו הנזכר לעיל כמסקנת הש"ס דהתם דכשר הוא ולא אמרי' בראשון בשני תרי בעל כאשתו וזה מדקאמר ר"ל מקבלין דור שני ודור שלישי מדוחק וע"כ אאשתו קאי וכדעתם ז"ל דהבעיא והפשיטות באשתו דוקא הוא ודור שני דקאמר ע"כ א"א לפרש בראשון בשני בחד בעל וזהו בן גיסו דהא לא פליגי אמתני' דקתני בעל אחות אמו ואיהו לבן גיסו בעל אחות אמו הוא וכדלעיל אלא דע"כ אדור ראשון בשני ובתרי בעל כאשתו קאמר וזהו חתן גיסו וקאמר ר"ל דמקבלין מדוחק אפי' בדור שני והיינו בתרי בעל ובדור שלישי בחד בעל נמי אין מקבלין אלא מדוחק ועלה קאמר ר' יוחנן דאפי' מריוח מקבלין וא"כ אפי' בדור שני כשר הוא לר' יוחנן ואפי' לכתחילה דהא אכל דברי ר"ל קאי והשתא ע"כ דמוכרח הוא דלר' יוחנן דהכא והלכתא

כוותיה לגבי ר"ל דחתן גיסו כשר לכתחלה הוא וזהו ראשון בשני בתרי בעל וכהכרעת רוב האחרונים ז"ל ולפי המסקנא לא פליג הש"ס דהכא אש"ס דילן:

הלכה כרבי יהודה. והכי קאמר רב התם בדף כ"ח ע"ב ומסקנת הפוסקים כרבא אמר רב נחמן דאין הלכה כרבי יהודה:

הלכה ז

בשבעת ימי המשתה שנו. הכי קאמר רב התם בדף כ"ט ע"א ורבא אמר דוקא ביום ראשון כדפי' רש"י ז"ל והרמב"ם בסוף פי"ז מהלכות עדות לא כתב אלא סתם האוהב והשונא כשרין להעד ופסולין לדון ונראה דאף דאיכא נ"מ לדידן לענין לדון סובר הרמב"ם ז"ל דכל הא לא איתמר בגמרא אלא לענין עדות אליבא דר' יהודה אבל לענין לדון כיון דטעמא דמילתא משום דמקרבא דעתיה ומרחקא דעתיה הוא כל שהוא אוהבו או שונאו פסול הוא:

הלכה ח

אם היה מתכוין למסור לו עדות עדותן קיימת מכאן למד הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות להשיב על בעל המאור ז"ל שכתב דהודאה בפני עד אחד לאו הודאה היא דהא מבואר הכא בהדיא דאם למסור לו עדות נתכוין מהני וכדעת הרמב"ם ז"ל בריש פ"ז מהל' טוען דזוקקו לשבועה הואיל ואמר דרך הודייה וכן דעת רוב הפוסקים ז"ל ומה שטען והאריך בזה הש"כ בסי' פ"א כבר יש להשיב על כל דקדוקיו ואין כאן מקום להאריך בזה כ"א בזאת אני אומר וזה שטען ואמר דאדרבה לשון הירושלמי משמע דבפני שנים קאמר מדנקט עדותן בנו"ן לשון רבים וע"ש ולא ידעתי מ"מ דקדק בנו"ן והסיפא דוקא ולא דקדק בלו והרישא דוקא ואלו באנו ללמוד מדקדוקים כאלה לא היו לומדים הראשונים ז"ל שום דין מהירושלמי וכבר היו מאירי עינינו גדולי הראשונים והאחרונים ז"ל יותר מורגלים בלשון הש"ס הזה ואריש דבריו הם סומכין ממש ברוב המקומות דלפעמים מסיים בלישנא קייטא ותופס לשון רבים ביחיד או איפכא וכה"ג ועוד דאי כוונת ר' יוחנן אסיפא בפנינו הודה לו ומוסיף הוא דצריך שיהא מתכוין למסור וכו' היה צריך לשנות הכי והוא בשהיה מתכוין או הן דתימר ואם הוא לישנא דאבל כאומר דבר והיפוכו וזה ברור הוא למי שרגיל בלשון הש"ס הזה ואלו היה מביא בעל המאור ז"ל לדקדק מכאן היינו צריכין לעיין אבל כיון שהוא ז"ל לא הזכיר מהירושלמי כלום והרמב"ן ז"ל מצא ראיה מבוארת כאן א"כ אין לנו להכריע יותר ומי יאמר קים לי נגד הראיות האלה והמבואר בש"ס דהכא:

ומנין שהמוציא מחבירו עליו הראיה. בבבלי פ"ה דב"ק דף מ"ו ע"ב פריך עלה רב אשי הא סברא הוא דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא אלא לנזקקין לתובע תחילה איצטריך: **יפה לימדני ר' לעזר.** כבר בארתי זה בפ' מצות חליצה הלכה ו' דכוונת ר' יוחנן הוא דלמאי דאמר בבבלי סוף פרקין דלמדו היבמה הולכת אחר היבם מדכתיב וקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה ולא יליף לה כדהכא משום דמיבעי ליה למידרש מועלתה יבמתו יש לך יבמה שעולה לחליצה ואינה עולה לייבום ואיזו זו חייבי לאוין והיינו באלמנה לכה"ג מן הנשואין דאיכא עשה ול"ת אבל בשאר חייבי לאוין עולין לייבום מן התורה כמסקנת הש"ס דהתם וכמבואר בריש פ"ב דיבמות ובארתי בריש פ"ק דהתם בפני משה יע"ש אבל האי תלמודא יליף לה התם מדכתיב מאן יבמי ולא שמיאנה השמים והיינו דקאמר ר"י יפה לימדני דהשתא שפיר הוא דאיצטריך לן למידרש לאלמנה לכה"ג דצריכה חליצה מקרא דמאן יבמי כדדריש התם וכתני רבי ישמעאל:

צריך הדיין לשנות טענותיהן. הרי"ף ז"ל הביא לזה וכן הרא"ש ז"ל ולהא דלקמן רב הונא כד הוה חמי וכו' וגריס שם בסוף הדבר וכד הוה חמי סהדי הכי והכי הוה מכוין ופי' שאם לא היו אומרים ממש בלשון א' אלא זה אומר בכה וזה אומר בכה לא חקר רק שתהא עדותן מכוונת בלאו הכחשה ולפי הגי' אשר לפני פירשתיה:

רב הונא כד הוה ידע זכו לבר נש וכו'. הרמב"ם ז"ל כתב בזה בסוף פ' כ"א מהל' סנהדרין וצריך להתיישב בדבר זה הרבה שלא יהיה כעורכי הדיינין ומה שאמרו בפשיטות בהאי תלמודא בפ' מי שמת בסוף הלכה ד' ברם בהוא דאית דיניה עימיה אמר ליה מילתא היינו בשאין עומד לפניו לדון מיירי כדמוכחא הסוגיא התם אלא שבא לפניו בדרך שאלה ועצה ואם יודע שהדין עמו אז יאמר לו ובלבד שלא ילמד לו מתוך דבריו היאך לעשות וע"ש:

אתא קומי ר' אמי ואמר הדא דאמר רבי יוחנן המכמין עדיו וכו'. מזה למד הרמב"ם ז"ל לומר בריש פ"ז מהל' טוען המודה בפני שנים ואמר להן בדרך הודיה ולא בדרך שיחה וכעין האי עובדא דהכא דמדמי לה להכמין עדים וכו' וכדאמר התם והכ"מ כתב דמההיא דלעיל אם היה מתכוין למסור וכו' למד וכן פי' שם דמלו למד שהוא בפני התובע ומלבד שזה דחוק אלא דלפ"ז מאין למד דהודאה בפני עד א' מהני וכבר נתבאר לעיל בד"ה אם היה מתכוין וכו' מזה וכפי שיטת הרמב"ן ז"ל. ומשמע נמי דזה טען ואמר משטה הייתי בך כדהשיב לו לא אמרית וכו' ומפני שזה תבעו וכדעת רוב הפוסקים ז"ל הביא הטור בסי' פ"א דלא מהני טענת השטאה אלא כשתבעו ואין כאן מקום להאריך:

הלכה ט

אף כאן אנשים ולא נשים וכו'. נראה דאיכא בינייהו אם נפקא לן מקרא דאשה לעדות פסולה היא ודכ"ע ס"ל דמסתמא דמתני' דנדה אליבא דכ"ע אתייא ואפי' לרבנן דר"מ כדלקמן ותנן התם כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון וא"כ למאן דיליף ג"ש מוישארו שני אנשים דאשה פסולה לדון אכתי דפסולה לעדות לא ידעינן דיש כשר להעיד וכו' ולר' יוסי בר בון דיליף מג"ש דבעדים הכתוב מדבר וכדאמר בבבלי ריש פ' שבועת העדות א"כ כד ילפינן דאשה פסולה להעיד ממילא ידעינן דפסולה לדון דכל הכשר לדון וכו' וכדמוכחא הסוגיא דנאמר כאן שני דקאמר רבי יוסי ב"ר בון אעדות ואדין קאי. והתוס' בפ"ק דב"ק ד' ט"ו ע"א ד"ה אשר תשים לפניהם כתבו דממתני' דנדה ליכא למיפשט דאשה פסולה נדון די"ל דבאיש איירי כל איש הכשר לדון וכו' וכן כתבו עוד בנדה דף נ' ע"א וסיימו שם ובירושלמי פוסל אשה לדון אית דילפי מועמדו שני אנשים שני שני מעל פי שני עדים ואית דילפי מוישארו שני אנשים במתנה ונראה כוונתם הא דמספק' להו השתא אם אשה פסולה לדון אם לא ולא ילפי מסוגית הש"ס דהכא דלא מפרש לה להאי מתני' כפירושם דמעיקרא דבאיש איירי משום דלשיטתייהו אזלי וזה דאף דמוכח מהכא דהש"ס מפרש להמתני' דבסתמא איירי ולא באיש דוקא וכדפרישית בפנים מהא דקאמר א"כ מה ת"ל שני דמכיון דנפקא לן דאשה פסולה להעיד ממילא פסולה לדון כמתני' דנדה אפ"ה איכא למידחי דההיא מתני' ר"מ היא ולא רבנן כדכתבו שם לקמן ד"ה ור"מ היא דמתני' ע"כ כרבנן לא מיתוקמא דהא קתני כל הכשר לדון כשר להעיד והרי סומא בשתי עיניו לרבנן דכשר לדון דהא לא מקשי ריבים לנגעים ואלו להעיד פסול מאו ראה. ולפירושם זה דהא דקאמר התם ומני ר"מ היא לאו אסיפא בלחוד קאי אלא אכולא מתני' דרישא נמי לא אתיא כרבנן וא"כ לא פשטינן מידי מהרישא דמתני' גם לענין אשה אם פסולה לדון דלדידהו לרבנן לית להו האי כללא כלל וכל זה לשיטתם הוא אבל לשי' הרי"ף והרמב"ם ז"ל דס"ל דסומא בשתי עיניו פסול הוא לדון וכמ"ש בפ"ב מה' סנהדרין וא"כ רישא דמתני' ככ"ע אתי' ושפיר מוכחא מהאי מתני' דאשה פסולה לדון לכ"ע וכסברת הש"ס דהכא. וכבר בארתי מענין זה בפ"ט דנדרים הל' א' דלשי' הרמב"ם ע"כ דגם לרבנן אית להו היקישא דריבים לנגעים לענין סומא בשתי עיניו דאל"כ מנא להו למיפסל והקשיתי שם על הוכחת נ"י בפרקין דרצה להכריע מפ' מצות חליצה וע"ש:

ומנין שלא יהו העדים קרובים זה לזה הגע עצמך שאם הוזם אחד מהן וכו'. כמו שהגהתי בפנים כן הוא הנכון וכך היא גי' הרי"ף ז"ל שהביא כל זה. ונראה דלא הביא הוא ז"ל

ללמוד מכאן גם לענין הטעם שלא יהו עדים קרובים זה לזה כדאמר הכא דהאי כסברת רמי בר חמא היא בבבלי פרקין דף כ"ח ע"א וכבר דחי לה רבא התם להאי סברא ממתני' דפ' חזקת הבתים דמוכח דאמרי' הזמה מעלמא אתי ויליף מובנים אפי' בנים לעלמא ולא הביא להאי דהכא אלא ללמוד דהעדים לא יהיו קרובים להדיינים ומטעם דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה ונלמד מכאן גם לענין דאין עד נעשה דיין דהטעם משום הכי הוא כדכתבו התוס' בכמה מקומות ובפרק החובל דף צ' ע"ב ד"ה כגון שראוהו בלילה מביאין לכמה טעמים ועל הטעם הזה הקשו דאלא מעתה עדים הקרובים לדיינים לא יעידו בפניהה ע"ש והכא קאמר בהדיא דבאמת לא יעידו מהאי טעמא שאם הוזמו לא מפיהם הם נהרגין וא"כ עדות שאי אתה יכול להזימה היא ומעתה גם לענין עד נעשה דיין אמרינן להאי טעמא ויש נ"מ בין הטעמים שהביאו התוס' שם כנראה מדבריהם וכן לענין עד הרואה בד"נ דלטעמא דכיון דחזו דקטיל לא מצו למיהפך בזכותיה אין עד הרואה נעשה דיין ולטעמא דעדות שאי אתה יכול להזימה א"כ דוקא עד המעיד הוא דאינו נעשה דיין וכבר נתבאר מזה לעיל בפ"ק הלכה א' ד"ה סנהדרין שראו ע"ש.

ואתשובה להרמב"ן ז"ל הרחיב הדיבור בענק זה יע"ש סי' קי"ב ואין להאריך:

תני ר' ישמעאל ושפטו העדה והצילו העדה. נראה דאיכא נ"מ בין דרשת ר' עקיבא לר' ישמעאל דלר"ע דיליף מקרא דלא יומתו א"כ אין לי אלא קרובי האב דאבות כתיב וכדקאמר התם להך דרשא דאתיא כר"ע שם אשכחן קרובי האב קרובי האם מנלן אמר קרא אבות אבות אם אינו ענין להקרובי האב תניהו עניין לקרובי האם ומש"ה קרא הרמב"ם ז"ל בריש פ' י"ג מהל' עדות לקרובי האם פסולים מדבריהם דלא אתייא אלא באם אינו ענין כדכתב הכ"מ שם אבל לדרשת ר' ישמעאל דהכא דיליף מקרא דושפטו העדה א"כ קרובי האם מדאורייתא כמו קרובי האב דבסתמא דרשינן שלא יהו הב"ד גואלי הדם ודברי הרמב"ם אליבא דר"ע הן כדרשת סוגיא דהתם:

קרוב מהו לחייבו עליו משום שבועת ביטוי וכו'. פלוגתא דרב ושמואל אם שומרין חייבין משום שבועת ביטוי או לא בבבלי סוף שבועות. ומשמע מהכא דמדמי לה דין קרוב לפלוגתייהו ולרב מיחייב כמו התם ולשמואל פטור וא"כ למאי דפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהל' שבועות כרב דחייבין משום שבועות ביטוי ונתן הכ"מ טעם דהלכתא כוותיה דרב באיסורי. ויש עוד טעם לפסק זה דהא דשמואל אידחי ליה מסתמא דהש"ס בפ' המפקיד דף ל"ו ע"א דלא אתיא כשמואל וכדכתבו התוס' שם על הא דקאמר לאפוקי מדר' אמי וההי"ד דהוי מצי למימר לאפיקי מדשמואל. וא"כ גם לענין קרוב לרב חייב משום שבועת ביטוי וכך הם דברי הרמב"ם בדיני שבועת העדות בפ"ט שכתב שם הל'

י"ד כל מקום שאמרנו פטור משבועת העדות אבל חייב בשבועת ביטוי וזה קאי אכל הדינים שנזכרו שם ובפ' שלאחריו וע"ש שדקדק וכתב בקרוב ובעד אחד פטור משבועת העדות וא"כ בשבועת ביטוי חייב. ומיהו הא דעד אחד דקאמר הכא בפשיטות איפשר לומר אחר ראוי לצרפו וכו' ואת מחייבו משום שבועת ביטוי. ולכאורה האי כר' אמי היא דאמר התם כל שבועה שהדיינים משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי ומכיון דאידחו ליה דברי ר' אמי התם נדחה נמי הפשיטות דהכא ויש לחלק בין ראוי הוא לשבועת הדיינין כמו בעד א' דמטעמא אחרינא יש לפוטרו דכיון דראוי לצרפו ויתחייב משום שבועת העדות וא"כ הוי בכלל הא דאמרי התם בדף כ"ה ע"ב תרתי לא מציתי אמריתו דלאחת מאלה כתיב ואי אתה מחייבו שתים וכדכתב הרמב"ם שם אלא דכבר נתבאר לעיל דמשמע מדבריו דלא פסק כהך דהכא בעד אחד ושאני התם שכבר חלה עליו שבועת העדות:

רבי חיננא שמע לה משני חזקה. משמע מהכא דמדמי לה לגמרי לדין חזקה וכמו בעדי חזקה דלא מהני בכה"ג דאמר ר"ח כן נמי לא מהני בא' אומר שתי שערות בגבו ואח' אומר שתי שערות בכריסו וא"כ בדין הפלוגת' דלעיל בשנים אומרים אחת בגבו ושנים אומרים אחת בכריסו אם אנו מדמין לדין חזקה מהני כמו דבשני' אומרים אכל בשנה ראשונה ושנים בשניה ושנים בשלישית דמהני כדאמרי' בפ' חזקת הבתים דף נ"ו דלרבנן דפליגי עליה דר"ע דס"ל דהאי לאו חצי דבר מיקרי וכיון דיש שני' על כל שנה מצטרפין. ומיהו לענין פלוגתא דהכא בשתי שערות קאמר התם בפשיטות דלרבנן האי דבר ולא חצי דבר אתא למעוטי שנים אומרים אחת בגבה ושנים אומרים אחת בכריסה דאף דעדות שלם הוא מ"מ הואיל ואחצי דבר מסהדי אינן מצטרפין. וכבר נתנו טעם לזה דהרי"ף ז"ל פי' הטעם בפ' ח"ה דלענין חזקה מצטרפי דמיגו דהוי' עדות לענין פירי דהא אי לא הוו אלא ב' כתי עדים על שתי שנים הוה מיחייב לאהדורי פירי דתרתי שני אפומייהו וכד אתיא כת שלישית ומסהדא אשנה שלישית הויא נמי עדות לענין חזקה אבל בשערות כיון דחדא שערה לאו כלום הוא לא מצטרפי דאנן בעינן ב' שערות במקום אחד וכזה פירשו התוס' בפ' חזקת הבתים אבל בפ' מרובה דף ע' החליטו לטעם אחר ונוטה הוא לדברי הר"י מיגאש הביאו בעל המאור ז"ל והרמב"ן ז"ל נטה לפי' רש"י ז"ל וטעמו והגי' בגמ' דמרובה דשאני בשערות דכל כת אקטנה קא מסהדי שלא ראו לה אלא שער' אחת ואף הקטנה שבקטנו' אפשר שיהיה לה שערה א' ומכל הפירושים נקטינן דעיקר הקפידא שלא יהיה חצי דבר אבל אם אדבר שלם קא מסהדי אפי' חצי עדות הוא כגון א' אומר שתים בגבה וא' אומר שתים בכריסה מצטרפין דאף דפלוגתא דר' חגיי ור' יוסי היא

הכא ומשמע הסוגיא כר' חגיי דד"ה פסול בגמרא דילן לא משמע הכי דקאמר בדף ל' ע"ב בפרקין בפשיטות מאי וכן שבבן ושבבת וכו' אלא אחד אומר שתים בגבה ואחד אומר שתים בכריסה דבהא מודים חכמים לר' יהושע בן קרחה דמצטרפין כדפירש רש"י ז"ל דתרווייהו מסהדי דגדולה היא ומזה הטעם הוא דפסק הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ד מהל' עדות דבכה"ג מצטרפין וכמו הנסחא האמיתית בדבריו שכתב הכ"מ שמצא בספר ישן אלא שהוקשה לו שם ע"ז ורצה לדמות לעדות מיוחדת ולחלק בין דיני ממונות לדיני נפשות וא"צ דש"ס ערוך הוא כנזכר וכפי' רש"י דמשמע דגדול' היא לעונשין וכיוצא בזה וכבר רמזתי מזה בפ"ק דסוטה ויש שם טעות הדפוס וצ"ל ד"ה כשר וכן משמע בבבלי פ' זה בורר:

אמר יקום לעיל. ובבבלי שם העובדא איפכא דר"ש בן אליקום הוה משתקיד עליה דר' יוסי בן חנינה למיסמכיה והעיד עליו לפני ר' יוחנן:

אדם ששלחו אחריו שלשה פעמים ולא בא וכו' מקבלין העדות בלא בעל דין. הא מסייעא להגי' הכתובה בתוס' פ' הגוזל ומאכיל דף קי"ב ע"ב גבי אין מקבלין עדים שלא בפני ב"ד אא"כ היה חולה או עדיו וכו' או שלחו אחריו ולא בא. והרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' עדות הלכה י"א העתיק ושלחו כגי' הספרים אשר לפנינו שם וכבר עמדו הראשונים וגדולי האחרונים על דין זה והתוס' כתבו שם ודין גדול הוא זה. ומסקנת הפוסקים דאין מקבלין אלא היכא דאיכא אונס. ומיהו מה שהביא הב"י בסי' כ"ח בשם תשו' הריב"ש דאם קבלו שלא בפני בע"ד אין דנין על פיהם וכן הוא בירושלמי ע"ש מסוגיא זו לא נמצינו למדין כן דמה שאמרו אם בא וערער ערעורו קיים כדפרישית בפנים הוא ועל דעבדין ליה גזר דין קאמר ובשם תשובת הרשב"א הביא שם לקמן ללמוד מההיא דר' ירמיה דאם אינו מצוי בעיר מודה הוא דמקבלין. ומסוגיא זו ראיה לפסק ר"י במישרים נתיב ב' והביאו הב"י והרב בהגהה שם דכלי ששלחו אחריו ולא בא וצריך היא לדון לפני אותן הדיינים דמקבלין ומההיא דאלכסא פ' הכותב וכן לקמן פ' כל הנשבעין דקאמר התם אין אתא הא טבאות ואי לא אנן מחלטין נכסייא אין ראיה דהא מסיק התם והוא שעמד בדין וברח וכו' וא"כ משעמד בדין כבר קבלו העדות בפניו וע"ש בהלכה ז' ד"ה ליכא:

ספרים שזכה בהן ארץ ישראל אין מוציאין אותן ח"ל. משמע דכל ספרים בכלל הן דלישנא דהאי ש"ס בספרי תורה לומר בפירוש ס"ח או אורייא כמו שתמצא בפ' אלו נאמרין וביומא פ"ז כד דהיא חדא אורייא ובכמה מקומות. אא"כ התנה מתחלה ע"מ להוציא מוציא ולאו דוקא בכתב קאמר ומכ"ש אם הביא ספרים על מנת להוציא מוציא:

הלכה י

גדול שבדייניין אומר וכו'. הטעם כתב הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ב מסנהדרין הל' ט' כדי שלא ידע אחד מבעלי הדינין איזה דיין הוא מי שזיכה אותו ולא איזה דיין מי שחייבו וכך הם דברי הטור בסי' י"ט ומזה פי' בסמ"ע כן והב"י רצה לפרש דברי הטור דהוא נתינת טעם למה מוציאין הבעלי דינין לחוץ ודברי הטור נראין דכדברי הרמב"ם הן וא"א לפרש דברי הרמב"ם בענין זה דהרי מי שזכה אותו ומי שחייבו קאמר לשון עבר שלא ירגיש בזה שיאמר הפס"ד מי הוא שזיכהו ומי המחייבו והתיו"ט כתב שלא ישר בעיניו טעם הסמ"ע. ודברי הרמב"ם הן ומ"ש הטעם לחלוק כבוד להגדול ודאי טעמא הויא אלא דהנ"מ אפי' רוצה הגדול למחול על כבודו ולעשות כבוד לדיין אחר שיאמר הוא הפס"ד לא יעשה כן שלא יהא שום הרגש או חשד על א' מהדיינין אבל כשהגדול אומר יודעין הן שמדרך הוא לחלוק כבוד להגדול:

אמר ר' יוחנן כופין את המחייב שיכתוב זכאי. בבבלי דף ל' ע"א פלוגתייהו במיכתב היכי כתבינן ר"י אומר זכאי ר"ל אומר פ' ופ' מזכין וכו' ומפרש דר"י סבר משום לא תלך רכיל ור"ל טעמי' משום דמחזי כשיקרא וכתבו התוס' ומשום לא תלך רכיל אין כאן וכלומר דהואיל והוא בעצמו לא אמר מידי לא דמיא למתני' והכא מוסיף הוא ר' יוחנן במילתי' וקאמר דאף כופין את המחייב לכתוב זכאי לחתום עמהן וכן נראה דאין לפרש כופין שלא יכתוב ויפרש דעתו בלבד קאמר חדא דלישנא דכופין לא משמע הכי ועוד דלא ה"ל למימר אלא כופין את המחייב שלא לכתוב חייב ועוד דא"כ מה בעי עוד טעמא מה עביד לה ר' יוחנן וכו' הלא דברי ר' יוחנן כדברי המתני' הן וכבר אסיק וקאמר מתני' פליגא על ר"ל אלא דנראה דלהוסיף טעם על הא דאמר ר"י כופין הוא וכדפרישית. ובכנה"ג מביא מחלוקת הב"י ומהרמ"ט בזה ורהטת סוגיא דהכא משמע כדברי הב"י שכופין אותו לחתום עמהן:

הלכה יב

תלתא אמורין כדפרישית דאהאי דינא קאי אם אמר אין לי דאלו בסתם מתני' דכל זמן שמביא ראיה וכו' לא הוי פליגי וכן יש לפרש להני עובדי דלקמן דמיירי שלא היה ידוע לו כל עיקר ואח"כ נודע לו ולפיכך שאל לר"י דאי לאו הכי מאי מספקא ליה לר"א הא סתם מתני' דלעיל היא. והמסקנא הכא כהאי מ"ד עד שיביא ראיה שלא היה יודע כל עיקר דאז סותר וכרב שמואל בר יהודה בשם ר' יוחנן התם בשלהי פרקין ועד שיכפור בראיותיו וכמו דפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ז מסנהדרין הל' ח'. ודע דהוא ז"ל מסיים שם בדינים אלו מי שקנו מידו שאם לא יבא ביום פלוני שיהא חבירו נאמן בטענתו ויטיל

וכו' ואם הביא ראיה שהיה אנוס באותו היום ה"ז פטור מקנין זה והביא הה"מ בשם הסמ"ג ראיה לזה מהירושלמי דגיטין ודקידושין וע"ש ובראותי נפלאתי ע"ז דאדרבה מהתם מוכח איפכא דהא ר' יוחנן ס"ל התם אין טענת אונס וא"א לפרש שם בענין אחר מדמוכרח התם ועיין בגיטין פ' מי שאחזו הלכה י' וכן פי' הרשב"א ז"ל בחידושיו שם וכתבתי שם בשמו לענין מסקנת הדין אלא דמהתם ל"ק לדיניה דהרמב"ם דיש לחלק בין קידושין לדין זה וראיתי להש"כ בסי' כ"א שעמד על זה וע"ש:

אשר הדיינין. לאו בקיום שטרות גופיה קאמר דבהא לא מצינו פלוגתא דקיום שטרות בשלשה דוקא וכרב נחמן בפ' חזקת הבתים דף מ' ע"א אלא כדפרישית וכמבואר להדיא מפלוגתייהו ואתיא דאידך המ"ד דהכא כרב יהודה אמר שמואל בפ"ב דכתובות דף כ"א ע"ב עד ודיין מצטרפין אבל התם דחי לה רבא ופרכה דאמאי דמסהיד האי לא מסהיד האי. וע"ש בתוס' שכתבו מכאן משמע דאפי' בשטר מקוים חיישינן שמא זייף לחתימת הדיינין. וכן משמע בירושלמי דגיטין ובפ' בן סורר וט"ס הוא דליתא התם וצ"ל בפ' זה בורר:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד

הלכה א

אחד דיני ממונות. הא כיצד אם אתה רואה וכו'. בבבלי ריש פרקין ר"ל רמי כתיב בצדק תשפוט עמיתך וכתיב צדק צדק תרדוף הא כיצד כאן בדין מרומה כאן בדין שאין מרומה. משמע דדריש מצדק צדק שצריך חקירה כדפי' רש"י ז"ל ומשום דהתם מייתי קרא דבצדק תשפוט למירמי בקרא דצדק צדק אבל הכא מייתי קרא דודרשת וחקרת וא"כ ע"כ דמצדק צדק לא שמעינן לחקירה ואפשר דהאי ש"ס לא משמע ליה למידרש חקירה מהאי קרא וכעין דרב אשי דהתם דלא בעי ליה למידרשיה לחקירה אלא לדרשא אחריתא:

כד הוה חמי סהדין מכוונה. עיין בפרק דלעיל הלכה ח' מ"ש בשם הרא"ש ז"ל:

אין כיני וכו'. הכא מתרץ לה להאי פירושא דפותחין בזכות והתם דחי לה דלא אמרינן להו מי יימר כדקאמריתו מטעמא דלא דחינן להו בידים ומסיק דליה הוא דאמרינן אם לא קטלת לא תדחל:

אמר רבי תלמיד וותיק היה לר"מ צ"ל. כדאמר בבבלי עירובין פ"ק דף י"ג ע"ב. והתם גריס תלמיד וותיק היה ביבנה והיה מטהר את השרץ במאה וחמשים טעמים אמר רבינא אני אדון ואטהרנו ומה נחש וכו' כדהכא. וכן במכלתין פ"ק דף י"ז ע"ב ופי' שם ר"ת דמה

לנו בחריפות של הבל מאחר שהתורה טמאתו אלא דלענין טומאת משא קאמר. דכן הוא האמת שאין השרץ מטמא במשא כדאמרי' בשבת בריש פ' אר"ע ובת"כ דריש לה מההיא דכתיב גבי נבלה היא ולא שרץ ועביד נמי ק"ו לטהרו במשא ואע"ג דאיכא מיעוטא כדכתבו בעירובין ובמכלתין פ"ק כתבו עוד ובירושלמי ריש פ' אחד ד"מ קאמר או חילוף וכו' ההוא ק"ו לא מיתוקם אלא לענין מגע וכו' ור"ל דאף דהק"ו מנחש לענין שלא יטמא טומאת משא הוא לפי' ר"ח מ"מ הק"ו דאו חילוף לא מיתוקמא אלא לענין מגע דהא שרץ גופיה לא מטמא במשא דאימעוט מדרשא דקרא ועיין במהרש"א בעירובין ובסנהדרין וכתב שם לפרש דלא מיתוקמא אלא לענין מגע דלענין משא הא מיעטיה קרא לנחש לפי' ר"ת וכו' ולא משמע כן דהא הכא קאמר הוא נחש הוא עקרב ומשמע דהק"ו גופיה דנוכל לדרוש לנחש נידרוש לעקרב וכן איפכא ובעקרב ליכא מיעוטא ואין להאריך:

הלכה ג

לא שנייא וכו'. היותר נראה לגרוס אפי' נזדכה בטעות אין מחזירין אותו והיינו לא שניא דקאמר וכגון בדבר שאין הצדוקין מודין בו ולענין הכוונה והדין היינו הך דפרישית בפנים:

איתקלף מרקועך. כעין זה גרסינן התם דף ל"ג ע"ב דבעא מיניה מר' יוחנן טעה בנואף ונואפת מהו וא"ל אדמוקדך יקוד זיל קוץ קרך וצלי וכפי' התוס' דהשאלה היתה אם יש בנואף ונואפת דבר שאין הצדוקין מודין בו וכן בהא דלקמן בענין העראה שלא כדרכה והוגה עכשיו בספרי הרמב"ם ז"ל ע"פ פי' התוס' ע"ש:

הלכה ד

אפילו מחוסרין במשא ומתן. כדפרישית דהאי אפי' אירישא קאי ופליגי הכא בסברות בענין החזרה בשעת גמר דין ואתיא דר"י בן חנינא כמסקנא דהתם דף ל"ד ע"א דדוקא בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין יכול הוא המלמד זכות לחזור בו ועיין בפ' דלקמן הלכה ד' ד"ה מפני המזכה:

הלכה ה

מנלן ושפטו את העם בכל עת. התוס' ביבמות דף ק"ד ע"א ד"ה מר סבר הקשו על גי' זו וכתבו דומה שהוא טעות ועוד דלא פריך שפיר אגומרין בלילה ואית קרא לשעבר אלא גרסינן איפכא מנין שטעו ודנו בלילה שדינן דין שנא' ושפטו את העם בכל עת ואית קרא לשעבר אלא מנין שגומרין בלילה וכו' וגמרא שלנו מוקי נמי האי קרא לגומרין בלילה והרבה דברים יש בירושלמי שצריך להפכם. וכן כתב הרא"ש ז"ל שם דיש להפך ולסרס הגי' אבל הרמב"ן ז"ל בפ' יש נוחלין דף קי"ג ע"ב מקיים הגי' אלא שכתב וגמרא דילן

מוכח לי שאף בדיעבד אין דינם דין דאמרינן בסנהדרין אין מקדשין החדש אלא ביום ואם קדשו בלילה אינו מקודש וגמר לה ממשפט וכן מההיא דיבמות מר סבר חליצה כתחילת דין דמיא אלמא תחילת דין בלילה אפילו דיעבד אינו דין ע"כ והביאו הרא"ש בפ' י"נ והב"י בח"מ בסי' ה' העתיקו. ובענין חליצה גופיה אשכחן דקאמר בהאי תלמודא טעמא אחרינא בפ' מצות חליצה הלכה ב' מ"ט דר"א לעיני הזקינים א"כ נראה דהגי' קיימת כדעת הרמב"ן ז"ל אלא דגמרא דילן פליגא:

הלכה ו

ומנין שאף הוא לא יענה וכו'. לאו עליו ממש קאי דבהדיא תנן בפרק דלקמן ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמו זכות שומעין לו ולא מצינו פלוגתא בזה אלא דה"ק דאין לי אלא למות הוא דלא יענה העד ומנין לך שאף הוא לא יענה בין לזכות בין לחובה דילמא דוקא לחובה קאמר קרא ת"ל והוא לא יענה בנפש למות כלומר מדלא כתיב ועד אחד לא יענה למות בנפש למה לי אלא ש"מ דה"ק בנפש העומד למות ודנין אותו הוא לא יענה כלל ואפילו לזכות ור"ל קאמר מסברא נפקא לן דלא יענה לזכות כדאמר התם דף ל"ד ע"א:

אסור לדון דיני ממונות בע"ש וכו'. הרי"ף ז"ל הביא לזה וגריס כגי' דכתובות כאן להלכה כאן לד"ת והיא עיקרית למשמעות הענין:

מה אם עבודה וכו'. כדאמר התם דף ל"ה ע"ב. והמסקנא התם כרבא דרציחה דוחה את העבודה אפילו בקרבן ציבור דמעם מזבחי כתיב מזבחי המיוחד לי ומאי ניהו תמיד. והרמב"ם ז"ל לא הזכיר כלל מדין רוצח בעבודה ולענין נשיאת כפים כתב בט"ו מהל' תפלה כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו והחמיר שאפילו עשה תשובה וא"כ ק"ו הוא דפסול לעבודה כדכתבו התוס' שם ד"ה שנא' מעם מזבחי ומ"מ נראה דס"ל דלא מחלל העבודה וכסברת התוס' ג"כ בזה מדלא הזכיר לענין פיסול עבודה ובסוף הל' ביאת המקדש לא מנה אלא שמנה עשר הפסולין לעבודה ותו לא וע"ש:

הלכה ז

רבי אומר לא תענה על ריב וכו'. ר' ור"י בן חנינא פליגי דלמר על בסמוך ואחריו הוא ולמר על מלפניו וקודם הוא וכדפרישית ונראה דפליגי נמי במשמעות דורשין דקרא דלא תענה וזה למאי דכתבו התוס' דף ל"ו ע"א ד"ה דיני נפשות וכו' ואפשר לא תענה על רב בדיני נפשות כתיב ולא בדיני ממונות אע"ג דלנטות קאי נמי אדיני ממונות למאן דמוקי לה בריש מכלתין בב"ד נוטה. והשתא ר' יוסי בן חנינא לא ניחא ליה למידרש מקרא ולא תענה על רב לנטוח דרישי' בדיני נפשות דוקא ולנטות נמי בד"מ ומוקי להאי ענינא

דקרא כוליה בד"מ וב"ד נוטה ידעינן ממילא בד"נ במכ"ש מדיני ממונות וד"נ דמתחילין מן הצד יליף מקרא דלקמן ויאמר דוד לאנשיו וגו' וכדיליף ר' יוחנן התם:

רב אמר לא תענה אפילו אחר מאה. יש לפרש דמילתא אחריתי היא וה"ק אפילו כבר אמרו מאה לפניך לא תענה אחריהם הריני אומר כאלו המאה אלא צריך שיבאר דעתו בפירוש וטעמו להיכן הוא נוטה. והרי זה דברי הרמב"ם ז"ל בריש פ"י מסנהדרין אחד מן הדיינים בדיני נפשות שהיה מן המזכין או מן המחייבין לא מפני שאמר דבר הנראה לו בדעתו אלא נטה אחר דברי חבירו הרי זה עובר בל"ת ועל זה נאמר ולא תענה וגו' מפי השמועה למדו שלא תאמר בשעת מנין די שאהיה כאיש פלוני אלא אמור מה שלפניך. והכ"מ לא מצא מקום דין זה ובס' המצות שלו כתב הוא ז"ל מלשון המכילתא אלא שבמכילתא שלפנינו לא מצאתיה ובתוספתא פ"ג דמכילתין מצאתיה דבר אחר לא תענה על ריב הוסיף הכתוב עוד דבר אחר שלא תאמר בשעת הדין דיו לעבד שיהא ברבו אמור מה שבדעתך וכן במ"ש בהל' ב' ללמד מן הכתוב לא תענה שהמלמד זכות לא יחזור ללמד חובה. והנה הדין הראשון מבואר הוא בתוספתא וכן הכא ומ"ש בהל' ב' מכילתא היא בפ' משפטים הרי זו אזהרה לדיין שלא יטה אלא לכף זכות שנאמר לא תענה על ריב. וכלומר אחר שלימד לזכות דאל"כ וכי אין ללמד חובה כלל אם דינו כך אלא על המלמד זכות אמרו כן:

ויאמר ממוכן ראו וכו'. ובבבלי מגילה קאמר מכאן שההדיוט קופץ בראש ומיהו בהא ס"ל כהאי מ"ד אין דינינו כדיניהן מדקאמר קופץ:

אף בפסול משפחה מתחילין מן הצד. הרמב"ם ז"ל לא הזכיר מזה כלום כ"א בפי"א הלכה ד' כתב על הדינים החלוקים שהזכיר א' דיני נפשות וא' דיני מלקיות וא' דיני גלות הדינים אלו שוין בהן:

רבי יהודה אומר אין מדקדקין ביין נסך. כמה שיבושים ראיתי ושמעתי בפי' זה והבל יפצה פיהם. וז"ל הסמ"ג בלאוין קמ"ח הלכות יין נסך אהא דאמר רב אשי בע"ז דף ס' ע"א זיקא בין מליאה בין חסירא שרי דאין דרך ניסוך בכך ומציא שם דברי ר"ת בתוספות. וכן הלכה ולא כרב פפא דאסר מכאן התיר רבינו יעקב על ברזא שהיתה רפויה בחבית וכן סתימת מגופה שהיתה רפויה ע"פ החבית ובא עובד כוכבים והדקה בפנים וגם בפיטם גדול שלא היו השוליים מהודקין ובא יהודי ושם נעורות של פשתן והיה תופס כנגד הנקב ומנע קצת היין מלצאת ולא כל כך ובא הנגר העובד כוכבים להעמידו בהידוק כנגד הסדק בסכין עד שסתם הפיטם כל זה התיר שאין זה דרך ניסוך בכך ויראה לי דהא דגרסינן בירושלמי דפרק אחר דיני ממונות אמר ר' יהודה אין מדקדקין ביין נסך שעל

כיוצא בעניינים אלו אמר כן עכ"ל הסמ"ג והובאו דבריו בהגמי"י פ' י"ב ממ"א. והנה זה לפניך דקחשיב הכא תרתי מילי דר' יהודה דשמעינן מיניה לקולא:

הסריס וכל מי שלא ראה לו בנים. קחשיב להו בתרתי משום דתרי גברי נינהו אבל בבבלי דף ל"ו ע"ב לא קחשיב להו אלא בחדא משום דחד טעמא אית להו:

דניו שני דיני ממונות ביום א' וכו'. הא דלא קחשיב התם להאי מילתא איכא למימר משום דלא חשיב אלא מילי דאיכא בהאי וליתי בהאי כלל אבל אין דנין שנים ביום אחד כיון דמשכחת לה דלפעמים דנין כגון במיתה אחת ועבירה אחת כדאמרי' פ' נגמר הדין דף מ"ו ע"א הלכך לא קחשיב לה:

הלכה ט

מראה ודעת מפני הגזלנין וקול מפני הערוה. והתם בדף ל"ח ע"א קאמר בקול ובמראה משום ערוה ובדעת מפני הגזלנין והאי ש"ס ס"ל דבשינוי קול לחוד סגי מפני הערוה גם ביום לענין שלא יתחלף באינו מתכוין ומפני הגזלנין בכח הוא הטעם לשינוי מראה והשתא ברייתא דר' מאיר לא פליגא אברייתא דלעיל ומפני מה שינה וכו'. ומייתי ר' יצחק ראיה דגם במיני פירות ותבואת השדה היתה המחשבה לפניו יתעלה ב"ה לתקן בשינוי מראה שלא יבאו לידי גזל ויעמוד כל אחד בשלו:

מהו הרינה הריני. היפ"מ פי' כמו הריני בצער ואינו נכון דא"כ העיקר חסר והעיקר דהריני כמו הרנה הידועה במקום אחר וכדפי' רש"י ז"ל התם וידוע הוא דהאי תנא לישנא קלילא נקט בכל מקום:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ה

הלכה א

היו בודקין אותו. כדי להבין הסוגיא בגמרא ראיתי להבי' מחלוקי הדעות בדיני חקירות ובדיקות ויש מסוגיא זו קצת ראיה לא' מן הדיעות דעת הרמב"ם ז"ל שמלבד השבע חקירות הנמנין במשנה יש עוד הנקראין חקירות ודין חקירות להם שאם א' מהן אמר איני יודע עדותן בטילה כמו שכתב בפ"א מהל' עדות הל' ד' דלדעתו ז"ל אלו שבע חקירות הנשנן הם כלל החקירות השוות בכל לכל עדות מחייבי מיתות ב"ד ובפרטן יש עוד חקירות כגון בע"ז את מה עבד ובמה עבד ובחילול שבת איזו מלאכה עשה והיאך עשה ובחייבי מלקות אם אכל ביוה"כ איזה מאכל אכל וכמה אכל ובהורג את הנפש במה הרגו וקראו אותן מכלל החקירות יתירין על אלו השבע השוות בכל והשיג

עליו הראב"ד ז"ל במה שכתב בפירוש בריש פ"ב דבמה הרגו אם אמר א' מהן איני יודע דעדותן בטילה הא מבדיקות הוא ואין עדותן בטילה וכן יש עוד סברות לקמן כדעת הראב"ד דבדיקות הן. ובענין מכירים אתם אותו דאמרו בגמ' דף מ' ע"ב בהדיא עובד כוכבים הרג או ישראל הרג וכן פי' רש"י ז"ל במתני' מכירים אתם אותו את ההרוג שמא עובד כוכבים היה והוא ז"ל כתב בריש פ' י"ב מסנהדרין כיצד דנין דיני נפשות כשיבאו עדים וכו' אומרין להן מכירים אתם אותו התריתם בו אם אמרו אין אנו מכירין אותו וכו' ה"ז פטור ולא כתב אם עובד כוכבים הרג וכו' דמשמע שאין השאלה אלא אם מכירין את ההורג וכ"כ לקמן בהלכה ג' אמרו העדים היתה לו התראה ומכירין אנו אותו וכו' ויתבאר הטעם לקמן לדעתו ז"ל בזה ומצאתי בחידושי הר"ן ז"ל שהביא עוד דעות חלוקות בענין זה וכתב בשם הר"ר זרחיה הלוי ז"ל. וגם בספר המאור לא נמצא זה מפירושיו כ"כ וז"ל דעת הר"ז הלוי ז"ל דמכירין אתם אותו התריתם בו הוי עיקר העדות ואם אמר אחד מהן איני יודע עדותן בטלה אבל עובד ע"ז את מה עבד ובמה עבד הוי בדיקות ואם אמר אחד מהן איני זוכר את מה עבד ובמה עבד אבל יודע אני בודאי שעבד ע"ז עדותן קיימת דבדיקות הוי. ובשם ה"ר דוד בונפר (שהוא קבל מהרמב"ן ז"ל ותלמודו היה) כתב שהוא סובר שהשבע החקירות המנויות במשנתינו אין עדותן קיימת זולתן אבל מכירין אתם אותו עובד כוכבים היה וכו' אם לא שאלו אותן עדותן עדות שהעדים כך הם מעידין מעידין אנו באיש פלוני שהרג את הנפש וחייב מיתה ויש בכלל דבריהם שהם ידעו שישראל הרג ושהתרו בו ושקבל עליו ההתראה אלא שיש להן להדיינים לבודקן ולשאול להם על כל דבר ודבר שאין לסמוך עליהן מן הסתם וכן דעתו בע"ז את מה עבד וכו' ע"כ תוכן דבריו והשיג ג"כ על הרמב"ם דמשוה למה עבד ובמה הרג לחקירות ומזה נדע כי דעת הרמב"ם בענין אם עובד כוכבים הרג וכו' כסברת הר"ר דוד ז"ל בזה והוסיף עוד לדעתו שא"צ לשאול אותן על זה שבכלל דבריהן הוא וכן משמע מסוגיא הכא דקאמר נישמעינה מן הדא דאמר ר' יוחנן וכו' כדפרישית בפנים ועיין לקמן ד"ה חזקה אלא דהברייתא דהתם שהבאתי לעיל קשיתיה וא"א לפרש לדעתו ז"ל דכבדיקות הוי ואינו מעכב דהא בברייתא חשב התריתם בו וכו' העובד ע"א את מי עבד לפעור עבד וכו' ולדעתו את מי עבד ובמה עבד כחקירות הוי וזה צ"ע:

ליתן כל אחת ואחת שמועה שאלה דרישה וחקירה. והתם מייתי השתים מקרא דעדים זוממין ודרשת היטב וכו' דהטיב הטיב לג"ש וכדפי' רש"י ז"ל דודרשת בלא היטב נמי משמע דרישה וכמה שהבאתי בפי' המשנה ושאלת לא משמע ליה וכן לא יליף

מושמעת. ולשיטתי' דהאי ש"ס צ"ל דבעדים זוממין גופייהו דבעי ז' חקירות נמי מג"ש דהיטב היטב משמע ליה:

חזקה שישראל היה. וכסברת הרמב"ם ז"ל שהבאתי לעיל שא"צ לשאול על זה דבכלל עדותן הוא. מיהו קשיא לפי סברא זו מאי שנא נהרג מטבריא לציפורי דנקט והיה נראה לומר דדעת סתמא דהש"ס דהכא דעת אחרת היא דמחלקים בין מקום שאין רוב ישראל מצוין צריך לשאול אותו אם עובד כוכבים או ישראל הרג ובין מקום שרוב ישראל מצוין בהא סומכין על חזקה וא"צ לשאול על זה מיהו לפ"ז קשיא טפי וכי ב"ד עונשין באומד הדעת וע"כ דאתינן להאי סברא דבלאו הכי א"צ לשאול אחר זה דבכלל עדותן הוא:

תני ר' יודה בי ר' אילעא אומר וכו'. וכן הוא דעת ר' יהודה התם בפ' הנשרפין דף פ' ע"א עד שיודיעוהו באיזה מיתה הוא נהרג ולדידיה מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר הקל כדאמר הכא וכן התם ולמאי דקי"ל כרבנן דמתרין אותו סתם שהוא חייב מיתה קאמר התם דלא שמעינן מהמתני' שם במותרה לדבר חמור אם הוא מותרה לדבר הקל והרמב"ם ז"ל סתם דבריו בפ י"ב מסנהדרין הל' ב' וכיצד מתרין בו אומרים לו פרוש או אל תעשה שזו עבירה היא ואתה חייב עליה מיתת ב"ד או מלקות. וזו התראה סתם היא כדהתם ואם התרו בפירוש במיתה חמורה לא שמענו ולכאורה יש ללמוד מדבריו דלא הוי מותרה לדבר קל מדקאמר או מלקות משמע דצריך להתרות בו שחייב מלקות ולא מהני בחייבי מלקות התריית מיתה דגזירת הכתוב הוא וכעין שבתבו התוס' בפ' ואלו נערות דף ל"ג ע"א ע"ש ויש לומר נמי דאורחא דמילתא קאמר דלחייבי מלקיות מתרין אותו במלקות ואין הכרע מדבריו להתראה בפירוש ולדרכו ז"ל ללמוד בכל מקום מואת"ל לפשיטות א"כ נלמד מדברי רב אשי דקאמר התם ואת"ל הוי וכו' לענין מותרה למיתה חמורה דהוי מותרה למיתה קלה וע"ש:

עד שיאמר על מנת כן אני עושה. מתוספתא זו למד הרמב"ם ז"ל לומר כן שם דבחייבי מיתות בפירוש נשנית. ובבבלי הוזכר כעין זה גבי רודף בפ' בן סורר דף ע"ב ע"ב:

מקושש משום מאי חייב וכו'. ונפקא מינה לדאיסי בן יהודה דאמר אינו חייב על אחת מהן וכדאמר בבבלי שבת דף צ"ז ע"ב דהא מיהת לא מספקא:

נישמעינה מהדא יודעין היו וכו'. בבבלי פ' הנשרפין שם קאמר ר' יהודה גופיה עלה הוראת שעה היתה ולא ילפינן ממקושש וכדדחי לה הכא כדפרישית. וא"כ י"ל דהאי ברייתא כר' יהודה נמי אתיא שיודעין היו באיזו מיתה וכו' ומשום האי טעמא גופיה היתה הוראת שעה שהרי לא נתחייב מיתה מאחר שלא היו מתרין בו באיזו מיתה. והתוס' בפ' יש נוחלין דף קי"ט ע"א כתבו דצ"ל דהך כרבנן אתיא ולא כר' יהודה

דלדידיה דאמר הוראת שעה היתה א"כ לא ידע משה שדינו במיתה ולמאי דמשמע מהכא וכדפרישית לאו דיוקא הוא דמה"ט גופיה קאמר דהוראת שעה היתה וכן נראה מדברי הרמב"ן ז"ל בחידושיו שם:

דנין אותו בשתיהן. פירשתי בפנים לפי דעת הרמב"ם ז"ל שציינתי בתחלת הפרק דאת מי עבד וכו' כחקירות משוי להו ומעכב. ולכאורה נראה דלפרושי מתני' קאתי את מי עבד דתנינן היינו ששואלין אותן לפעור או למרקולי' במה עבד דקתני היינו אם בעבודתה עבדה או בעבודת גבוה וכברייתא דהתם שהבאתי לעיל בריש הפרק אלא דלפ"ז חסר הבעיא דהא קאמר נישמעינה מהדא וכו' ואפשר דסתמא דהש"ס קאמר לה על המתני' נישמעינה וכו' כלומר אם מעכבין אלו השאלות בדיעבד או לא ופשיט לה דמעכבין ולפ"ז א"צ לדחוק ולפרש דכמי ולטעמיך הוא ודנין אותו בשתיהן דקאמר כלומר על פי זה דנין אותו לזכות שהרי אינם יודעין לאי זה ע"ז עבד והוי כאילו זה אומר לפעור וזה אומר למרקולי' ובאיזו מזדכה דקאמר כלומר הרי באיזה צד זכות שיש לזכותו פוערין אותו וכמו שכתב הרמב"ם בענין זה בריש פ' עשרי' דסנהדרין אין ב"ד עונשין באומד הדעת וכו' וכן אם העידו עליו שנים שעבד ע"ז זה ראהו שעבד את החמה וזה ראהו שעבד את הלבנה אין מצטרפין שנא' ונקי וצדיק אל תהרוג הואיל ויש שם צד לנקותו ולהיותו צדיק אל תהרגהו. וכעין דין זה הוא. ולדעת בעל המאור ז"ל שהבאתי לעיל במתני' דאת מי עבד וכו' אינו מעכב כלל ואפי' אין יודעין לאיזה ע"ז עבד עדותן קיימת מתפרשת הסוגיא יותר בפשיטות למאי דמפרשינן דבעי' היא דבעי אם צריך דוקא שידעו לאיזה ע"ז ובמה עבודה שעבד ופשיט ליה דא"צ ואינו מעכב כדקאמר דנין אותו' בשתיהן כלומר באיזה מהן ואם יזדכה יזדכה ובאיזו מהן שיזדכה פוטרין אותו ועכ"פ שמעינן שאע"פ שאין יודעין באיזה ע"ז עדותן קיימת ומתני' לבדיקות קאמרה דלכתחילה שואלין אותן בכך. והרי לך פירושי הסוגיא לפי שיטות המתחלפות. ומיהו הלשון באיזו מזדכה יותר נוח לפי שיטת הרמב"ם ז"ל:

הלכה ב

במה לקטן וכו'. הכא מפרש לה הש"ס שהעידו עליו שעקץ תאנה בשבת וכדרמי בר חמא התם דף מ"א ע"א דהוי בדיקות בגופה של עדות אבל התם אידחי ליה האי פירושא דבהדיא תניא אמרו לו תחת תאנה הרגו ואמר להן תאנה זו עוקציה דקין וכו' כדפרישית במתני' בכלל נחלקו אבל בפרט כל עמא מודו נחלקה העדות. כבר בארתי ביבמות דהמפרש בסוף פ"ג דנזיר וכן התוס' שס הביאו לגי' דהכא וכתב דחולק על סוגית הבבלי דהתם דאמר אמרי במערבא אין הכחשה במונה אבל בירושלמי דסנהדרין משמע דמונה

הוי הכחשה אפי' טפי וכו' וכיון דמצינו בשני מקומות הגי' מהופכת ביבמות ובנזיר כמו שהבאתי בפנים נראה דגי' עיקרית היא ואתייא כדאמרי במערבא דהתם:

שנייא היא לדיני נפשות דכתיב צדק צדק תרדוף. הכא דריש לה דצריך לחקור הרבה ומה דמצינן להפך בזכות בדיני נפשות מהפכינן וכל היכא דאיכא הכחשה בטלה העדות והא אתייא כמסקנא דהתם. וכבר בארתי ביבמות שם דהא דקאמר לעיל דאפי' בד"נ ס"ל לרב לא בטלה העדות לאו דברי רב הן אלא דהש"ס קאמר הכי וכר' מנא דס"ל דרב מדמי ד"נ לד"מ ור' אבין פליג עליה וס"ל דלא קאמר רב אלא בד"מ. ומיהו לענין דיני ממונות לא קאי המסקנא התם כן דמסקינן בפ זה בורר דף ל"א דבארנקי שחורה ובארנקי לבנה והיינו דהכא מן הכיס או מן הצרור עדות א' הוי ואפי' מנה לבן ומנה שחור קאמר התם דלא הוי הכחשה ואפי' עד בעד ומצטרפין:

הלכה ג

אך ביום הראשון זה חמשה עשר. מסוגיא דהכא דקאמר דר"מ ור' יהודה פליגי בהאי גופיה דלמר ראשון ט"ו הוא ולמר י"ד הוא ועשה ול"ת נפקא ליה לר"י לחמץ מו' שעות ולמעלה מקרא גבי פסח גופיה כדלקמן לפ"ז ל"צ להיקישא דקאמר בבבלי ריש פסחים דף ה' איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ וכו' ולר"מ איכא נמי למימר דמהאי קרא נפקא ליה למאי דס"ל לדידיה. והתם קאמר דכ"ע מיהת חמץ מו' ולמעלה אסור מן התורה וע"ש ובדף כ"ט ואין כאן מקומו להאריך בזה ובמקום אחר בארתי היוצא מהסוגי' במאי דפליגי הכא וכמה שנתבאר בפנים:

אמר ר' יוסי בר בון תמן תחלת חמישית סוף שביעית וכו'. זהו כסברת רב אדא בר אהבה שם דף י"ב ע"ב בהאי ענינא דקאמר התם טעמא לרבא ואליבא דר"מ דבשית לא ניכול משום דבשית יומא בקרנתא קאי אלא דהכא קאמר לה אליבא דר' יהודה וכמה שביארתי בפנים ומשמע מכאן דגם בעדות אמרינן האי סברא דבשית גופיה אפשר להו למיטעי והיינו מסוף חמישית עד תחלת שביעית והלכך מוקי לה לעדות דהכא מתחלת חמישית וסוף שביעית ועיין בתוס' שם ד"ה בשית וכו לחד תירוצא ואין להאריך:

הלכה ד

מפני המזכה. ר' לא ור' יוסי ב"ר בון פליגי במאי דקאמר התם בפ' דלעיל דף ל"ד ע"א דהמלמד זכות איו יכול לחזור וללמד חובה בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין חוזר ומלמד חובה ובעי הש"ס התם לדייק עלה מדכותבין דברי המזכין. דבשלמא דברי המחייבין משום דאי למחר חזי טעמא אחרינא ובעו למעבד הלנת דין אלא דברי המזכין מ"ט לאו משום דאי תחזו טעמא אחרינא לחובה לא משגחינן בהו לא כדי שלא יאמרו

טעם אחד משני מקראות. והשתא דברי ר' יוסי בר' בון כמסקנא דהתם ור' לא דס"ל דדברי המזכין לא היו כותבין אלא משום דכותבין לדברי המחייבין יש לומר דסבירא ליה דבשעת גמר דין אין יכול לחזור וללמד חובה וכהאי מ"ד הכא בפ' דלעיל הלכה ד' וכן נראה דיש לגרוס שם ר' לא אמר ובלבד שלא יהו מחוסרין לומר איש פ' אתה זכאי ואתה חייב וע"ש דאיהו בר פלוגתיה דר"י בן חנינה בש"ס הזה ברוב המקומות ואיפכא סבירא ליה מסברא דהתם אלא דכיון שאין יכול לחזור בו לחובה בשעת גמר דין א"צ כלל לכתוב לדבריו אלא סתם פלוני זיכה ועיין לעיל שם:

הלכה ה

הרי שנזדכה מפי עצמו. הרמב"ן ז"ל בחידושיו פ' זה בורר הביא לזה וכתב דנראה דה"ג הרי שנזדכה מפי עדו. ולגי' שלפנינו יש ג"כ לפרש כדפרישית בפנים והא דתלה הדבר במפי עצמו כלומר כמו שאמר ר"י בנזדכה מפי עצמו אינו נעשה דיין ה"נ הסברא נותנת בעד והוא ז"ל העלה שם דבא' מן התלמידים דכ"ע דסברי דמעלין ומושיבין אותו ביניהם כדתנן במתני' דמן הסברא הוא דאף הוא בכלל הנמנין וכדמשמע מהכא דהבעיא לא הוי אלא בעדים ואליבא דר' יוסי בר' יהודה אם דינו כאחד מן התלמידים. ומיהו הוא עצמו שאמר יש לי ללמד עלי זכות מבואר הכא בהדיא שאינו נעשה דיין ומש"ה תמה על הרמב"ם ז"ל שכתב פ"י מסנהדרין הל' ח' אפילו אמר הנידון עצמו יש לי ללמד זכות על עצמי שומעין לו ועולה למנין וצ"ל דהרמב"ם ז"ל מפרש אין מושיבין אותו דיין היינו שאין דינו כא' מן התלמידים שאינו יורד משם לעולם אם יש ממש בדבריו אבל בדין שלו עולה הוא למנין ולשון איו מושיבין נראה כן ואם שבעד אליבא דר' יוסי ב"י לא שייך לחלק בזה:

אמר בדיני ממונות נזדקן הדין. בתוספתא פ"י גרסינן בדיני ממונות אומרין נזדקן הדין בדיני נפשות אין אומרין נזדקן הדין והגדול שבדיינים אומר נזדקן הדין. ולפי גי' זו משמע כרב אשי בשלהי פרקין התם דמפרש חכם דינא וכלומר שנזדקק ומבורר יפה והרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ט מסנהדרין הל' ב' ואם לא ראה גדול שבדיינין אומר נזדקן הדין ופוטרין אותו וזהו כמאן דמפרש התם קש דינא ואפשר שטעמו מדאמר התם איכא דאמרי אי אמרת בשלמא קש דינא וכו' ש"מ דתפסו להאי פירושא לעיקר וכדרכו למשוך בכ"מ אחר לשון בתרא ואע"ג דשני התם למ"ד חכם דינא לא סמוך אהאי שינויא דלדיחויא בעלמא היא וטעמא דהתם לא סגי בלאו הכי דהגדול שבדיינים צריך לומר איש פלוני אתה זכאי וכו' כדי שלא ירגישן מי המזכה וכו' וכבר נתבאר בפ' זה בורר דזהו עיקר הטעם בהאי ענינא ועיין שם הל' י' ד"ה גדול שבדיינין:

תני למה אמרו מוסיפין הדיינין. כדפרישית דהאי למה כמו לענין מה הוא. ופירשתי הסוגיא לפי הנראה דא' מן האחרונים דקאמר היינו שגם הוא מזכה כמו השנים הראשונים ועיקר הרבותא להשמיענו שאע"פ שהשני מן האחרונים אומר איני יודע וה"א דכמאן דליתיה דמי לענין ההוספה דלא הוי הוספה בשנים וכמו ששנינו בתוספתא פ"ו והובאה לעיל פ"ג סוף הלכ' ג' ע"ש בפנים שכתבתי דכצ"ל בחלוקה האחרונה א' אומר זכאי וא' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד וכך היא ג' הראב"ד ז"ל בהשגות בפ"ת מסנהדרין הלכה ב' ע"ש שכתב שהרמב"ם חיסר בדבריו חלוקה זו מהתוספתא ואני כתבתי שם לעיל דאדרב' מחלוקת זו מסייעא ליה להרמב"ם וזהו כמו דגריס בהאי תלמודא שם על הא דאמר רב שלשה כגמר דין וכלומר דרב מפרש דהא דקתני בתוספתא דאם אחד מן הנוספין אומר איני יודע יוסיפו עוד דיינין דהוי כמאן דליתיה ואין כאן הוספה אלא אחד ואנן קי"ל דאין הוספה אלא בשנים כמו ששנינו ברישא דהתוספתא שם ועל זה קאמר רב דלא אמרו אלא דוקא היכא דמעיקרא כשישבו השלשה היה אחד מהן מזכה וא' מחייב וא' אמר איני יודע וכשהוסיפו השנים היה אחד מזכה או מחייב ואחד אומר איני יודע בהא ודאי לאו הוספה הויא לפי שאין אלא אחד בהוספה ולאו כלום הוא שהרי יש כאן שנים מזכין או מחייבין ושנים אומרים איני יודע ואין כאן רוב נגד שנים האלו וצריך להוסיף עוד שנים אבל היכא דהוספה הראשונה היתה מחמת שג' הראשונים היו שנים מהן מזכין או מחייבין וא' אמר איני יודע ועכשיו כשהוסיפו השנים אמר א' מהן כמו השנים הראשונים בזה אע"פ שהשני שעמו אומר איני יודע שוב אין צריך להוסיף שהרי יש כאן חמשה ושלשה מהן מסכימין לדעת אחת וב' מהן אומרים איני יודע וא"כ גומרין הדין על פי הרוב והיינו דקאמר רב שם שלשה כגמר דין כלומר אם יש כאן שלשה מסכימין לדעת אחת שוב אין מוסיפין עליהן ולאו כגמר דין ממש קאמר דפשיטא שאין לאחר גמר דין כלום אלא ר"ל דלענין הוספה הוי כגמר דין כמו ששנינו בתוספתא והובאה לעיל שם לעולם מוסיפין עד שיוגמר הדין וכלומר שיהא כאן רוב לשיוגמר הדין על פיהם וחילוק זה נכון הוא. ומזה נדע דדעת הת"ק דהכא כדעת התוספתא וכמו שפירשה רב לעיל כנזכר. ומזה למדנו ג"כ לדעת הרמב"ם כפי סברתו בענין שכתב שם נמצאו חמשה נושאין ונותנין בדבר ולומר דאפי' אותו שאמר בתחילה איני יודע חוזר ואומר דעתו. וטעמו ז"ל דהא למאי דאמרן דהיכא דאיכא רובא גומרין על פיהן ואע"פ שיש כאן שנים האומרים איני יודע לא אמרינן בכי הא דכמאן דליתנהו דמי לענין שיצטרך עוד להוסיף עליהן אלא גומרין הדין ע"פ הרוב והשתא כמו דאמרינן דהאי דאמר איני יודע כמאן דאיתיה דמי לענין דהאומרים טעמם

וסברא שלהם בדין דנחשבין לרוב לנגדו שיהא נגמר הדין על פיהן וא"צ להוסיף עוד דיינין ה"נ אמרינן דכמאן דאיתיה דמי גם לענין זה והיינו שאם הוא בעצמו חוזר ואומר דעתו בדין זה שומעין לו להצטרף למנין הדעות וזהו שאמר הרמב"ם נמצאו חמשה וכו' (וזהו ההפרש בין פי' הרשב"א ז"ל ובין פירושי שפירשתי בעניו סברת הרמב"ם). ונמצינו למדין דעכשיו מבואר טעם החילוק שמחלק הכ"מ שם לדעת הרמב"ם בין דיני ממונות לבין ד"נ דבד"נ אמרינן בהדיא בש"ס דילן דהאומר איני יודע כמאן דליתיה דמי אבל בד"מ אמרינן כדאיתיה דמי ולמאי שאמרנו מוכרח הוא מדהכא דהא ע"כ הכא בד"מ איירי דליגמר הדין בשלשה קאמר ואמרינן דכמאן דאיתיה דמי כמבואר. ובמה שפירשתי יתורץ ג"כ קושית הרשב"א ז"ל בתשובה מביאו הכ"מ שם שפי' לדברי הת"ק דהכא בענין אחר דא' מן האחרונים דקאמר היינו שיושב עמהן בדין ונושא ונותן עמהן וכו' ע"ש שכתב לאו למימרא שיהא אותו שמן האחרונים מזכה ג"כ (כצ"ל בדבריו) ושיהו שלשתן מזכין והד' חולק ומחייב מחייב שא"כ היאך יחלוק ר' אילא ויאמר שיהו צריכין כלן להשוות לדעת אחת ולא ילך אחר השלשה וכו' ולפי מאי שפירשתי ניחא בהא דודאי בהרביעי מחייב לא מיתוקמא אלא בהרביעי אומר איני יודע מיתוקמא כמ"ש הוא ז"ל בעצמו שם לעיל. אלא דבזה אני מוסיף לבאר למאי דאמרן דבהאי סברא הוא דפליגי דת"ק סבר מכיון שיש כאן ג' מסכימין לדעת אחת גומרין על פיהו ביו אם היו מזכין או מחייבין ולא אמרינן בכי הא דהאומר איני יודע כמאן דליתיה דמי והיינו לשיצטרך עוד הוספה לפי שאין כאן הוספה אלא אחד הא לא אמרי' וטעמא דהת"ק ס"ל כדעת רב דלעיל בענין פירוש התוספתא ולחלק בין אם ההוספה היתה מחמת שבתחלה א' מזכה וא' מחייב וא' אומר איני יודע ובין אם ההוספה היתה מחמת ששנים היו מזכין או מחייבין וא' אמר איני יודע כמבואר לעיל. ור' אילא פליג דמפרש להתוספתא כפשטה ולא מחלקינן מידי אלא והואיל ונראה ליגמר דינו בארבעה שהרי הוסיפו שנים ומכיון שגם עכשיו א' מהן אומר איני יודע אמרינן כמאן דליתיה דמי לענין דלא הויא ההוספה כלום שהרי הוספה באחד מיקריא ואין גומרין את הדין באלו הג' אלא יוסיפו הדיינין. הרי לך מבואר בביאור גמור דעת הרמב"ם ז"ל שם שפסק כת"ק דר' אילא. והמעיין יראה במה שכתב הב"ח בסי' י"ח בענין זה המה דברים אינם מוכרחים. וכן א"צ להלחץ זו הדחק במה שפי' שם להאי דהכא למה מוסיפין דיינין דר"ל למה מוסיפין שנים יוסיפו א' וכו' ואין זה דרך הש"ס אלא האי ולמה כמו במה ולענין מאי הוא דאמרו דוגמא לזה תמצא בלי' דהתנא במתני' בפ"ב דערלה ולמה אמרו כל המחמץ והמתבל והמדמע וכו' וכן בהרבה מקומות בהש"ס. ובמה שהשיג שם על הכ"מ ומהרש"ל שכתבו דלדעת

הרמב"ם גם בג' מסכימין לדעת א' ושנים אומרים איני יודע הדין כן וכתב עליהם ושארי להו מרייהו שלא ירדו לדעת הרמב"ם ועיין בש"ך שטען עליו אבל לא כתב שום ראיה והכרח לזה. והרי מדברינו אלה במה שנתבאר ראיה מוכרחת על פי התוספתא שנתבאר מתוכה פירוש הסוגיא דהכא ובדעת רב לעיל בפ"ג והיינו דעתיה דת"ק דהכא בלי שום פיקפוק. וכן מוכרח עוד כדברי הת"ק כאן במקומו מהא דקאמר ר' יוסי ותשמע מינה וכו' ולב' הפירושים שכתבתי בפנים אדברי ת"ק הוא דקאי. ופי' התוספתא כולה לפי נוסחת הרמב"ם תמצא לעיל פ"ג שם ד"ה שלשה כגמר דין עיין במה שבארתי שם בס"ד:

שלשה שדנו וכו'. כה"ג אמרינן בפ"ב דכתובות דף כ"ב ע"א גבי שלשה שישבו לקיים את השטר וכו' וחד ליתוהי:

רבי יוחנן אמר זכאי. והכי אמר ר' יוחנן התם בשלהי פרקין דפוטרין אותו דממילא הוא זכאי:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ו

הלכה א

נגמר הדין. בעיר של נכרים דתני בשעריך וכו'. בבבלי כתובות דף מ"ה ע"ב מייתי לה וסתמא דברייתא כרבי הכא. ובהאי תלמודא פריך עלה התם וכן על דין דנערה המאורסה דקתני סוקלין על פתח ב"ד והתני ר' חייה הוצא את המקלל מחוץ למחנה מלמד שבית דין מבפנים ובית הסקילה מבחוץ ומשני שנייא היא הוא השער שקילקל בו הוא השער שנמצא בו הוא השער שנידון בו הוא שער שנסקל בו כלומר דהא שעריך כתיב וע"כ לקיימו או בשער שעבד או בשער שנידון וכמו דאתה מקיימו במקום שעבד אם אפשר כך אתה מקיימו בשער שנידון אם אפשר וכיון דאי אפשר דעיר של נכרים הוא שער שנידון הוא שער שנסקל כלומר דסוקלין אותו על פתח ב"ד ואתה מקיים שעריך. וכבר כתבתי שם דהיא קושיות התוס' שם וכן הכא בריש פרקין דמקשו קושית האי ש"ס ותירצו כן בריש פרקין וע"ש:

הא אמירה. משמע שהודה ר' יוחנן דכה"ג איכא למיבעי וכן מסיק בתיבעי לך התם דף מ"ג ע"א בא' מן התלמידים שאמר יש לי ללמד עליו זכות ונשתתק. והרמב"ם ז"ל בפ"י מסנהדרין הל' ד' כתב בפשיטות אמר אחד יש לי ללמד עליו זכות ונשתתק או מת קודם שילמד זכות ויאמר מאיזה טעם מזכה הרי הוא כמי שאינו ולכאורה צ"ע דהא התם דחי לה הפשיטות וקאמר זיכה פשיטא לי אמר תיבעי לך וכן הכא קאי בבעיא ואיך נאמר

דדיחויא בעלמא היא לענין ספק נפשות. ואפשר דהוא ז"ל היה מפרש לה בלשון תמיה הא אמירה וכי אכתי צריכא לך למיבעי אפי' בכה"ג הרי לא פירש דבריו וטעמו וא"כ הרי הוא כמי שאינו:

הלכה ג

בארבעה חרמים מעל. והתם קאמר לחד תנא חמשה וכו' ומשמע שהיה חרם גם במלחמת סיחון ועוג ומלחמת מדין ואף דאין מפורש במקרא וכתיב בזונו לנו וכן במלחמת מדין ויקחו את כל השלל וגו' אפשר שהיו איזה עיירות שהחרימו כמו שפי' רש"י ז"ל ולא נתפרסמו. ומה דדריש הכא וכן התם דף מ"ד ע"ב דכופר לו וידויו מקרא דד"ה ולא סגי ליה כדרשת הקרא דתני במתני' י"ל דמהתם דריש דגם על שאר בירות כיפר לו וידויו כדאמר דעשה מעשה זמרי וכן דריש התם מלמד שבעל נערה המאורסה: **בעא אבוי מחזרתיה.** מהאי עובדא למדו התם דאין העדים יכולין לחזור בהן ואע"ג דקא יהבי טעמא למילתייהו כי ההוא מעשה דבעיא מיכסא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' עדות הל' ה'. וצריך לומר דמסוף המעשה למדו שהרי שמעון בן שטח רצה להחזירו אלא שלאחר שאמר לו בנו עשה אותי כאסקופה והודה לזה ש"מ שאין נאמנין ואינן יכולן לחזור בהן:

הלכה ה

הרי חמשה. והתם אמרינן תנא וקומה שלו הרי כאן שלש. וא"צ להגיה כאן אלא דכן דרך הש"ס הזה לנקוט הכלל וכלומר דצריך שיפילנו כשהוא מעומד ולא כשהוא מיושב באופן שכשמפילו יהיה הנפילה עם גובה המקום וקומתו בין הכל חמשה והיינו הך דהתם:

לא דומה נופל מדעת לנופל שלא מדעת. והתם משני ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה. והיינו הך לסברא דהכא דנופל מדעת בעי טפי ועבדינן ליה כדי שימות מהר. ולמדנו מכאן דנופל מדעת אמיד נפשיה כדאמר בהאי עובדא דחבטי לתורא וכן אמר בבבלי אלו טרפות דף נ"א ע"ב בית המטבחיים אין בו משום ריסוק איברים ואפי' ממקום גבוה כדפי' רש"י ז"ל כעובדא דהתם ההוא תורא דנפל ואישתמע קל נגיחיתיה וכו' משום דצפרניו נועץ עד שמגיע לארץ. והביא הרא"ש ז"ל להאי דהכא שם:

ומנין שטעון שתי דחיות ת"ל יירה. בבבלי דף מ"ה ע"א קאמר מנין שאף לדורות כן ת"ל סקל יסקל וכו' ופי' רש"י ז"ל לשון עתיד ולא כתיב כי סקל סקל או ירה ירה ולפ"ז קשיא הכא דהא צריך הני ריבויי למילף לדורות אלא דהוא ז"ל לשיטתיה א"ל שפירש בהא דקאמר התם ומנין שבסקילה ובדחייה ת"ל סקל יסקל או ירה יירה. ריבוייא הוא דאי

חדא מינייהו דוקא קאמר או הא או הא ליכתוב כי סקל או ירה ומדכתיב הני לרבויי כתבינהו. וא"כ מלשון הכפל למדין אנחנו שאם הוצרך לשתיהן לדחיה ולסקילה עושין ומהיו"ד לרבות לעתיד. ויש לפרש ת"ל סקל יסקל כלומר אחר הדחייה שאם לא מת בה יסקל אח"כ וכן ראיתי להר"ן ז"ל שפי' כן בחידושיו וכתב דלענין סקילה א"צ ללמוד לדורות דאדרבה הר סיני יליף מעלמא דסקילה באבנים וא"כ לכתוב סקול או ירה יירה למאי הלכתא כתב יסקל ללמד שאם לא מת בדחיה שימות בסקילה ופירש הוא ז"ל הא דקאמר מנין אף לדורות כן אדחייה קאי וגריס שם ת"ל סקל יסקל או ירה יירה. והשתא נוכל לפרש הא דהכא בענין זה. ומניו שטעון סקילה אם לא מת בדחיה ת"ל יסקל אח"כ ומנין שטעון דחיה וכו' ומהכפל נלמד לדורות ומדכתיב יירה ללמד לשתי דחיות. אלא דבגמרא דילן לא נחית ללמוד לשתי דחיות משום דמסברא נפקא שלא יהיה מגונה כשיהא על לבו כדפי' רש"י ז"ל במתני'. ופרקדן משמע מפי' רש"י בכאן כפי' ר"ח והערוך מלשון אפוי קוד שפניו הוא למטה הביאו התוס' בנדה דף י"ד ע"א דהא אנן קפדינן דלא למינווליה כדאמר בגמרא ובפ' הספינה דף ע"ד ע"א פי' הרשב"ם פניו למעלה וכן פי' רש"י בנדה שם ובברכות ואפשר דשנא ליה בין היכא דקאמר אפרקיד ובין פרקדן אלא דבגמרא שם לא משמע הכי דקאמר והא אמר רב יוסף פרקדן לא יקרא ק"ש:

הלכה ו

מה המגדף על ידי שפשט ידו בעיקר נתלה וכו'. הכא דריש לה כעין דדריש התם דף מ"ז ע"ב. והרמב"ם ז"ל בפ' ט"ו מסנהדרין הל' ו' כתב מצות עשה לתלות את המגדף ועובד ע"ז שנא' כי קללת אלהים תלוי הרי מגדף אמור ובעובד ע"ז נאמר את ה' הוא מגדף וכן כתב בהל' עכו"ם פ"ב הל' ז'. וכתב התיו"ט על זה דקדקתי בירושלמי ובספרי ולא מצאתי שדרשו כן. ואין זה דקדוק דטעמא הוא מפני דהאי קרא את ה' הוא מגדף דרשו על עובד עכו"ם א"כ דינו הוא במגדף והך דרשה מבוארת לקמן פ' ארבע מיתות הלכה ט' וכן בגמרא דכריתות ויתבאר במקומו:

הלכה ז

כל שהמזבח קולטו הרי הוא שלו. כבר כתבתי בפ' עשרה יוחסין דהא לא פליגא אהא דאמר בבבלי פ' הערל דף ע"ט ע"א העבירום לפני הארון כל שהארון קולטו למיתה כל שאין הארון קולטו לחיים ובקש רחמים על מפיבושת שלא יקלטנו הארון דיכול להיות שניהם אמת דבקש רחמים שלא יקלטנו אלא המזבח והמזבח קולט לחיים כדמצינו ויחזק בקרנות המזבח וכן דרשו ביומא דף פ"ה מעם מזבחי ולא מעל מזבחי:

הלכה ח

מה דאמר קל אני לית הוא אלא נטיל. קרוב לזה פליגי אביי ורבא בלישנא דקליני בדף מ"ו ע"ב אלא דרבא דהתם ס"ל לפרש קיל לי עלמא ולשון כינוי הוא. והכא אמר מתני' דלא כר"מ וכו' כדפרישית בפנים והתם תאמר האי מיבעי ליה לגופיה וכו' ש"מ תרתי. ונראה דאליבא דרבא הוא דאתי שפיר דקאמר א"כ נימא קרא קלת דאלו לאביי הא איצטריך קללת למידרש קל לית ואדידי' איכא למימר דכוליה להכי הוא דאתא ולא איירי קרא במקלל והיינו דהכא דלהאי מ"ד דדריש קל איני מתני' דלעיל דלא כר"מ:

הלכה ט

הדא דתימר בארון שיש וכו'. הפוסקים לא זכרו כלל מחילוקי דינים אלו אלא כסתמא דברייתא דלקמן ודמס' שמחות איזהו ליקוט עצמות משיתעכל הבשר ובין לענין אבילות כדזכר הרמב"ם ז"ל בפ' י"ב מהני אבל והטור בסי' ת"ג ובין לענין טומאה דהמלקט עצמות כתב שם בפ"ב הל י"ד דאינו מטמא להן ומשמע דמלקט עצמות דוקא אמרו:

שאומרים בבית הכנסת. והרמב"ם ז"ל שם כתב ואלו הן ברכת אבלים דברים שאומרים בבית האבל ואפשר שהיו מנהגם לומר בבית הכנסת א"נ בית הכנסת הוא בבית שהן מתכנסין לכבוד האבל:

הלכה י

הוא שדוד אומר. כלומר דמכאן יש סמך דלא תיקנו ארבע קברו' לפי שדוד לא רמז אלא שתים חלוקים אלו מאלו:

ואומר ונתן לך רחמים. לענין סיומא מילתיה דר' אבהו י"ל הכוונה שלאחר שקבלת עליך מדת הדין יהפך עליך למדת רחמים ורחמך. ויש עוד לפרש למאי דדריש לעיל בסוף פ' החובל ר' יודה אומר משום ר"ג הרי הוא אומר ונתן לך רחמים וגו' סימן זה יהא בידך כל זמן שאת רחמן המקום מרחם עליך אינך מרחם אין המקום מרחם לך. וכפל הכתוב דריש ולכאורה אכתי טעמא בעי מאי ונתן לך דקאמר הלא מדה הראשונה על האדם בעצמו קאי ולפיכך דריש ר' אבהו לתרץ זה מעין הענין שפתח בו דה"ק ונתן לך רחמים אם הרחמים שאתה רחמן הוא מה שנתן לך והתיר לך להיות מרחם אז גם הוא ורחמך ולאפוקי במקום שאין לך רשות לרחם כגון בענינא דמתניתין והלכך באין ושואלין בשלום הדיינים:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ז

הלכה א

ארבע מיתות נמסרו לב"ד. דוקא לבית דין אבל לא למלך כדמפרש בגמרא:
ולרשות לא ניתן אלא דין הרג בלבד. תוספתא בשלהי פ"ט ארבע מיתות נמסרו לבית דין סקילה שריפה הרג וחנק הרשות לא ניתן לה אלא סייף בלבד. מכאן למד הרמב"ם ז"ל לומר כן בפ' י"ד מסנהדרין הלכה ב' וכן בהלכות מלכים פ"ג הלכה א' ואין רשות למלך להרוג באחת מהן אלא בסייף בלבד והמפרשים לא ציינו מקומו:
רבי שמעון דריש מה בת כהן וכו'. כדפרישית ורהטת דרשת ר"ש ופירכיה כמו ממ"נ הוא דאי תימא דאין נשואה בת כהן בשריפה כמו ארוס' קשה דא"כ נימא מן הסברא שתהא בסקילה ואם תאמר דיותר קילא היא ובחנק א"כ נימא מעתה בבת ישראל נשואה דבהרג דהא לעולם נשואה קילא ורבנן אהדרו ליה איפכא דמאי חזית דדייקת לטעמא דידך דסבירא לך שריפה חמורה מסקילה וחנק חמור מהרג נימא ונידוק לסברא דידן ומעתה וכי נאמר דבת כהן קילה היא אלא ודאי דנשואה בת כהן בלבד הוא בשריפה ולא ארוסה וא"כ סקילה חמור דאיתא בארוסה דחמירא בין בבת כהן בין בבת ישראל. ובבבלי דף נ' ע"ב קאמר להא יותר בפשיטות דר"ש סבר מה כשהוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה להחמיר אף כשהוציא הכתוב ארוסה מכלל ארוסה להחמיר ורבנן סברי נשואה בת כהן יצאת לשריפה ולא ארוסה ומהאי טעמא גופיה משום דסקילה חמורה:
כל מיתה שהיא למטה ממיתת אביה וכו'. כדשלח רבין משמיה דר' יוסי בן חנינא התם דף נ"א ע"א בפירושא דמילתיה דר"א ומיתוקמא כרבנן:
בכלל עובדי עכו"ם היה בשריפה. לאו דס"ל לר"ש דעכו"ם בשריפה דלא מצינו לר"ש דפליג בהא ובפ' הנשרפין אמרו לו לר"ש אילו לא היתה סקילה חמורה לא ניתן למגדף ועובד עכו"ם ושתיק ר"ש אלא דה"ק בכלל עובדי עכו"ם היה ובדין היה שיהו בשריפה שהיא החמור' שבמיתות ואם אפילו יצא לידון בקל' אכתי בדין היה שידונו אותו עכ"פ בסקילה ולא דייך לזה שאתה מוציאו וממעטו מלידון בסקילה אלא שאת רוצה עוד להוציאו ולמעטו יותר וגם לדונו בקלה שבמיתות ואפי' מלדונו בהריגה אתה מוציאו בתמיה הא לדידכו מיתת הריגה אחר מיתת שרפה היא והי לך לדונו עכ"פ בהריגה אלא ע"כ דבאמת חנק חמור הוא. ולר' שמואל בשם ר' אבהו הכל בניחותא מיתפרשא ואיפכא שמיעא ליה ומהפך דרשותייהו וכולה כדפרישית בפנים. וכל חד וחד לשיטתיה אויל דלר"ש שריפה חמורה ודורש והולך לשיטתו על חנק שהוא חמור מסייף ולרבנן סקילה חמורה ודרשי לשיטתם על סייף ההוא חמור מחנק. ובבבלי לא נחתי למידרש כי האי:

הלכה ב

ואין עדות לתינוק. בבבלי משני דלא תיקשי אמתני' דאהדרו ליה תשובה אחרת אלא דתרי מעשים היו ועל מעשה שהעיד שראה בגדלו אמרו לו מפני שלא היה ב"ד שבאותה שעה בקי:

הלכה ד

לא מפני שהיא קלה וכו' ובהגהות ספרא מצאתי ברייתא זו בגי' נכונה וה"ג שם בפ' קדושים ר' יונתן אומר לא מפני שהיא קלה אלא מפני שנאמרה התם וכל מיתה שנאמרה סתם אינה אלא חנק ע"כ וה"ג בבבלי דף נ"ב ע"ב. ומתפרשין דברי ר' יונתן יותר בפשיטות וכר"ש סבירא ליה:

הלכה ה

לכן צריכה בהעלם אחת. כדפרישית דהתם קאי וכדאמר ר' יוחנן בריש כריתות מנינא למה לי שאם עשאן כולן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת ולא מצינן לאוקמי הא דקאמר הכא שכן אפילו באשה אחת וכו' כהאי דר' אליעזר בכריתות דף ט"ו ע"א דקסבר הכי בא עליה וחזר ובא עליה חייב על כל אחת ואחת אפי' בהעלם אחת דרהטת הסוגיא לא אתיא הכא אליבא דר"א והעיקר כדפרישית בפנים ומבואר מסוגיא דהכא דלא אמרינן חילוק חטאות אלא בשמות מחולקין או בגופין מחולקין אפי' בהעלם אחת וכן העלמות מחלקות אפי' בגוף א' ובשם א' כמבואר מש"ס דהתם לפי המסקנא ועיין בדיבור דלקמן:

רבי שמעון בריה דר' הלל בן פזי בעא וכו'. האי ספיקא דמספקא ליה בענין העלמות רבות הוי כעין דגרסי' בפ"ג דכריתות ד' י"ב ע"ב על המתני' אכל חלב וחלב בהעלם א' אינו חייב אלא אחת ואמרי שם ואיכא דמקשי ליה הכי טעמא דהעלם אחת הא בשתי העלמות חייב שתים אמאי שם חלב אחד הוא א"ל אביי העלמות מחלקין והיינו דמספק' ליה לר"ש כאיכא דמקשי ופשיט ליה אבוה כדאביי וממתני' דכריתות ש"מ להא מדקתני לאשמעינן דמחולקין הו לחטאות אפי' עשאן בהעלם אחת א"כ ממילא שמעינן דהעלמות מחלקות אפי' בגוף אחד ושם אחד. והא דפשיט ליה ממתני' דאמרינן נמי דגופין מחלקין ולא תיקשי דילמא טעמא דמתני' דהתם משום דשמות מחולקות הן דהא ליתא דכבר שמעינן ממתני' דהכא דשמות מחלקין הן ומאי אתא לאשמעינן מתני' דכריתות אי לאו משום האי טעמא דגופין מחלקין הן והיינו נמי טעמא דלא פשיט ליה ממה דקתני להדיא במתני' בפ"ג דכריתות דף ט"ו אבל שמענו בבא על חמש נשיו נדות בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת משום דגופין מחולקין הן דאיכא למימר דר"ג ור'

יהושע דהשיבו התם בפשיטות כן אבל שמענו וכו' ג"כ על מתני' דריש כריתות דקתני מניינא הוא דקאי דשמעו לומר כן במשנתם כמו ששנה רבי לפנינו ועוד דממתני' דריש כריתות תרתי שמעינן מינה דגופין מחלקין וכן העלמות מחלקין כדאמרן ולפיכך פשיט ליה מהתם:

הוא בהעלם אחד והיא בחמשה העלמות. בפ"ב דכריתות שם תניא בהדיא כוותיה דר' יוחנן הכא הוא אינו חייב אלא אחת והיא חייבת על כל א' וא' וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ה משגגות הל' ב':

שלא תאמר הואיל ואין חייבין עליה אלא משום טומאת ערייה וכו'. מסוגיא דהכא משמע דשאר חייבי כריתות איצטריך להו למילף הראה מקרא בפני עצמן וכן לנדה בפני עצמה דלא דמיא לאינך דאינה אלא משום טומאה וקידושין תופסין בה משא"כ בשאר חייבי כריתות ובבבלי יבמות דף נ"ד ע"ב יליף כל חייבי כריתות מנדה לענין הראה מהקישא דר' יונה וצ"ל דהאי ש"ס לא ס"ל האי דרשא דהקישא דר' יונה דאל"כ קרא להראה בשאר חייבי כריתות למה לי והכי מוכחא מסוגיא דהאי ש"ס ריש יבמות וע"ש:

למעט אשת אחיו מאמו. לאו מכרת קאמר אלא למעוטי מערירי ובהדיא חשיב אשת אחיו מאמו בריש יבמות בהדי חייבי כריתות דפוטרות מן החליצה וכו' כן פירשו התוס' שם בשם ה"ר משה בד"ה אשת אחיו מאמו:

שני לאוין וכרת אחד לאוין חולקין את הכרת. והכי אמר ר' אלעזר א"ר הושעיה בבבלי מכות דף י"ד ע"ב וכן בריש כריתות ומשמע מהתם נמי דלפום האי דרשא לא איצטריך כרת באחותו לחלק כדאמר הכא אלא דאיצטריך אי לר' יצחק כדאית ליה לדונה בכרת ולא במלקות ולרבנן לומר שאין עונשין מן הדין ועיין בתוס' מכות שם ד"ה ה"ג רש"י וכו':

ויצאו שלמים ויחלקו על כל הקדשים בטומאה. בריש כריתות אמרינן דמדיצאו שלמים סייעתא הוא לר' יוחנן דאית ליה דבר שיצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כיצד והנפש אשר תאכל וכו'. והכא מקשי ליה לר' יוחנן מהא גופה דאם נאמר ללמד על הכלל כולו יצא נימא דללמד לענין לחלק יצא כמו דאמרת באחותו והא בשלמים לא אמרינן הכי דיצאו לחלק על כל הקדשים וכדמסיים ר' חנינא להקושיא דמדתנן במעילה דמצטרפין זה עם זה ע"כ דאין חילוק חטאות בקדשים דהא כל היכא דחלוקין לחטאות לא מצטרפי כדאמרי' בפרק כלל גדול ד' ע"א ע"א ואמאי נימא ה"נ יחלוקו ולא יצטרפו ומיהו הך מילתא קיימא וכמסקנא דהתם דלענין ללמד על הכלל מה שלמים קדשי המזבח וכו' אמרינן שפיר אבל לענין לחלק לא אמרי' ובכרת באחותו

נמי לא אמרי' דמשום לחלק יצאת דלא איצטריך אלא דנפקא לן לחלק מדרשא אחריתא וכדלעיל או מואל אשה לחלק על כל אשה ואשה כדאמר התם ועיין בדיבור דלעיל:

כלל בעשה ופרט בל"ת וכו'. פלוגתא דר' יוחנן ור"א בענין אם לוקין על חרישה בשביעית מתבאר בבבלי פ"ק דמ"ק דף ג' ע"א. ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"א דשמטה הל' ב' כר' יוחנן דהכא דאין לוקין ומ"ש שם בהל' ד' דעל שאר עבודת הארץ מכין אותו מכת מרדות ומשמע דמדבריהן לגמרי הוא ואפי' בעשה לא הוי זהו כמסקנא דהכא דר' יוסי אומר אפי' בעשה אין בו. ובענין כלל בעשה ופרט בלא תעשה קאמר במ"ק שם דכ"ע לית להו דר' אבין א"ר אילעי דכלל בעשה ופרט בל"ת אין דנין אותו בכלל ופרט וכלל. ועיין בתוס' שם שהגיה המהרש"א והכי איכא הגירסא בירושלמי דכלאים בפרק ח' וכו' ובגירסא שלפנינו ליכא הכי אלא דהגי' התם כמו בכאן ונהפוך הוא דלמ"ד אינו לוקה סבר לה דאינו נידון בכלל ופרט כמבואר הכא. וכפי הנראה כוונת התוס' בפי' רבינו חננאל ועל הגי' דהתם אמרו והגי' שם כלל ופרט וכלל וכגי' רש"י ז"ל ועל זה כתבו וה"נ לא הוי אלא כלל ופרט והכי איכא הגי' בפירוש ר"ח וכו' ואינו ענין לכאן ע"ש. ועיין עוד בתוס' פ' כלל גדול דף ע' ע"א ד"ה ועל כולן אינו חייב אלא אחת וכו' שדקדקו על פי' רש"י ז"ל במה שכתב דהיכא דכלל בל"ת והפרט בעשה דאין דנין אותו בכלל ופרט וכתבו דלענין דבר שיצא בכלל לא מצינו בשום מקום. ופלוגתא דהנא משמע דלענין דבר שיצא בכלל פליגי ומסתייע לפי' רש"י דאתיא כר' יוחנן דס"ל דעיקר הטעם משום דהכלל בל"ת ופרט בעשה וכן לפי' השני שפי' רש"י שם והתוס' קיימו לזה דלא ילפינן מחריש וקציר משום דהוו שני כתובים הבאין כאחד ואין מלמדין האי אזלא ככ"ע הכא כדמסיק דלענין חולקין דכ"ע לא פליגי דשני דברים שיצאו מן הכלל אינן חולקין כי פליגי לענין מלמדין ושם בענין לחלק איירי ומיהו לר' יוחנן דס"ל דאין מלמדין טעמא משום דהכלל בעשה ופרט בל"ת ומשמע דבעלמא ס"ל שני כתובים הבאים כאחד מלמדין וכר' יהודה בפירקין דף ס"ז ע"ב וכבר כתבתי מזה בריש פ"ו דגזיר דסוגיא דהאי ש"ס כר' יהודה בהא ונהי דבאמת סוגית הש"ס דילן בעלמא דלא כר' יהודה מ"מ אין לנו הכרת לאוקמי סוגיא דהתם דלא כר' יהודה דהא התם לענין לחלק הוא ובזה כ"ע מודים ואפי' למ"ד שני כתובים הבאים כאחד מלמדין מודה הוא דלענין ללמד לחלק אין מלמדין כדאמר בהדיא הכא דלענין לחלק אין חולקין ולענין ללמד להקיש מלמדין וא"כ שפיר מצינו לאוקמי סוגיא דשבת דככ"ע אתיא ואפי' לר' יהודה ויש לנו לומר בזה דסוגיא דשבת בלאו הכי לא מצינן לאוקמי אליבא דר' יהודה משום דבההיא ברייתא קתני ל"ט מלאכות כדאמר דברים הדברים אלה הדברים אלו ל"ט מלאכות שנאמרו למשה מסיני יכול וכו' ומבואר

הוא דר' יהודה לא ס"ל ל"ט מלאכות כדאמר התם בדף ע"ה ע"ב חסר אחת לאפוקי מדר' יהודה דמוסיף את השובט והמדקדק וכדאמר בהדיא בפ' הזורק דמוסיף אבות הוא וכבר כתבתי במקום אחר דטעמיה דר' יהודה דס"ל כמ"ד ממלאכת המשכן לחוד הוא דגמרינן לאבות מלאכות ולית ליה לדרשא דרבי ולא שום דרשה אחרת ואין כאן מקומו להאריך בזה ומיהו אכתי יש לדקדק בדברי התוס' דהתם דמדמין האי דחריש וקציר בענין לחלק להההיא דמכלתין באוב וידעוני ולא משמע הכא כן:

רבי יוחנן פתר מתני' יכול יהו לוקין על ידי חרישת בשביעית. בבבלי מ"ק שם גריס כי אתא רב דימי אמר יכול ילקה על תוספת ונסיב לה הש"ס לפטורה ומאי תוספת ר' אלעזר אומר חרישה וכו' וכתבו התוס' מיהא ליכא למימר תסתיים דר"א הוא דאמר אינו לוקה וכו' ע"ש ואי נמי וכו' שכתבו עיקר הוא. ובהדיא קאמר הכא איפכא דר' יוחנן הוא דאמר אינו לוקה ולמדנו מכאן כלל אחד דאף דנמצא בכמה וכמה מקומות בש"ס דמוחלפין הן דברי תנאים ואמוראים מגמרא דהכא לגמרא דילן ודברי גמרא דילן עיקר דמהדורא בתר' דילהון הוי ולפי הכלל הלכה כפלוני לגבי פלוני וזכרתי מזה כמה פעמים וכדאשכחן בכמה מקומות בש"ס קם אביי בשיטתיה דרבא ורבא בשיטתי' דאביי מכל מקום היכא דנמצא בש"ס כן אתא פלוני מארץ ישראל וקאמר וכו' בהא על רוב מקומות תפסו לנוסחת גמ' דבני מערבא לעיקר הלא תראה דכאן פסק הרמב"ם כר' יוחנן דהלכתא כוותיה לגבי ר"א תלמידו וכנוסחא דהכא דר' יוחנן הוא דאמר אין לוקין על החרישה:

מה העליה שהיא בעשה וכו' בזבחים דף ק"ז ע"א אמר רבא אמר ר' יונה אתיא שם שם וכו' וכתבו התוס' בפ"ק דכריתות דף ג' ע"ב מהקישא יליף. ור"ל דנ"מ דאין משיבין על ההיקש. והכ"מ מציין לדברי הרמב"ם בפ' י"ח ממעשה הקרבנות הל' ד' להההיא דזבחים ובהדיא כתב שם להקישא כההיא דכריתות וכדהכא:

נטע וזמר בשבת וכו'. הכא קאמר דלכ"ע חייב שתים אבל בבבלי פ' כלל גדול דף ע"ג ע"ב תנא הזורע והזומר והנוטע וכו' כולן מלאכה אתת הן מאי קמ"ל העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות שבת מלבד בזומר וצריך לעצים חייב שתים כרב כהנא דהתם. ודע דהתוס' כתבו שם ד"ה משום זורע דאין להוכיח מכאן שצריך להתרות אתולדה משום אב וכו' וכתבו דמההיא דריש פ' תולין משום מאי מתרינן ביה ג"כ יש לדחות וכו' וכ"כ בריש ב"ק אבל בריש מ"ק ד"ה משום מאי מתרינן ביה כתבו בפשיטות דאין אדם לוקה ולא נהרג אלא בהתראה שמתרינן בו לא תעשה הך איסורא כדמפקינן בסנהדרין מקרא דצריך לפרש שם האיסור בהדיא. וכן נראה לכאורה מסוגיא דהאי ש"ס בהלכה דלקמן דקאמר שאם התרו בו

משום אם וכו' אלא דיש לדחות דה"ק שאם התרו באחד מהם הוי התראה ולא שצריך דוקא להזכיר בפירוש שם העבירה אלא דגם אם התרו בו סתם חייב וכעין שפירשו להה"א דפ' תולין ובאמת דבפ' היו בודקין דף מ' ומ"א אינו מבואר בהדיא דצריך להזכיר שם האיסור בהתראה וע"ש ודבריהם דמ"ק צ"ע. וכבר כתבתי במקום אחר דמדברי הרמב"ם ז"ל נראה דדעתו כדעת ר"ח ז"ל דאין צריך להתרות בפי' שם האיסור ובהל' שבת לא זכר מזה ומדבריו בפ"ז שם הל' ז' שכתב א"כ מה הפרש יש בין האבות והתולדות אין ביניהן הפרש אלא לענין קרבן בלבד וכו' משמע דאין נ"מ אחרת וא"צ לידע בהתראה בתולדה מאיזה אב היא. וכן נראה מדבריו בדין התראה בפ' י"ב מהל' סנהדרין הל' ב' שכתב כיצד מתרין בו אומרין לו פרוש או אל תעשה שזו עבירה היא וחייב אתה עליה מיתת ב"ד או מלקות. הרי שלא הצריך להזכיר שם העבירה ולהודיעו מפני מה הוא חייב ועיין לעיל בפ' הנזכר מה שכתבתי מענין התראה:

הלכה ו

שאם התרו בו משום אשת אב וכו'. עיין בדיבור דלעיל מה שכתבתי מזה ולקמן ד"ה הבא על אמו:

טעמא דר' יוחנן אמך היא וכו'. זהו כאביי התם בדף נ"ג ע"ב דלר' יהודה דמתני' לא שאר ליה בין ראויה לאביו בין אינה ראויה לאביו לעולם אינו מחייב אלא משום האם בלבד וקושית ר' בון כקושית אלא מעתה וכו' דהתם מלבד בהא דלקמן נשתנית הסוגיא באיזה לימוד ודרשה כמבואר בפנים ועיין בדיבור מה עבד לה וכו' דלקמן:

וניתני שלשים ושבע כריתות בתורה. התוס' בדף נ"ד ע"א ד"ה הבא על אביו הביאו להאי קושיא ופירוקא. והא דלא אקשי ליה כה"ג ברישא דמתני' דכריתות הבא על האם ועל אשת האב והרי על האם חייב שתים כרבנן דהכא משום דיש לומר בפלוגתא לא קמיירי אבל בהבא על אביו חייב שתים אפי' ר' יהודה מודה כדקאמר התם:

מה עבד לה ר' ישמעאל וכו'. כבר בארתי בפנים דמה עבד לה קמא צריך לגרוס איפכא מה עבד לה ר"ע וכו' ולית לר' ישמעאל וכו'. וסוגיא זו מסוגיות הקשות שבש"ס הזה והרבה טרחתי בה ליישבה על אופניה והעומד על הסוגיא בבבלי שם ויראה בסוגיא זו יבין מאליו. ודע בזה שפרשתי הא דקאמר לקמן לא מסתברא דדריש אהן קרייא וכו' בהא אזלא טעמיה דר' יהודה כעין דמפרש רבא התם ובהא סלקא טעם פלוגתייהו דר' יהודה ורבנן כדהתם דר' יהודה הוא דס"ל למידרש כדרשת ר"ע דהכא דערות אביך אשת אביך היא ורבנן כר' ישמעאל דהכא דערות אביך אביך ממש הוא וכל חד וחד לפי טעמו וכמבואר בפנים. ולא נשאר לי לבאר בענין זה ובפירוי הסוגיא שפירשתי כ"א זה דלא

יקשה על המעיין בהא דקאמר הכא במה עבד לה בתרא דשם שייך שפיר למיגרס ר' ישמעאל וכמבואר וקאמר פתר לה לאחר מיתה ולא מיתפרשא אלא על אמו כמוכרח מהסוגיא ומהא דקאמר ולית לר"ע כן ערות אביך וערות אמך וכו'. ולכאורה קשה הוא לומר כן דמהיכי תיתי הוה אמינא באמו לחלק בין חיי האב ובין לאחר מיתה ולא קאמר התם דאיצטריך להא אלא באשת אב דס"ד אמינא לחלק וכדקאמר גם הכא בפתר לה לאחר מיתה דלעיל ולהסיר תמיה זו מהמעיין אעתיק הברייתא דספרא מה שמצאתי והנה היא כתובה בפסיקתא רבתא הנקרא בשם סיפרי זוטא בפ' אחרי מות וז"ל ערות אביך וערות אמך אביך ממש מלמד שחייב עליו שתים משום זכר ומשום ערות האב וערות אמך זו האם לא אגלה בין בחיי האב בין אחר מיתת האב אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שנים משום אמו ומשום אשת האב דברי ר' יהודה. ד"א אמך היא בין מן האונסים בין מן הנשואין ערות אשת אביך זו אשת האב אע"פ שנתגרשה הימנו לא תגלה ערותה ערות אביך היא אפילו לאחר מיתת אביך ע"כ. וא"כ מצינו בהדיא בברייתא דדריש מאמך היא לא תגלה ערותה לרבות לאם לאחר מיתת האב ומהיא מיעוטא כדאמרי' אליבא דר' יהודה ומערות אביך היא דכתיב גבי אשת אב לרבות אשת אב לאחר מיתה. והרואה יראה דכונה סוגיא דהכא לסברת ר' זעירא דמוקי הא דמפרש ר' יוחנן אליבא דר' יהודה כסברת ר' ישמעאל דאמר ערות אביך אביך ממש אזלא כהך ברייתא דפסיקתא ואליבא דר' יהודה ומה דדחה לה הש"ס הכא וקאמר לא מסתברא וכו' אזלא כהך ברייתא דהובאה התם בסוגיא ואליבא דרבי יהודה ומצאתיה כתובה בהגהת סיפרא וכדפי' רבא שם ורבנן דמתני' סברי כרבי ישמעאל בפירושא דערות אביך וכמבואר:

הבא על אמו מהו שהוא חייב עליה משום אשת איש וכו'. הא דקאמר לעיל ויתרו בו משום אשת איש ומוקי לה בפנויה אזלא כפשיטות דהכא מעיקרא תא חמי וכו' והמסקנא כהא דהתיב ר' יוסי וכו' דהא ממתני' לא שמענו כן וכן לא הוזכר התם בגמרא איסור אשת איש גבי אמו וכן לא הזכיר הרמב"ם ז"ל איסור אשת איש גבי אמו. וטעמא דבשלמא גבי אשת אב באין שני האיסורין כאחד איסור אשת האב ואיסור אשת איש אבל באמו כיון דעל אמו שאינה אשת אביו נמי מיחייב ואם אנס אשה והוליד ממנה בן חל על זה הבן איסור אמו ואם אח"כ נשאה זה חל עליה איסור אשת האב מגזירת הכתוב דכל א' וא' לאו בפני עצמו הוא ובפירוש רבתה התורה לאיסור אשת אב באמו וכדדרשינן אליבא דרבנן בהסוגיא אבל איסור אשת איש לא חיילא עליה ודע דדעת רש"י ז"ל דאיסור אשת איש איסור מוסיף הוא דאיתוסיף בה איסורא לגבי כ"ע כ"כ בפ"ג

דיבמות דף ל"ב ע"ב ד"ה מודה ר' יוסי באיסור מוסיף וכ"כ עוד בפ' הנשרפין דף פ"א ע"ב ד"ה א"ל אדא ברי וכו' אבל בתוס' ישנים בכריתות דף י"ד ע"ב ד"ה מודה ר' יוסי באיסור מוסיף כתבו דוקא באיסור חמור על איסור קל אבל אשת איש דבחנק לא חיילא אשריפה ואסקילה ע"ש ויש להסתפק אם זהו דעת הרמב"ם ז"ל באיסור מוסיף דפסק כן בפי"ז מא"ב וכ"כ בפ"ד מהל' שגגות וכתב שם בהל' ב' יש בועל בעילה אחת וכו' ועבר יצחק ויבמה וכו' נוסף בה איסור ליעקב משום אשת אביו ומשום אשת איש ששני האסורין באו כאחת. מזה משמע דעכ"פ נוסף בו איסור אשת איש על איסור אשת אחיו ואשת אחי אביו שהי' עליו בתחלה כדחשיב התם אלא דלענין אמו משמע דס"ל דאין איסור אשת איש נוסף עליה ויש לדון דבהל' שגגות בשאר איסורין מיירי שם וכך הם דבריו בריש פ"ב מא"ב אשת אביו ואשת בנו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ארבעתן ערוה עליו לעולם וכו' ואם בא על אחת מהן בחיי בעלה חייב שתים משום שאר בשר ומשום אשת איש שהרי שני האיסורין באין כאחד לפיכך הבא על אמו שהיא אשת אביו חייב שתים בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו אחת משום אמו ואחת משום אשת אביו. דיקדק הוא ז"ל וחזר כתב אחת משום אמו וכו' ר"ל דלעולם אינו חייב אלא משום שתים אלו ואפי' בחיי אביו ואינו חייב משום אשת איש ועיין בלח"מ שהקשה למה לא כתב משום א"א. ולענ"ד דס"ל דאינו חייב משום אשת איש גבי אמו כמסקנא דהכא וכטעמא שכתבתי הואיל ואמו בלא אשת אביו נמי חייב עליה הלכך איסור א"א לא הוי איסור מוסיף לגבי אמו והיינו נמי שכתב לפיכך הבא על אמו וכו' לומר דטעם דחייב לעיל שתים באלו הארבעה מפני ששני האיסורין באים כאחת לפיכך הבא על אמו וכו' כלומר לא משכחת לה דחייב עניה משום א"א ואפי' נולד מאמו שהיא אשת אביו לא אמרינן בזה שבאין עליו כאחת כדאמר הכא דהואיל דלענין מיתה חל עליו החמורה בשוגג נמי אין אתה תופסו אלא בחמורה ואיסור אשת אב שאני דכבר גלה לנו הכתוב ואם איסור אמו בא עליו בתחלה כגון שנולד מאנוסת אביו תו לא אתי איסור א"א וחיילא עלי' כ"א דוקא איסור אשת אב וכדאמרן דהתיב ר' יוסי עלה דאשת איש גבי אמו כדדייק ממתני' ואע"ג דלענין כלתו לא קיימא כוותיה אלא כדתנן במתני' מ"מ לענין אמו קיימא כוותיה וכללא דמילתא וטעמיה דלא אמרי' דאתי איסורא דאשת איש וחיילא אלא לגבי איסורא דאישות אבל לא לגבי אמו דלא חלייא באישות מלבד איסור אשת אב אגזירת הכתוב ואחר שדקדקתי בכל המקומות שכתב הוא ז"ל מענין איסור מוסיף נלענ"ד שדעתי ז"ל כן הוא ומטעמים המבוארים:

הבא על אחותו וכו'. ברייתא זו הובאה בבבלי בפ"ב דיבמות דף כ"ב ע"ב ופסק הרמב"ם ז"ל בא"ב שם כהת"ק:

הלכה ז

הבא על הזכר. התיו"ט תמה למאי נפקא מינה נקט לה הכא ולמאי דפירשתי בפנים ניחא והא קמ"ל דתנא דמתני' כר' ישמעאל ס"ל וכדאשכחן בסתמא דמתני' דריש כריתות דקאמר התם בדף ג' ע"א דחשיב ליה הבא על הזכר והביא זכר עליו וס"ל כר' ישמעאל דחייב שתים וכן ס"ל בהבא על הבהמה כוותיה דנפקא לן מהאי קרא גופיה אזהרה לנשכב. והתם פריך אי הכי ניתני נמי הבא על הבהמה והביא הבהמה עליו הא אמר אביי אף לר' ישמעאל אינו חייב אלא אחת דכי כתיב לא יהיה קדש בגבר' כתיב וזהו לפי מסקנת הש"ס דהתם בפרקין דף נ"ד ע"ב דמסיק ליה כאביי בדרשת ר' ישמעאל בנשכב לבהמה דלא נפקא ליה מלא יהיה קדש אלא באם אינו ענין מכל שוכב וכו' ולעיל גבי זכר נקט בכריתות כר' אבהו משום דבהא לא פליג אביי אדר' אבהו וכולי עלמא ס"ל אליבא דר' ישמעאל דחייב שתים ולכאורה אליבא דר' יוחנן דכריתות דמפרש למתני' דהתם דרישא כר' ישמעאל היא הוה קשה למאי דפרישית טעמא דמתני' דהכא דנקט כאן הבא על הזכר בהדי הבא על הבהמה דזה אתיא אליבא דר' אבהו לר' ישמעאל בענין דרשת נשכב לבהמה והא החם סתם לן תנא כאביי לר' ישמעאל אבל באמת לפי מסקנת הש"ס דכריתות בענין אוקמתא דמתני' דהתם לק"מ דהא מסיק התם כר"א משמיה דרב דתנא תני ל"ג חטאות ותני אינך לסיימינהו לכריתות וכדמכריח הש"ס שם מדקתני פסח ומילה במתני' ולפ"ז רישא דמתני' דהתם ככ"ע אתייא דלא נחית התנא למניינא בחטאות אלא באלו שלשים ושלשה דחשיב בגברי וע"ש והשתא שפיר מצינו למימר דתנא דידן דהכא כרבי ישמעאל ס"ל וכדמפרש ר' אבהו לטעמיה ותו לא קשיא רומיא דסתמי אהדדי. והרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' שגגות הל' א' פסק כר"ע דפליג בברייתא אדר' ישמעאל והלכתא כוותיה ולא הוי למאי דפרישית כסתם במתני' ומחלוקת בברייתא דאמרינן בפ' החולץ דף מ"ב ע"ב דהלכה כסתם דהא מיהת לא סתם לן תנא בהדיא כרבי ישמעאל:

שכב את הבהמה ונשכב הימנה וכו' חייב שתים. האי תלמודא ס"ל הואיל וחלוקין במקראות גבי עונש הן אבל התם קאמר אביי דאפי' לר' ישמעאל אינו חייב אלא אחת דקדש בגברי כתיב וכמה שהוזכר לעיל:

שכב שני זכרים כאחת. כלומר בהעלם אחת וסברת דהאי תלמודא אזלא כהאי דאמרינן מעיקרא בכריתות דף ט"ו ע"א גבי בא על חמש נשיו נדות דחייב על כל א' וא' מפני

שהוא גרס להן אבל התם אידחי ליה האי טעמא ולא אמרינן הוא גרס להן אלא דטעמא הוי מפני שגופין מחולקין הן וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' שגגות כהאי דהכא דהיכא דהמעשה היה בשני זכרים ובשתי בהמות חייב שתים אפי' בהעלם א' ומטעמא דגופין מחולקין ועיין לעיל בשמעתתא דאלו הן הנסקלין מ"ש מענין זה:

לעולם אין מתחייב עליה עד שתהא בת ג' שנים ויום אחד. זהו כשמואל התם דף ב"ד ע"ב אבל המסקנא כרב דאמר דהנשכב צריך שיהיה בן ט' שנים ויום א' כדיליף שם:

את יליף הריגה מהריגה וכו'. התם בדף הנזכר מייתי ברייתא דיליף תהרוגו דכתיב ברובע לבהמה מתהרגנו דגבי מסית וצ"ע אמאי לא גמיר מוהרגת דקרא דבתריה דכתב שם דמיהם בם וכדמשמע דיליף הכא כן:

הגע עצמך שבא עליה שוגג וכו'. התם בדף נ"ה ע"ב בעיא דלא איפשיטא היא אם תקלה וקלון בעינן או דילמא קלון אע"פ שאין תקלה ופסק הרמב"ם בפ' א' מא"ב הני י"ח דפטורה אם בא עליה בשוגג וכן היא המסקנא דהכא דאף דנראה מדברי ר' בא בר ממל דקאמר בפשיטות דהיא נסקלת מ"מ הא לא קאי וכדאקשי ליה ר' שמעון כדפרישית ואם דיש לפרש דר' שמעון על מתני' קאי אמאי תלי בתקלה שמעינן מיהת דהוכחה גדולה וראיה גמורה דתקלה לחוד לא סגי מדפטורה בחרש בה בשבת ותקלה וקלון בעינן דכי היכי דלא סגי בתחלה בלא קלון ה"נ בקלון בלא תקלה פטורה וכדנראה דמסיק לית לך וכו' וזהו במזיד הוא דשייך וכדמישתעי בהאי קרא דאייתי:

הלכה ח

וברבי ישמעאל וכו' אם על הדיינים הוא מוזהר לכ"ש על הכינוים וכו'. למאי דיליף הכא הוי קשה דהא אפילו למ"ד עונשין מן הדין אין מזהירין מן הדין אלא דכבר כתב הרמב"ם ז"ל בספר המצות סי' קצ"ה והביאו הכ"מ בריש פ"ז מהל' ממרים דבכל מקום שהעונש מפורש אין לחוש על האזהרה אם היא מן הדין. או מן הלאו שבכללות. וההי"מ בריש פ"ב מהל' מ"א כתב עוד כלל אחר בעניו אזהרה מן הדין דכל היכא שיש איסור המפורש בתורה בלאו הבא מכלל עשה אפשר ללאו שלו לבא מק"ו. אבל בבבלי גבי המקלל אביו ואמו בדף ס"ו ע"א מייתי לה פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע דר' ישמעאל סבר אלהים חול ור"ע סבר אלהים קודש ומסיק התם דלכ"ע ילפינן מכאן אזהרה למברך את השם מדכתיב לא תקלל ולא כתיב לא תקל ש"מ תרתי:

אית תניי תני על הכינויים באזהרה וכרת וכו'. אם המגדף הוא בכרת תליא בפלוגתא דפליגי בברייתא בכריתות דף ז' ע"ב אם מגדף דקרא דכתיב את ה' הוא מגדף ונכרתה בעובד ע"ז הכתוב מדבר או ליתן כרת למברך את השם וכן פליגי הכא בריש הלכ' דלקמן

ומשמע שם בכריתות דאפי' למ"ד בע"ז הכתוב מדבר נפקא לן כרת למברך את השם דגמר חטאו מחטאו ישא דכתיב גבי פסח ע"ש וכפי גי' רש"י ז"ל וכן. משמע בפ' מי שהיה טמא דף צ"ג ע"ב אבל נראה שאין דעת הרמב"ם ז"ל כן שלא כתב בפ"ב מהל' עכו"ם הל' ז' אלא על שם המיוחד בסקילה ועל הכינוים באזהרה כדעת חכמים בבבלי פרקין. דף נ"ו ע"א ולא הזכיר כרת לא שם ולא במקום אחר וכדעתו ז"ל דמגדף דקרא בעובד ע"ז כדכתב שם לעיל ובפ' ט"ו דסנהדרין והזכרתי לעיל פ"ה הלכה ו' ד"ה מה המגדף ע"ש. ואם זה היה ברור דדעתו ז"ל דמגדף אינו צריך התראה כמו שרצה הכ"מ בהל' עכו"ם שם בהל' ט' לפרש דבריו א"כ מוכרח הוא שאין המגדף בכרת שהרי למ"ד מגדף במיתה וכרת ע"כ צריך לומר מיתה היכא דאתרו ביה וכרת היכא דלא אתרו ביה כמו בכל מקום דאית ביה מיתה וכרת וכדאמרינן התם בפרקין דף ס' ע"ב גבי זובח לעכו"ם הייתי אומר בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר ופריך בר כרת הוא ס"ד אמינא כי אתרו ביה קטלא כי לא אתרו ביה כרת ע"כ וכן אנו צריכין לפרש למ"ד הכא על שם המיוחד במיתה וכרת. אלא דעדיין הדבר בספק לדעתו ז"ל אם מגדף בעי התראה או לאו ולא הוזכר בדבריו בפירוש אלא גבי עדים זוממין שאין צריכין התראה כמ"ש בפ' י"ח מהל' עדות הל' ד'. ולדברי התוס' בפרקין בשמעתין ד"ה איש כי יקלל וכו' ובדיבור דלקמן משמע דמפרשי בפשיטות לסוגיא דמי שהיה דהא דכ"ע ס"ל מגדף בכרת למברך לכינוי הוא דלית ביה מיתה אבל כרת איכא ונראה דגם דעת הרמב"ם ז"ל לפרש סוגיא הנזכרת כן והשתא מגדף על הכינוי אית ביה כרת וכל מקום שתמצא מגדף בכרת בכה"ג הוי אבל על שם המיוחד דאית ביה מיתה לית ביה כרת וכהאי אית תניי דהכא ושוב אין לנו הכרת דמגדף בעי התראה. ועיין במה שמשיג הראב"ד ז"ל בפ' עשרים מהל' עדות הל' ד'. ולדברי הרמב"ם אפשר דאה"נ שא"צ התראה:

ואמרין ליה גדף וכו'. הרמב"ם ז"ל שם בהל' ח' סתם דבריו וכתב כלשון המשנה אמור מה ששמעת בפירוש. ומה שכתב התוי"ט בזה דקושית הש"ס דהכא ל"ק אין דבריו מוכרחים וכי היאך נלמד ממחיקת השם בסוטה שא"א כלל בענין אחר אבל הכא אפשר כדמפרש האי ש"ס ולכאורה יש להכריח כן מדאמרינן אחד השומע מפי השומע וכו' כדלקמן וכן התם בדף ס' ע"א ונלמד ממתני' ואי אמרת דבפירוש ממש קאמר העד א"כ לאו שומע מפי שומע הוא אלא שהן שומעין בפירוש לברכת השם אלא דיש לדחות דהרי אין העד מתכוין לברכת השם. שוב מצאתי בחידושי הר"ן ז"ל שכתב לדחות כן:

מיכן לדייניין שקבלו עדותן עומדין שדינן דין. הריב"ש בתשובה סי' רס"ו הביא להא ולמד מכאן דמה שאמרו הדיינין בישיבה והעדים בעמיד' דוקא לכתחילה אמרו וכן הא

דאמרו בפ"ב דזבחים מה ליושב שכן פסיל לעדות לכתחילה הוא דפסול והביאו מקצתו הב"י סי' כ"ח וכן פסק בש"ע שם וכן התוס' בזבחים שם הביאו לזה וכצ"ל שם בדבריהם ומשמע מהתם דכי היכא דאין עיכובא בישיבת הדיינים אע"פ שיש להם לישב מן התורה ה"נ אין עיכובא בעמידת העדים וכו' ע"ש דכתב ומשמע התם ולא הוזכר הכא כלל מענין עמידת העדים. ובפ' מי שאחזו גרסינן בהאי תלמודא סוף הלכ' א' אדם מעיד עדותו מיושב וכתבתי שם דהאי פליגא אבבלי דפוסל לכתחילה ובחידושי הרשב"א ז"ל פ"ד דשבועות מצאתי שהיתה לו גירסא אתרת שם דגריס אמר ר"ל מעידין מיושב ופירש דאקורדיקוס התם דלעיל קאי ובקורדייקוס הוי דיעבד וא"כ היינו כשיטת הבבלי:

מיכן לעד שהעיד עדותו השני אומר אף אני כמוהו. הכי אמר ר"ל התם בפרקין שם ש"מ אף אני כמוהו כשר בד"מ ובד"ל ומעלה הוא דעביד רבנן וכו'. ודעת הפוסקים לפרש הא דקאמר ומעלה עבדי רבנן אד"מ נמי קאי הביאם הב"י שם אלא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' עשרים מהל' עדות הלכה ד' משמע שאף בד"נ אם אמר אף אני כמוהו דנין ע"פ עדותו ומעלה לכתחילה הוא דעבוד ע"ש:

מאן דאמר ישראל היה אין קורעין. זהו כרב יהודה אמר שמואל שם דא"ת רבשקה ישראל מומר היה וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהל' עכו"ם שם ומבוארים דבריו שם בכ"מ בשם תשובת מהרי"ק אלא במ"ש הכ"מ שלמד שקורעין על כינוים מהא דר"ל דהכא איכא למידק דא"כ היה לו ז"ל לכתוב אף בזמן הזה ואם נאמר דר"ל מחמיר על נפשו היה שהרי אין קורעין על קללת העכו"ם א"כ לענין כינוים נמי נימא הכי ואי ר"ל דהכא מדינא עבד ולא מצד חומרא וכדמשמע מדפשיט הכא מהאי עובדא א"כ ס"ל דאפי' על קללת העכו"ם קורעין וכמ"ד רבשקה עכו"ם היה וא"כ היינו דר' חיים בתרווייהו ומ"ט לא פסק בזה כוותיה ונראה דבכינוים הוא דפסק כר' חייה וכן לענין זמן הזה וכר' יוחנן דהכא אלא בקללת העכו"ם סמך עצמו על מ"ד הכא רבשקה ישראל הוה וכשמואל דהתם וכדברי מהרי"ק ז"ל בזה:

הלכה ט

משל. למה הדבר דומה. ר"ש ב"א אומר לשנים שהיו יושבין וכו'. ובכריתות דף ז' ע"ב גרסינן את ה' הוא מגדף איסי בן יהודה אומר כאדם שאומר לחבירו גירפתה הקערה וחיסרתיה קסבר מגדף מברך את השם הוא ר"א בן עזריה אומר כאדם האומר לחבירו גירפתה את הקערה ולא חיסרתה קסבר מגדף היינו עובד ע"ז ופירש רש"י ז"ל כגון משורר ומזמר לע"ז דלאו מילחא רבה היא כולי האי וכן פירש עוד בפירקין דף ס"ד ע"ב והרמב"ם ז"ל אין דעתו כן וכמה שכבר הזכרתי בהלכה דלעיל ובפ"ה הלכה ו' ד"ה

מה המגדף שכתב בהדיא בפ' ט"ו מסנהדרין הלכה ו' ובעובד ע"ז נאמר את ה' הוא מגדף והתם בעובד ע"ז דחייב סקילה מישתעי ולא במזמר לע"ז ונראה דדבריו הם לפי תניא אידך דגרס התם ר' אלעזר בן עזריה אומר בעובד ע"ז הכתוב מדבר וחכ"א לא בא הכתוב אלא ליתן כרת למברך את השם ובהא פליגי דלתניא אידך סובר ר"א בן עזריה דבעובד ע"ז ממש מישתעי בדבר שחייב עליו מיתה והוי כמגדף דאינו משייר אחריו כלום כדהכא והא דלא פסק כחכמים משום דחכמים דמתני' דכריתות כר"א בן עזריה סברי וכגירסת רש"י ז"ל שם דאמרי ליה רבנן לר"ע מי סברת מגדף דקרא היינו מברך את השם מגדף היינו עובד ע"ז והא דקתני במתני' וחכ"א אף המגדף וכו' הכי קאמרי אף המגדף דידך המברך את השם שאתה קורא אותו מגדף. ע"כ. ובהכי ניחא נמי גם לר' יוחנן האי פירושא דאף המגדף דאלו לפירושא דלעיל שם בגמרא דאמרו ליה רבנן לר"ע מאי שנא דלא שנית ידעוני דלית ביה מעשה מגדף נמי לית ביה מעשה האי לא אזלא אלא אליבא דר"ל דקאמר התם לעיל וכן בפרקין דף ס"ה ע"א דטעמא דלא נקע התנא ידעוני בכריתות משום דלית ביה מעשה דאלו לר' יוחנן דקאמר דטעמא משום דאוב וידעוני שניהם בלאו אחד נאמרו א"כ קשה מאי אף דקאמרי חכמים וכמו שהקשה רש"י ז"ל שם תימא לי ולר' יוחנן וכו' מאי אף דקתני במתני' ע"ש וצ"ל דרבי יוחנן ס"ל פירושא דאף במתני' כהאי ברייתא דלקמן וכדהוזכר לעיל לפי גירסת רש"י ז"ל. ובעיקר פלוגתא דר' יוחנן ור"ל בהאי טעמא דלא תני ידעוני בכריתות לא פסק הרמב"ם ז"ל כוותיה דר' יוחנן שהרי בפ"א משגגות הל' ב' מנה לבעל אוב ולבעל ידעוני לשתים ולענין חילוק חטאות ג"כ כמ"ש שם בריש פ"ד אפילו עשה המ"ג אלו ששנינו בהעלם אחד חייב מ"ג חטאות וזהו דלא כר' יוחנן ונראה דהיינו טעמיה משום דר' יוחנן לא קאמר הכי אלא אליבא דר"ע כדקאמר התם מאן תנא כריתות ר"ע היא דאמר לא בעינן מעשה וס"ל דטעמא דבלאו א' נאמרו אליבא דר"ע הוא דאמרי' הכי אבל חכמים פליגי עליה בהא כמו דפליגי בענין מעשה דס"ל דלענין קרבן בעינן מעשה וידעוני דמנה הוא ז"ל בחייבי חטאות היינו בגוונא דאית בי' מעשה כמו שדקדק וכתב שם בעל ידעוני במעשה וכמה שרמז הוא ז"ל בפ"ו מהל' עובדי כוכבים דתרי גווני ידעוני איכא שכתב שם בהל' ב' כיצד מעשה ידעוני מניח עצם עוף ששמה ידוע בפיו ומקטיר ועושה מעשים אחרים וכו' והראשון לית ביה מעשה וכמו שמפורש לקמן בהלכה דאוב וידעוני כדפי' רש"י ז"ל שם ומקטיר וכו' אית ביה מעשה. ודע דמ"ש חייב מ"ג חטאות צ"ל דלאו דוקא נקט מ"ג דהא חשיב שם האשה שמביאה עליה את הבהמה ולא משכחת לה כולהו בחד וכעין דמקשה הש"ס בכריתות דף ג' ע"א תנא במאי קא חשיב אי בגברי דל האשה נרבעת

ואי בנשי דל מינהון הבא על הזכר ועל הבהמה אלא דר"ל כל החטאות שאתה מוצא שיתחייב בו האדם העושה אותן מתחייב אפי' בהעלם אחד:

מטי תנה לקדשים. כדפרישית בפנים וכעין דפריך לה בפ' השוחט והמעלה דף ק"ו ע"ח דדריש מלא יזבחו אזהרה לשוחט קדשים בחוץ האי מיבעי ליה לכדר"א דאמר מנין לזובח בהמה למרקוליס וכו' כדר' שמואל דהכא והתם קאמר קרי ביה ולא יזבחו וקרי ביה ולא עוד והאי מילתא לא משמע ליה להאי ש"ס הכא:

זיבח לה טלה בעל מום חייב. בבבלי ע"ז דף נ"א ע"א קאמר ר' יוחנן מנין לזובח בהמה בעלת מום לע"ז שהוא פטור שנא' זובח לאלהים יחרם וכו' לא אסרה תורה אלא כעין פנים ומסיק התם דבמחוסר אבר קאמר אבל בדוקין שבעין חייב וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ג מעכו"ם הל' ד' דוקא במחוסר אבר פטור וא"כ מצינן לאוקמי להא דר' יוחנן דהכא בדוקין שבעין ואע"ג דדריש מכל לה' אלהיכם לא תעשון כן ומחוסר אבר נמי במשמע מ"מ סמכי' נמי אקרא דזובח וכו' ולא מרבינן מלא תעשון אלא מה דאסור נמי לדידן לעבודת פנים והיינו דוקין שבעין:

לאיזה דבר נאמר השתחויה וכו' שאינן מעשה. ויש לפרש נמי דה"ק המגפף והמנשק שאינן מעשה מנין כלומר מאחר דהשתחויה בעצמה לגופה איצטריך א"כ מנין לנו עוד לרבות את אלו וכן נראה מסוף ההלכה דמנין אדלעיל קאי והיינו הך דפרישית בפנים ולפ"ז ל"ג לאומר אלי וכו' אלא והאומר וציונא דמתני' היא ועיין לקמן דיבור המתחיל מה בין המעלה והמוריד קומתו:

הייתי אומר מה שבימים יהו אסורין וכו'. מבואר בפנים ואתיא כמסקנת הש"ס פ' אלו טרפות דף ס"ז ע"א דמיעט בורות שיחין ומערות להיתירא וכו' ורש"י ז"ל פי' שם בהא דמסיק מרבה חריצין ונעיצין לאיסורא נעיצין רחבין כגון אותן שעושין לביברי דגים ומהכא משמע דמדמי גיגיות וביברים להדדי ובגיגיות לכ"ע להיתירא הוא ואפשר דלמאי דכתבו התוס' שם דלמאן דדריש לעיל כללי ופרטי מרבה מתאכלו להיתירא אפילו חריצין ונעיצין שאינן עצורין בכלים כיון דאינן נובעים א"כ סוגיא דהכא ניחא דאזלא כמאן דדריש כללי ופרטי:

מחלוקת רבי וחכמים. נראה דר"ע וחכמים גרסינן דמצינו בהדיא דפליגי בכריתות אי בעינן מעשה בקרבן או לא וכדאמר ר"ל בבלי פרקין ד' ס"ה ע"א מאן תנא השתחויה ר"ע היא דאמר לא בעינן מעשה:

מה בין המעלה והמוריד קומתו וכו'. למאי דפרישית בפנים אתייא הא דר' יוחנן כדמסיק איהו בפרקין שם דאע"ג דעקימת שפתיו לא הוי מעשה לרבנן כפיפת קומתו הוי מעשה

והא דקאמר לעיל השתחויה אין בה מעשה אליבא דר"ל אתיא וכן נראה דהאי דלעיל מקצתה מסוגיא דריש פ"ו דנזיר היא והתם כולא סוגיא אליבא דר"ל היא וכבר בארתי שם דהך סוגיא דנזיר לא ס"ל ג"כ חילוק עבודות בע"ז בהעלם אחת ובבבלי מסיק דיש חילוק עבודות בע"ז ודלא כר' אמי ושם מבואר דכל חד לשיטתיה אזיל וע"ש:

הלכה י

תני היה מושכו ומעבירו. כדפרישית וכדמסיק לקמן מפני שהעביר את עצמו אבל אם היה מושך בו ומעבירו חייב. וזהו דרך העברה דקאמר התם בפרקין דף ס"ד ע"ב. ולאפוקי אם העבירו ברגל כדתני בברייתא הכא וכן התם דפטור והיינו אם העביר בנו ברגל שהלך עמו דהא הוא דממעטינן דלאו דרך העברה היא אבל אביו פשיטא דברגליו הוא עובר ומושך בנו דרך העברה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ' ו' מהלכות ע"ז הלכה ד' אינו חייב כרת או סקילה עד שימסור בנו למולך ויעבירו ברגליו באש דרך העברה. ור"ל שהאב הולך ועובר ברגל הוא ומעבירו לבנו דרך העבר' שמושכו כדאמר הכא ומשום שאינו מתחייב עד שיעבירו האב בעצמו אחר שמסרו בתחלה להכומרים כדאמר הכא עד שימסרנו לכומרים ויטלנו ויעבירנו וכדכתב הרמב"ם שם לעיל ואבי הבן הוא שמעביר בנו וכו' והיינו נמי דאמר ומעבירו ברגליו ועל האב קאי ולאשמעינן דדרך העברה בעינן בבנו ודבריו כדברי הברייתא וכדרב יהודה דהתם וכדמשמע מהכא וא"צ למה שנדחק הכ"מ לפרש דיעבירו ברגליו מצד רגלו קאמר. ודקא מפרש הכא לר"א בר"ש בהוא דאעבריה מזקר והיינו כדרבא דהתם במשוורת' דפוריא ולפי פי' רש"י ז"ל וזהו ג"כ בכלל דרך העברה והכל לפי מנהגם הוא מתחייב ולאפוקי להעברת בנו ברגל או לעצמו אליבא דר"א בר"ש דההיא לאו דרך העברה כלל היא:

טבח ולא מכר וכו'. ע"כ לענין שליחות מיתפרשא דבהדיא כתיב וטבחו או מכרו והכי אשכחן בהדיא בפ' ארבעה שומרין בהלכה ג' דקאמר התם אליבא דר' יוחנן דאינו מתחייב בטובח על ידי אחר וע"ש ד"ה תיפתר בששחטו אחר וזהו לגי' דהאי תלמודא. אבל בבבלי מרובה דף ע"א ע"א גריס דלדברי הכל בין לחזקיה ובין לר' יותנן מיחייב בטובח ע"י אחר כדדרשי התם מקראי ונראה דמהאי טעמא לא חש ר' זעירא להשיבו דמקובל היה דהתם כ"ע לא פליגי בהא ומהיקישא דמכירה א"נ מאו דכתיב או מתחת לרבות השליח כדאמר התם ושאני הכא דמכיון דדרשינן העברה העברה לג"ש ילפינן נמי מהתם דמעביר בנו כתיב ועד שיעבירו הוא בעצמו לבנו:

לרבות שאר עובד כוכבים לבנים ולבנות וכו'. כבר יישבתי הסוגיא בפנים ומבואר הוא במאי דאמר אתייא דר"א בר"ש כשיטת ר"ש אביו וכו' וכן הא דלקמן ולמאי דמסיק דעל

דרבנן איתאמרת אזלא כסוגיא דהתם בהא דלרבנן דוקא איתרבו שאר ע"ז לעבודת מולך ולא לר"א בר"ש ופסק הרמב"ם ז"ל שם כר"א בר"ש דסתמא דמתני' אתיא כוותיה:

אזהרה לבעל אוב מנין אל תפנו אל האובות. כן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ו מעובדי כוכבים הל' ב' ומכאן הוא דלמד וכפי' התוס' במתני' וכדאמר הכא לקמן דאזהרה להנשאל בהם מקרא דלא ימצא בך נפקא דכתיב התם ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים כדכתב בפ' י"א הל' י"ד ובת"כ שציין הכ"מ לא מצאתיה ולא בהגהת ספרא ולא בפסיקתא רבתי ויש נ"מ בזה כדכתבו התוס' לענין כרת ועוד דאליבא דר' יוחנן דאמר שניהם בלאו א' נאמרו ואי אזהרה לבעל אוב וידעוני בעצמו מלא ימצא בך נפקא כדפי' רש"י ז"ל א"כ בהאי קרא גופיה כתוב נמי מעביר בנו ובתו באש וקוסם וגו' ורש"י בעצמו פי' בההיא דר' יוחנן מקרא דאל תפנו וכן ראיתי בסמ"ג לאוין ל"ו שכתב ורש"י פי' אזהרה לנשאל מאל תפנו ואי אפשר לומר כן שהרי בפונה יש כרת של' והנפש אשר תפנה אל האובות וגו' והכרתי ושנינו בפ' ארבע מיתות שבעל אוב בכרת או בסקילה והנשאל בהן באזהרה בלבד. וכ"כ בסמ"ק מצוה ק"כ:

רבי חזקיה בשם ריש לקיש מפני שנכללו כולם בלאו אחד. והתם גריס לה אליבא דר' יוחנן דאמר הכי וכבר בארתי בהלכה דלעיל טעמיה דהרמב"ם ז"ל במאי דלא פסק כר' יוחנן וכטעמיה וכן במה דשייך בענינא דאוב וידעוני בסוגיא דכריתות תמצא לעיל בד"ה משל וכו' וע"ש:

קרייא מסייע למ"ד אוב זה המעל' בזכורו וכו' דכתיב קסמי נא לי. וזה מסייע לפרש"י שמושיב המת על זכורו ומתורץ דיקדוק התוספות דף ס"ה ע"ב ד"ה מעלה בזכורו שכתבו ולא יתכן בבעל אוב דשאול ולפי מה שמפרש הכא לקרא ניחא:

מפני שהן מקטרין לשדים. כדעולא בכריתות דף ג' ע"ב וכדמתרץ רבא במקטר ע"מ לחברו:

הלכה יא

וניתני שלשים ושבע כריתות בתורה. כדפרישית והיינו קושיא ופירוקא דהש"ס בכריתות שם ע"א. ויש לפרש דדוקא שלשים ושבע קאמר והאי ש"ס לשיטתיה אזיל למאי דקאמר בפ' כלל גדול על הא דמני השוחט ר' שמעון בן לקיש אמר לית כאן שחיטה שחיטה תולדת חבורה היא ולמה תנינתה עמהון אלא בגין דתנינן סדר סעודה תנינתה עמהון. וכלומר דודאי שוחט מלאכה היא להתחייב עליה אלא דקשיא ליה דהא מנינא דאבות מלאכות דתני התם לאשמעינן דאם עשאן בהעלם אחד חייב על כל א' וא' וכיון דשוחט תולדה דחבורה היא דמפרק הוי ותולדה דדש הוי וכבר תני לה הדש וא"כ לענין

מנין חטאות למה תנינתה להשוחט ומשני בגין דתנינן סדר סעודה תני להשוחט עמהן נקטינן מיהת דלהאי סברא דשוחט תולדה דמפרק הוי לא משכחת לה לכולהו בהעלם אחת אלא ל"ח חטאות דכי עביד לכולהו עביד נמי דש ושוחט מעין מלאכה דדש וכבר מתחייב משום דש והיינו דקאמר הכא להאי שיטתא וניתני עוד שלשים ושבע כריתות וכלומר לענין מנין חטאות וכדמפרשינן למתני' דכריתות דג"כ מנינא אתא לאשמעינן לחילוק חטאת וכבר חשיב התם במתני' להמחלל את השבת וא"כ לענין הוספה למנין חטאות אין כאן אלא שלשים ושבע דהא בין כולהו ליכא אלא ל"ח חטאות כדפרישית להאי שיטתא ועיקר הקושיא לענין הוספה למנין חטאות הויא כעין דמקשה התם ומשני דחילוק חטאות לענין שבת לא מצי למיתני הכא כמבואר בפנים. אבל שיטתא דתלמודא דילן שוחט לכ"ע משום נטילת נשמה מיחייב כדאמר בפ' כלל גדול דף ע"ה ומשכחת להו ל"ט חטאות. ורש"י ז"ל פי' בכריתות שם בהא דמקשי אמרי שבת מ' חסר אחת הוויין. ליתני ע"ה כריתות. ורבים מתקשין בדבריו דהא במתני' תני לה המחלל את השבת ולא הוו אלא ע"ד ונראה דהא בלאו הכי קשיא דע"כ הני דשבת לענין חילוק חטאות הן ואמרי' שם לעיל למסקנא דבמתני' דכריתות לא הוי אלא ל"ג לענין חטאות וא"כ בצרי להו טפי אבל הנכון דכוונת רש"י ז"ל לא על ענין הקושיא דשבת בלחוד אלא כלל בדבריו כפי כוונת קושית הש"ס דקאי נמי על ע"ז כדמוכח מדלקמיה התם בענין זה דקאמר וכן אתה מוצא גבי ע"א דקתני שגגת ע"ז וזדון עבודות וכו' ע"ש וכלומר דלאחר דמשני ליה דלא קתני במתני' אלא שגגת שבת וזדון מלאכות מייתי ראיה דכן מצינו במתני' דגבי ע"ז לא קחשיב אלא לחדא והיינו בשגגת ע"ז וזדון עבודות ולא חשיב זדון ע"ז ושגגת עבודות דהוו טפי ורהטא דסוגיא הכי מיתפרשא דלמאי דס"ד למיתשב לשגגות מלאכות בשבת ולשגגת עבודות בע"ז א"כ הוו ע"ה בין הכל למנין חטאות דהא בע"ז איכא ארבע עבודות שמתחייב עליהן קרבן זיבוח וקיטור וניסוך והשתחויה וזהו למאי דקי"ל עקימת שפתיו לא הוי מעשה וכדחשיב הרמב"ם בריש פ"ז משגגות ובאומר לו אלי אתה לא מתחייב קרבן דעקימת שפתיו הוי וכדכתב בהל' עובד כוכבים אבל למאי דס"ד דסוגיא דהתם אתיא למ"ד עקימת שפתיו נמי מעשה הוי כדאיתא התם בסוגיא לקמן ועוד דאפי' למאי דקי"ל דבאלי אתה לא מיחייב בקרבן אכתי משכחת לה חמשה בע"ז כגון בפעור ובמרקוליס דמתחייב בעבודתה כדרכה ובד' עבודות וא"כ הוו חמשה בשגגות עבודות לכל אחת וע"ז גופה כבר תני במנינא דמתני' וא"כ טפי להו ארבעה ובין הכל ע"ה הוו לענין חטאות ל"ג דמתני' וד' דע"ז דהוספה ול"ח דשבת דהוספה וכוונת רש"י לפי ס"ד דהמקשה דקאי נמי אע"ז והיינו דמקשה משבת ולא מקשי מע"ז

דתני לה כמתני' קודם משבת וליקשי אמאי קחשיב לה בחדא אלא ודאי כוונת המקשה על שתיהן ונקט בלישני' שבת משום דהוי מנינא טובא והה"ד על ע"ז וכן משני ליה הש"ס אתרווייהו:

אזהרה למקלל אביו ואמו מנין איש אמו ואביו תיראו. בת"כ פ' קדושים דריש לה מאלהים לא תקלל ומייתי ליה בבבלי פרקין דף ס"ו ע"א אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לאביו ועיין לעיל הלכה ח' ד"ה וכר' ישמעאל. ואפשר דהכא דריש הכי מדהוקש מורא האב למורא המקום וכן קללת האב לקללת המקום כדדריש לה בת"כ ריש הפרשה שם וכתיב אזהרה אלהים לא תקלל וכן דריש לה בהאי תלמודא פ"ק דקידושין:

מה טעמא דר"מ וכו'. בפרק אלו נערות בארתי מה בין שיטתא דהאי תלמודא לבין שיטתא דתלמודא דילן ע"ש:

הלכה יב

ומדיח שאמר בלשון גבוה נעשה מסית. ודין מסית לו וכל הני דקאמר איכא למימר דנ"מ אליבא דר"ש כדפרישנא במתני' אבל הנכון דלישנא בעלמא קמפרש ולתרץ לשון הכתוב דכשהוא מדבר בלשון גבוה ובלה"ק הכתוב קוראו מסית וכשהוא מדבר בכל לשון ואינו מעיז כ"כ לומר כך היא חובותינו וכו' נקרא לשון נמוך ונעשה מסית ונעשה מדיח דקאמר ר"ל כשהיא מדבר בזה הלשון שייך לקראו כזה או כזה ואם משנה בלשונו אתה קורא אותו לפי מה שהוא מדבר אלא דמן הסתם כשאומר להיחיד מדבר בלשון גבוה והעזה ואם לרבים אין לו העזה לומר להם כן וכן אומר להם בכל לשון שכולם יבינו אותו ולפיכך זה נקרא מסית וזה נקרא מדיח ואין כאן נ"מ לדינא ולא מידי:

הלכה יג

אמר ר"ע מן הדבר הזה אני מכריעו וכו'. זו אחת מן חילוף הסוגיות בענין חילוף סברת התנאים עם הסוגיא דהתם דר' יוסי ס"ל הכי ור"ע קאמר אני דנתי ישראל מישראל וכו' ורבנן הוא דס"ל התם מדסמכו ענין לו ור' יהודה הוא דס"ל אוב וידעוני בכלל היו וכו' וס"ל ב' כתובים הבאים כאחד מלמדין:

ושלש מאות לחיוב שהוא פטור. כדאמר התם הלכות כשפים כהלכות שבת יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחילה והיינו ע"י שם קדושה כדפרש"י ז"ל בשלהי פרקין:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ח

הלכה א

בן סורר ומורה. כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא שלשה חדשים בלבד גרסינן כדגריס התם ואין לומר דגי' דהכא פליגא וס"ל עד שיהא אב ממש והיינו בששה חדשים ושני ימים דהא על הא דקאמר מכיון שהוא ראוי לבא על אשה ולעברה מייתי להא דרבי שבתי משמע משראוי להכיר עוברה הוא כדאמר התם אמרי במערבא בו ולא הראוי לקרותו אב:

הלכה ב

טרטימר חצי ליטרא הוא וכו'. וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' ממרים הל' ב' והוא שיאכל משקל חמשים דינרים מבשר זו במלוגמא אחת וישתה חצי לוג מיין זה בבת אחת וכתב הכ"מ דהכי משמע ליה לרבינו ולא כתב מהיכן למד לומר כן ואני מצאתיו בתוספתא פ' אחד עשר וז"ל ואפילו העלה על שלחנו כשלמה בשעתו אין נעשה בן סורר ומורה עד שיתן לתוך פיו כשיעור:

רבי יוחנן אמר נמנין עליהן. פלוגתייהו גם בבבלי פ' כיצד צולין דף פ"ד ע"א והביאו התוס' שם להא דר' אבהו דהכא לתרץ רומיא דר"ל אדר"ל ומסיק התם דהדר רבי יוחנן לגבי דר"ל ואוקי מתני' דהעור והרוטב דמשמע דבתר השתא אזלינן כיחידאה כדאמר התם דף קכ"ב ע"ב ומש"ה השמיט הרמב"ם לעור הראש עגל הרך בפ"ד ממ"א הלכ' כ"א בין לענין איסור אכילה בנבלה בין לענין טומאה בפ"א מהל' אבות הטומאות וכן לעור הפרסות דכיחידאה הן. וא"כ ה"נ לכ"ע לאו כבשר הן שיתחייב עליהן:

לוין ברבית לחבורת מצוה ולקידוש החודש. הרא"ש ז"ל בתשובה כלל י"ג סי' י"ז כתב דלא הותרה רבית קצוצה אלא להקדש שהוקדש לבדק הבית אבל בהקדשות שמקדישין האידנא לתלמוד תורה ולס"ת ולבהכ"נ וכו' כללו של דבר אין הקדש בזמן הזה שיהא מותר להלוות ברבית קצוצה אבל ברבית דרבנן מותר להלותו דלא גרע ממעות יתומים שהתירו חכמים ז"ל להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד וה"ה בשאר רבית דרבנן כגון משכנתא דמקרקעי עכ"ל והביאו העור י"ד סוף סי' ק"ס ובתשו' הרשב"א ז"ל סי' תרס"ט משמע דסתם רבית מותר לתלמוד תורה דלא חילק שם אבל כבר הסכימו האחרונים ז"ל דדוקא ברבית דרבנן מותר לדבר מצוה ומיתפרשא הא דהכא ג"כ ברבית דרבנן דוקא:

הלכה ג

אזהרה לגניבה ראשונה וכו'. ובבבלי פ' ד' מיתות דף ס"ג ע"א קאמר אזהרה לבן סורר ומורה מנין ת"ל לא תאכלו על הדם. ולענין מלקות ודאי אין נ"מ דבין נילף מלא תאכלו

ובין נילף מלא תגנובו לא היה בדין ללקותו האי משום דהוי לאו שבכללות והאי משום דניתן להישבון אלא דגמרי' מלקות לבן סורר ומורה ממקום אחר מוהיה אם בן הכות הרשע כדפרישית לקמן במתני' הלכה ה'. ואי אשכחן איזה נפקותא בין הני ילפותא דקראי האי הוא דאשכחן דלשיטתא דהאי ש"ס דילף מלא תגנובו א"כ משלם כפל על הגניבה ראשונה למ"ד לוקה ומשלם וכדאמר בהאי תלמודא בפ"ג דב"ק הלכה ג' ואי ילפינן מלא תאכלו אפי' להאי מ"ד אין כאן כפל ועיין בפ' המניח שם ד"ה בן סורר ומורה מ"ש שם בענין זה בס"ד. ועיין עוד לקמן פ' אלו הן הנחנקין מענין אזהרה בגניבה ראשונה הלכ' ב':

לא תגנובו על מנת למקט. ברייתא זו הובאה בבבלי ריש פ' איזהו נשך דף ס"א ע"ב לא תגנובו דכתב רחמנא למה לי לכדתניא לא תגנוב ע"מ למקט וכו' ופירש"י ז"ל למה לי לילף מרבית ואונאה ולכאורה מרבית לחוד שפיר הוא דלא מצינו למילף אבל מאונאה לחוד הא מצינו למילף דהא תרווייהו שלא מדעת הן ולא ידע דלימחל כדהתם לעיל ובשיטה מקובצ' מצאתי תירוץ לזה דלמ"ד דליסטים מזוין גנב הוא משום דמטמר מאינשי ואע"פ שידעו בו הבעלים גנב הוא א"כ מאונאה לחוד איכא למיפרך מה לאונא' שכן לא ידע דניחול אבל מרבית ואונאה שמעינן לה שפיר. ולקמן מסיק לה הכא דליסטים מזוין גנב הוא. ומילתי' דבן בג בג איתא בריש פ' המניח ומשמע מדמדמי ליה גונב את שלו להנך א"כ כולהו איסורי בעלמא נינהו דהא ודאי בגונב את שלו לא שייך לעבור עליו בלאו והיינו טעמיה דהרמב"ם ז"ל שכתב בריש הלכות גניבה ואסור לגנוב דרך שחוק או לגנוב מ"מ להחזיר וכו' דאף דלכאורה משמע מהסוגיא דלעיל דהלאו הוא דנאמר לכך מ"מ מהברייתא לא משמע הכי ומפרש להא דאמר התנ. הכי לא תגנובו דכתב רחמנא למה לי אי משום לעבור בלאו בגניבה ממש מרבית ואונאה שמעינן אלא להנך ולאסור אפי' גונב ע"מ להחזיר או לשלם כפל:

עד שיגנוב מעות. עד שיזלזל מעות. כדפרישית ואתייא כדרב הונא התם בפרקין דף ע' ע"א עד שיקח בשר בזול וכמה דביאר הש"ס הכא לקמיה:

בנין אב שבכולן ויגזול את החנית. כדאמרי' בבבלי פ' מרובה דף ע"ט ע"ב וקאי המסקנא הכי כר' זעירא דאפי' נתכוון לגזילה ולבעליה והיינו ליסטים מזוין אפ"ה לאו גזלן הוא כדרב יוסף בפ' הכונס דף נ"ז ע"א שאני אומר ליסטים מזוין כיון דמיטמר מאינשי גנב הוא. ואפי' ידעו בו הבעלים עד שיקח בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד אז הוי גזלן כדברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' גניבה הל' ג' לפי גירסת הספרים אשר לפנינו:

הלכה ד

תיפתר בהו דהוות נסבת דיודין ועבדת שירו. כדאמר התם מעיקרא בדף ע"א ע"א מסעודה המוכנת לאביו ולאמו והתם פריך עלה דהא עד שיגנוב מעות בעינן אלא אימא מדמי סעודה המוכנת לאביו ולאמו:

הלכה ה

מגיד הכתוב כשם שזקני ב"ד שלימין בצדק וכו'. בבבלי א' דיני ממונות דף ל"ו ע"ב תני רב יוסף כשם שב"ד מנוקין בצדק כך מנוקין מכל מום דאמר קרא כולך יפה רעיתי ומום אין בך והך דרשא קאי התם על מום ממש דמיוחסין נפקא לן מאתך בדומין לך. והא דלא דריש מהמקרא שבתורה כדדריש הכא י"ל משום דהאי קרא איצטריך לכדדרשינן בפ' עגלה ערופה וכי על דעתנו עלתה שזקני ב"ד שופכי דמים הן אלא שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזון ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה. והאי תלמודא לשיטתיה הוא דאזיל דלא גריס במתני' אלא הכי שלא בא לידינו ופטרנוהו לא ראינוהו וכדאמר התם רבנן דהכא פתרין קרא בהורג ורבנן דתמן פתרין קרא בנהרג ע"ש דלדרשת דרבנן דהכא אדין ההורג קאי וא"כ שייך שפיר למידרש ג"כ מהכא שיהו ב"ד הדנין מנוקין מכל מום ומידינו ומעניני דריש דמיותר היא וכן לכולהו:

הלכה ו

אבל אם נגמר דינו לא בדא. מכאן למד הרמב"ם ז"ל לומר כן בפ"ז מהל' ממרים הל' ח' ואם מחלו לו אביו ואמו קודם שיגמור דינו פטור:

תיפתר שערב לו מעובד כוכבים. עיין בפ' איזהו נשך הלכה ה' ד"ה ישראל לוה מעובד כוכבים וכו' מה שנתבאר מזה בס"ד:

מפני שפגמו בב"ד את אמר אינו גובה. בתמיה וזהו כסברת רב נחמן בבבלי סוף פ' כל הנשבעין בדין דרב ושמואל גופיה במת לוה בחיי מלוה דאתקיף לה ר"נ אטו בי דינא קא מחייב ליה שבועה וכו' והכא קאמר כהאי סברא לענין פוגם שטרו. והמסקנא הכא כדאסיק התם רב נחמן הבו דלא לוסיף עלה כגון מאי דאמר רב פפא הפוגם שטרו ומת יורשין נשבעין שבוע' יורשין ונועלין וכהסכמת רוב הפוסקים דבמת לוה בחיי מלוה הלכה כרב ושמואל ובפוגם את שטרו כדרב נחמן ורב פפא וכדאקשי רב חסדא הכא על דברי ר' בא וס"ל דאין חילוק בין עמד בדין או לא אלא דלעולם בפוגם את שטרו בנו גובה ובשבועת היורשין וזה פשוט וכן הרמב"ם ז"ל בפ' י"ז מהל' מלוה הל' ה' סתם וכתב אין דנין מדין זה לכל הדומה לו אלא הרי הפוגם את שטרו ומת אע"פ שאינו גובה אלא בשבועה הרי בניו נשבעין שלא פקדנו וכו' וגובין וכו'. וכתבתי זה מפני שראיתי להש"כ

בסי' ק"ח שכתב על מה שהביא הסמ"ע שם דברי רי"ו לחלק בין עמד בדין ונתחייב שבועה או לא ורצה לתרץ בזה דברי הש"ע דסתרי אהדדי שם וסוף סי' פ"ד וע"ז אמר הש"כ עיין בתוס' סוף שבועות ובירושלמי פ' הכותב דמשמע שם כן עכ"ל בדברי התוס' לא מצאתי מבואר דמשמע הכי אבל אני תמה מאד על מה שכתב מירושלמי פ' הכותב והלא סוגיא דהכותב וסוגיא דהכא ממש כאחד הן והתם גריס א"ר אבין את אמרת פגם אביו שטרו בב"ד אין בנו גובה והיינו הך דר' בא דהכא דרצה לומר דאת אמרת בפוגם שטרו נמי בכלל דאין אדם מוריש וכו' ופריך עלה רב חסדא התם כדפריך וכדדחי לה הכא וכסתמא דתוספתא וא"כ מהיכן משמע זה האם אנחנו לומדים דין מהא דר' בא דבעי למימר הכי הא רב חסדא פריך עלה ומתמה עלה בפשיטות ודחי להא דר' בא ואדרבא איפכא משמע מסוגיא דהכותב ומדהכא דאין לחלק בפוגם שטרו בין עמד בדין או לא וכדעת רוב גדולי הפוסקים ז"ל ועוד דמסוגית האי ש"ס בפ' כל הנשבעין משמע דר' יוחנן לא פסק כרב ושמואל אפילו במת לווה בחיי מלוה דגרסי' שם בשלהי פירקא רב אמר מת הלוה וכו' אבל אם מת לוה תחילה ואח"כ המלוה כבר נתחייב המלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועתו לבניו שמע ר' יוחנן ואמר יאכל הלה וחדי וכן כתב הסמ"ג ז"ל בעשין צ"ד דבירושלמי משמע דר"א דהתם דפליג על רב ושמואל כר' יוחנן ס"ל והביאו הגהמי"י שם וא"כ מסתיים לן דנלמד מהאי ש"ס מיהת כסוגיא דהכותב וסוגיא דהכא דבעלמא אמרי' אין אדם מוריש שבועה לבניו כרב ושמואל מלבד בפוגם שטרו דאין חילוק כדמסיק בהכותב והכא:

הלכה ח

כלי זמן שאת יודע שאת שלום ממנו בין ביום ובין בלילה וכו'. כן הוא בתוספתא פ' י"א ומסיים שם וכל זמן שאין אתה יודע שאין שלום הימנו בין ביום בין בלילה מצילין אותו לנפשו. וכן הוא במכילתא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה' גניבה הל' ז' הבא במחתרת בין ביום ובין בלילה אין לו דמים ומדברי הראב"ד ז"ל בהשגה שם נראה דפי' בין ביום ובין בלילה אדלעיל קאי דכל שאתה יודע שאין לך שלום הימנו לעולם מותר להרגהו אם בא בלילה. ואילו שתי הברייתות מהמכילתא דמייתי הכא וקשיין אהדדי צריך לתרץ כמו דמתרץ התם רומיא דברייתות אהדדי כאן באב על הבן דמספק אל יהרגהו כאן בבן על האב או בשאר כל אדם הרגהו מספק עד שיוודע לך כשמש שלא בא על עסקי נפשות: **תני ד' חייה במחתרת אין לו דמים חוץ למחתרת יש לו דמים**. כן פסק הרמב"ם ז"ל שם הל' י"א דהואיל ופנה עורף ואינו רודף יש לו דמים. ומכאן הוא דלמד:

מכיון דאברי ליביה עלוי למיעבד הדא מילתא אין זה חנניה בן שילא. לכאורה הוי כעין דפריך התם דף ע"ב ע"ב. עלה דרב מ"ט אלימא משום דצדיק הוא הא קאתי במחתרתא. אלא למאי דמפרש התם דה"ק משום דקים ליה בגויה דמרחם עלי כרחם אב על הבן משמע דגם כי בא עליו במחתרת סומך ונשען על אהבתו הוא והכא אמר אין זה חנניא בן שילא ויש לפרש דה"ק דודאי לאו על חנניא בן שילא בעצמו קאמר דהא מדאתי במחתרתא אבד צדקתו ואמונתו אלא לדוגמא בעלמא נקטיה משום דרחים ליה טובא וללמדינו דלאו דוקא אב על הבן אמרו אלא אפי' באינש דעלמא אם ידוע לך שהוא אוהבך ומסתמא ירחם עלך כאב על הבן אל תהרגהו מספק והוי כעין דהתם:

הלכה ט

הרודף אחר חבירו להרגו בין בבית וכו'. תוספתא היא פי"א ושם כתוב ושנעבר בה עביר' אין מצילין אותה בנפשו והכי מייתי לה התם דף ע"ג ע"א והיינו הך דקאמר הכא שכבר עשה בה מעשה וכן כתב הרמב"ם ז"ל פ' א' מרוצח הל' י"ב:

היה משבר עד שהוא מגיע לעיר וכו'. התם דף ע"ד ע"א קאמר רבא בפשיטות כמ"ד הכא אינו נותן דמים ובין שיבר כלים של נרדף ובין של כל אדם פטור דמתחייב בנפשו הוא ופטור מתשלומין הואיל ובאין כאחד:

רודף שנעשה נרדף וכו'. בעיא דלא איפשיטא היא ולא מצאתי לזה מבואר להדיא במקום אחר ולכאורה קשה מאי קמיבעיא ליה דלא מסתברא דכל בכה"ג אמרינן בתר השתא אזלינן דהרי אמרה תורה הבא להורגך השכם להורגו וכעובדא דרבי שילא בפ' הרואה וא"כ הרי הרודף הראשון הזה כבר הותר דמו להציל את הנרדף בנפשו. ויש לומר דהכא בכה"ג הוא דקמבעיא ליה כגון שהיה יכול הנרדף להציל עצמו באבר א' של הרודף ולא עשה כן אלא רודף אחריו להרגו והשתא מספקא ליה אם כדין רודף מחשבינן ליה לזה לענין אחרים הרואין להצילו לזה בנפשו שהרי היה יכול להציל עצמו באחד מאבריו או דילמא אפ"ה מכיון שזה היה רודפו בתחלה שוב אין לזה השני דין רודף לענין שיהא ניתן להצילו בנפשו ונמצינו למדין דלפ"ז סייעתא למה שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' רוצח בהל' י"ג בדין יכול להציל בא' מאבריו ולא עשה כן אלא הציל עצמו בנפשו של רודף דחייב מיתה בידי שמים הוא אבל אין ב"ד ממיתין אותו דאע"פ דסתמא אמרו התם בפרקין דבכה"ג נהרג עליו מ"מ מהכא משמע כפירשו ז"ל דבידי שמים הוא דאמרו דהא הכא בעיא דלא איפשיטא היא אם ניתן להצילו בנפשו. ומלבד שהסברא נותנת כן דהואיל ובהול הוא זה שהיה נרדף בתחילה ועכשיו נתחזק הוא עליו ונתהפך הדבר שהרודף הראשון הוא שנעשה נרדף ממנו אינו נותן לבו להציל עצמו באחד מאבריו

של הרודף הראשון וכל היכא דמצי להציל עצמו מציל. יש לי ראי' נכונה לזה וסייעתא לדברי הרמב"ם שכתב כן גם בפ"ט מהלכות מלכים בהלכה ד' בן נח שהרג נפש וכו' וכן אם הרג רודף שיכול להצילו באחד מאבריו נהרג עליו מה שאין כן בישראל. ובהשגות א"א קשיא לי אבנר. ונראה דממקום שהשיג עליו משם ראיה לדברי הרמב"ם שהרי כך אמרו בסוף פ' נגמר הדין דף מ"ט אתיוהו ליואב דייניה אמרו ליה מ"ט קטלתיה לאבנר א"ל גואל הדם דעשאהל הואי עשאהל רודף הוה א"ל היה לו להצילו באחד מאבריו א"ל לא יכיל א"ל השתא בדופן חמישית כיון ליה באחד מאבריו לא יכיל ליה א"ל ניזל אבנר וכו' ופירש"י ז"ל ניזל לאבנר דינו של אבנר פטור אתה עליו. והנה דעת הראב"ד ז"ל דהואיל והוזכר בטענת יואב היה לו להצילו באחד מאבריו ש"מ דגם בישראל הדין כן. אבל דעת הרמב"ם לומר דמשם ראיה דמדחזינן דלא פטרו ליואב מדין אבנר עד שבא בטענה השתא בדופן חמישית וכו' הא לאי הכי לא הוי פטור ומשום דאבנר לא נתחייב בזה שלא הציל עצמו באחד מאבריו של עשאהל דמתוך שהיה נרדף בתחלה ממנו לא היה לו להשים לבו לזה וכדאמרו ליה לא יכיל. ובכ"מ נדחק בזה:

גדול שנעשה קטן וכו'. והתם דף ע"ב ע"ב קאמר רב הונא בפשיטות קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו וממתני' דאהלות ל"ק דשאני התם דמשמיא קא רדפי לה והכא מוסיף בטעמא דאין אנו יודעין מי רודף אחר מי. ורש"י ז"ל פירש קטן הרודף את קטן אחר להרגו ולאורחא דמילתא כתב כן אבל באמת אין חילוק ואפי' רודף אחר הגדול דטעמא הוי דרודף לא בעי לקבל התראה וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם הל' ו' וז':

כל שכן מפני חי העולמים. והכי קאמר רשב"י התם דף ע"ד ע"א דס"ל עונשין מן הדין אבל אנן קי"ל דאין עונשין מן הדין ולא הקפידה התורה אלא היכא דאיכא נמי פגמא בהדי עון אבל בע"ז ושבת חסה התורה עליו אולי יחזור בתשובה וזהו כבודו של חי העולמים:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ט

הלכה א

אלו הן הנשרפין. תמן תנינן וכו'. מה דשייך לסוגיא זו בארתי היטב ביבמות ושם כתבתי ליישב קושית התוס' בפרקין דף ע"ו ע"א שהקשו על הא דאביי יליף בתו מאנוסתו מק"ו מההיא דפ"ק דכריתות דמשמע דאביי לא יליף בתו מאנוסתו אלא מג"ש ובארתי שם דאף על גב דאביי ס"ל היכא דגלויי מילתא בעלמא היא עונשין מן הדין מ"מ מודה הוא

דאין מזהירין מן הדין וכדאמרינן במכות דף י"ז דאפילו למ"ד עונשין מן הדין אין מזהירין מן הדין והתם אליבא דר' יצחק איתמר אליבא דאית ליה והכי נמי אמרינן לאביי אליבא דאית ליה וע"ש שכתבתי להכריח כן אליבא דאביי:

בעון קומי ר' אבהו הבא על אשה וכו'. מבואר בפנים וכן ביבמות דגי' הספר ודאי מוטעה הוא דלא אשכחן שלשתן כאחת בענין דאמר הכא אלא בענין חמותו ואם חמותו ואם חמיו הוא דאשכחן וע"י נשואין שהיה נשוי לבת אשה אחת ולבת בתה ולבת בנה ואם בא על הזקנה משכחת לה לג' אסורין כאחת וכדלעיל. והכא לא משכחת לה אלא או בת בתה ובת בנה כאחת כגון הבא על אשה וילדה בת ובא בנה עליה וילדה בת וחזר הוא ובא עליה או אשה ובתה ובת בתה כאחת וכמבואר בפנים. ודע דבת בתו ובת בנה משכחת לה אפי' ע"י נישואין כדכתבו התוס' בכריתות דף י"ד ע"ב ד"ה הבא על בת בתו כגון שניסת בתו לבן אשתו וילדה לו בת דהויא בת בתו ובת בנה כאחת וכן בת בנה ובת בתה כדכתבו שם. ובענין דתירצו התם הא דלא קחשיב במתני' משום דלא איירי אלא באיסור מוסיף וע"ש. ולמאי דמבואר הכא אינו צריך לזה דהא בהדיא קאמר דזימה אחת היא. וכמו דאמרינן לענין חמותו ואם חמותו ואם חמיו דאינו חייב אלא אחת כדאמר התם בדף ט"ו אליבא דרבנן וכן הכא לעיל דכן נמי לענין בת בתה ובת בנה דבג"ש גמרינן מהתם כדלעיל וכדפשיט להו ר' אבהו:

הלכה ב

והוא שיהא באבן כדי להמיתו. בבבלי בענין פלוגתא דרבי יהודה בן בתירא ורבנן בדף ע"ח ע"א גבי הכהו עשרה בני אדם כאחת דלרבנן לעולם פטורין אפי' בזה אחר זה ודרשי' כל נפש עד דאיכא כל נפש ומשמע מהתם לקמן גבי תנא תנא קמיה דרב ששת דאפי' לרבנן דוקא בשהכהו הראשון מכה שיש בו כדי להמית אבל בשלא היה מכת הראשון כדי להמית ובא אחר והמיתו האחרון חייב דקאמר התם כפשיטות אין בו כדי להמית פשיטא וכן כתבו התוספות בפ"ק דב"ק דף י' ע"ב ד"ה כולן פטורין וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' רוצח הל' ו' והל' ז' דאם מכת הראשון לא היה בו כדי להמית הרי האחרון הרג כל הנפש וכבר הוזכר מזה בפ"ד דב"ק הל' ו' ד"ה אית תניי תני נפש ניזק ע"ש:

העביר את התקרה מעליו וכו'. דמיא להא דאמר רבא התם דף ע"ז ע"א פרע עליו את המעזיבה פטור דהתם מת בצינה הוא והוי כסוף הצינה לבא וככפתו ומת ברעב דלאחר זמן הוא בא אבל הכא מיירי דמיד ירדו עליו גשמים והרגוהו וכההיא דפתק עליו אמת המים ומכחו הראשון שטפוהו:

הלכה ג

כיני מתניתא ר"נ פוטר וכו'. כבר בארתי בנזיר דדעת הרמב"ם ז"ל לפרש כפרושא דהאי ש"ס שרגלים לדבר אדברי חכמים קאי ונ"מ שאין אומדין אותו אומד שני' כשהקל וכמ"ש בפ"ד מהל' רוצח הל' ה' אמדוהו למיתה הקל ממה שהיה ולאחר מכאן הכבוד ומת ה"ז נהרג ואין אומדין אותו אומד שני וכשהקל שרגלים לדבר וכלומר שאם הקל ממה שהיה אבל לא הקל לגמרי וכמ"ש שם לעיל שצריך שיהא נתרפא רפואה שלימה דאז אומדין אומד שני לממון וע"ש מ"ש במה דנראה מסוגיא דהאי תלמודא:

הלכה ד

חזקיה שאל זרק את האבן וכו'. בבבלי פרקין דף ע"ט ע"ב ובכמה מקומות מבואר דתנא דבי חזקיה בפשיטות דלעולם פטור מממון בין שוגג בין מזיד בין מתכוין בין אין מתכוין לזה אלא וכו'. ובענין נפשות לזה וממון לזה כבר נתבאר בפ"ב דב"ק הל' ה' עיין שם ד"ה מתני' מסייע לר"ל ותמצא מבואר לכל השיטות:

אמר ר"ש אילין דבית רבי תניין וכו'. עיין בב"ק פ"ד הלכה ה' שם בארתי לכל השיטות והסוגיות הנוגעין בענין זה ובפסקו של הרמב"ם דפסק כר"ש וכל השייך לדינים אלו תמצא מבואר שם ד"ה אלא כיני אנשים:

הלכה ה

בשור בשוורים היא מתניתא. מחלפא שיטתייהו דר"ל ודשמואל דהכא לדהתם. ואפשר לפרש בהא תנינן וכו' דבניחותא קאמר וכמו אי הכי היינו דתנינן והויא כמסקנא דהתם וכדפרישית במתני' אלא דלישנא דהאי ש"ס משמע דלשון תמיה וקושיא היא:

הלכה ו

חמותו וכלתו מה אמר בה ר' יוסי. אע"ג דכבר מפרש לה בברייתא דתמן תנינן דבאשת איש ונעשית חמותו קאמר ר' יוסי נידון באשת איש וכדאמר התם דף פ"א ע"א ובאשת איש ונעשית חמותו היינו נמי חומר בקל כמו חמותו וכלתו ומאי קא מיבעיא ליה יש לומר דהכי קמיבעיא ליה דאי נימא דטעמא דר' יוסי באשת איש ונעשית חמותו דלא אתי איסור חמותו דחמירא וחיילא משום דלא הוי איסור מוסיף וא"כ בחמותו וכלתו נמי לא חיילא איסור כלתו על איסור חמותו ואע"ג דחמירא משום דלא הוי איסור מוסיף וברישא דחמותו ונעשת אשת איש אע"ג דאשת איש איסור מוסיף הוא שנאסרה על כל העולם היינו טעמא משום דא"א איסור קל הוא מאיסור חמותו וא"כ שמעינן השתא דר' יוסי תרתי בעי איסור מוסיף ואיסור חמור או דילמא דאמרי' אליבא דר' יוסי דלא קפיד אלא באיסור מוסיף לחוד ואע"ג דאיסור בתרא קל הוא מקמא אמרינן ביה איסור חל

על איסור ובחמותו ונעשית אשת איש היינו טעמא דקאמר ר' יוסי דנידון בחמותו ולא בא"א ואע"ג דאיסור מוסיף הוא משום דהכא בקטלא מישתעי ובתרי קטלי לא קטלת ליה וכיון דשניהם חלין עליו נידון בתמורה אבל בעלמא וכגון לענין חטאת איסור מוסיף הוא העיקר ולא קפדינן אם השני איסור חמור או קל הוא. ומיתפרשא הך בעיא דהכא למאי דגרסינן שם א"ל רב אדא בר אהבה לרבא תמותו ונעשית א"א נידון בחמותו לידון נמי באיסור אשת איש דהא אמר ר' אבהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף א"ל אדא ברי בתרי קטלת קטלת ליה והתוס' כתבו בפ' ד' אחין דף ל"ב ד"ה ותו וכו' דרב אדא טעי והוה סבור דהיינו טעמא דר' יוסי משום דלית ליה איסור מוסיף ע"ש ולמאי דפרישית י"ל דשאלת רב אדא דהתם נמי בכעין דאמרן הוא אי אמרינן לר' יוסי דתרתי בעינן איסור מוסיף ואיסור חמור ונ"מ בעלמא לענין חטאות ופשיט ליה רבא דאיסור מוסיף הוא העיקר שאני הכא דבקטלא עסקינן ונידון בתמורה והכי קי"ל. ובפירושא דהבעיא דהכא מובלע שאלת רב אדא ותשובת רבא כחדא כדאמרן. וכן באיסור בת אחת דבעי הכא לר' יוסי נמי מיתפרשא למאי דפליגי התם ר' חייא ובר קפרא אליבא דר' יוסי אי ס"ל באיסור בת אחת חייב שתים אע"ג דאמרי' מודה ר' יוסי באיסור מוסיף מיבעיא ליה באיסור בת אחת וכן לר' ישמעאל דלקמן והמסקנא כר' חייא דהתם דבאיסור בת אחת חיילא כמו באיסור מוסיף ואיסור כולל וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פ' י"ז מא"ב הל' ח':

נתאלמנה ונתגרשה. ברייתא זו גרסינן בבבלי פ' עשרה יוחסין דף ע"ז ע"א וכמו שהגהתי בפנים. ובענין הבעיא דהכא נתאלמנה ונתגרשה כאחת פירשתי בפנים דמשכחת לה בספיקא ולכהן אסורה משום גרושה ובענין אחר לא משכחת לה דודאי באומר הרי זה גיטך מעכשיו אם מתי לא מיתוקמא דאף דאמרינן בהא דכשימות תהיה מגורשת מ"מ הגירושין תלו למפרע ולא מיקריא אלמנה וזה מבואר וכן נמי לא מצינן לאוקמי באשה שהלך בעלה למדה"י ובאו ואמרו לה מת בעליך וניסת ואח"כ בא בעלה דתצא וכו' וצריכה גט מזה ומזה ואם השני גירשה ובאותה שעה מת הראשון דלכאורה תלו אלמנות וגירושין כאחת אבל הא ליתא דגט השני משום גזירה דרבנן בעלמא הוא כדאמר בריש האשה רבה:

רב אמר במפנים עדיו היא מתניתא. וכן מוקי לה רב התם דף פ"א ע"ב בעדות מיוחדת ולדינא כל הני אוקמיתות אמת הן כדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' רוצח הל' ח':

הלכה ז

ופינחס שלא ברצון חכמים. נראה דבהא פליגי נמי התם דף פ"ב ע"א דרב אמר כדהכא מה ראה ראה מעשה וכו' וא"ל קריינא דאגרתא איהו ליהוי פרוונקא ושמואל אמר ראה

שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ה' כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב ר' יצחק אמר ר"א ראה שבא מלאך והשחית בעם. דלדברי רב הוי קשה הלא אין נוטלין רשות ע"ז ואם נטל רשות אין מורין לו וכדפריך הכא ועלה אמר שמואל דבאמת לא נטל רשות אלא דאכתי קשה ליה לר' יצחק גם על דברי שמואל למה לי טעמא דאין חולקין כבוד לרב הא ע"כ אין היתר אלא דוקא שלא ברשות ולפיכך קאמר שאני הכא דלעולם היה מותר לו לעשות כן ראה מלאך וכו' וכלומר דהשתא אליבא דרב נמי ניחא דבדבר גדול כזה שפיר שאל למשה מפני מה אתה מתרשל בדבר והשיבו הואיל וכך הוא ניתן הרשות לך ולך אתה וקנא קנאה גדולה זו לכפר על בני ישראל:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק י

הלכה א

כל ישראל. סדר הפרקים דהכא הוא עיקר כדאמר התם בריש מכות תנא התם קאי ופירש"י ז"ל מסנהדרין סליק דתנן בשלהי אלו הן הנחנקין דהוא סיומא דסנהדרין:

נושא עונות אין כתיב כאן וכו'. בפ' בתרא דקידושין בארתי במקצת. והנה ר' יוסי בר' חנינה דהכא כסברת ר"א דבבלי פ"ק דר"ה וכפירוש רש"י בערכין דף ח' דכובש דקאמר ר"א היינו שהקב"ה מסתיר עונות כדי שיכריעו הזכיות. ודברי ר"א דהכא דקאמר אין לית ליה וכו' וכלומר דלאחר ששוקלין מעשיו והן מחצה על מחצה וא"כ לית ליה מדידיה כלום שהרי כנגד זכיותיו הן עונותיו והקב"ה הוא מתנהג עמו במדת רב חסד ומטה המאזנים לכם של זכיות ע"י שמגביה הכף של העונות או כובש הכף של הזכיות למטה וזה כפי' רש"י בר"ה בדר"א. ואם הדיעות מתחלפין לפירוש הא' הא ל"ק דכבר ידוע הוא שכן דרך הש"ס הזה בחליפין. והנ"מ כין ר' יוסי ב"ח ובין ר"א מבואר הוא ובחיבורי פני המנורה בנר הד' הארכתי בזה:

כיצד הוא מכפר וכו'. בפ"ו דכריתות תנן מי שבא על ידו ספק עבירה ביוה"כ אפי' עם חשיכה פטור שכל היום מכפר ומשמע כל שעתא ושעתא מיוה"כ מכפר הוא כדר' זעירא הכא דהא בפשיטות קאמר התם לעיל דף י"ח ע"ב על הא דבעי אביי למימר ידיעות ספק מחלקות לחטאת ואקשי ליה רבא בר חנן בלישנא בתרא אלא מעתה אכל חלב כזית שחרית ביוה"כ וכזית חלב במנחה ביוה"כ ה"נ דמיחייב שתי חטאות דהא יוה"כ במקום אשם תלוי. קאי והוי ליה כידיעת ספק וא"ל אביי מאן לימא לן דיוה"כ כל שעתא מכפר דילמא כולי יומא ומאורתא א"ל רבא בב"ח תרדא תנן מי שבא על ידו וכו' שכל

היום מכפר. והשתא קשיא לר' חנינא דהכא היכי מפרש לה למתני' דכריתות וע"כ צ"ל אליביה דמפרש דה"ק כל היום מכפר אלא בסוף היום הוא דנגמר כפרתו בשעבר עליו סוף היום לאפוקי אם מת או מרד באמצע היום כדאמר במאי בינייהו והיינו דלא נקט אלא האי נ"מ דהא למ"ד ידיעות ספק מחלקות לחטאת איכא נ"מ להא דאקשי ליה רבה ב"ח לאביי דאי כל שעתא מכפר מביא ב' חטאות ואי כל יומא מאורתא הוא דמכפר מביא חטאת אחת אלא ודאי דלא פליג ר' חנינא אמתני' ומודה היא דכל שעתא מכפר ובשעבר עליו כל היום ונ"מ דהשתא מיפרך לכ"ע האי מ"ד דס"ל ידיעות ספק מחלקות לחטאת כדלעיל ולפי' הא' שפירשתי א"כ אידחי הכא מילתיה דר"ח וסייעתיה כדמסיק בענין קושית דרב הונא וכן משמע מגמר' דכריתות ועיין לקמן בסוף פ"ק דשבועות במ"ה ד"ה נעשה בזדון מה שהוזכר מזה ולפי' הב' נשאר המסקנא כר"ח דמכיון דהברייתא מתפרשת כפשטה ובזמן הזה איירי דהא ר' יוסי דחי לי' לאוקמתא דר' ירמיה ואם כן מסייעא ליה לר"ת וצ"ל כמ"ש בשבועות ע"ש:

הא אזילה חדא מן תלמידוי דר' חייה רבה. וכן אידחי לה בבבלי פ' תולין דף קמ"א ע"ב להא דקאמר ר' אבהו מגרדין מנעל חדש דא"ל ההוא סבא סמי דידך מקמי הא דתני ר' חייא אין מגרדין לא מנעל חדש ולא מנעל ישן:

רב אמר ובלבד ברוקק וכו'. והכי פליגי בבבלי דף ק"א ע"א והתם גריס רב אמר אפי' נגע צרעת. וכבר הניח הכ"מ בצ"ע על דברי הרמב"ם ז"ל בפ' י"א מהל' עכו"ם הל' י"ב שלא כתב רוקק דוקא ע"ש ועוד מ"ט לא פסק כר' יוחנן דקאמר שם שמים דוקא ומש"ה היה נראה דהוה מפרש דדוקא לענין שאין לו חלק לעוה"ב אמרו כן אבל לענין איסור אפי' בלא רוקק ואפי' פסוק בעלמא אסור להתרפאות בד"ת כדאמרינן בפ"ב דשבועות אלא דאכתי קשה דבריו שכתב שם שהן בכלל הכופרים בתורה ויש לדחוק דבכלל קאמר ולא שהן ממש כופרי התורה שלא יהיה להן חלק לעוה"ב דדוקא ברוקק אמרו כן ובמזכיר שם שמים:

הלכה ב

סב ברתי דילמא מיני ומינך וכו'. בבבלי פ"ק דברכות דף י' ע"א גריס דיחזקוהו א"ל השתא הב לי ברתך אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מינאי בני דמעלי א"ל כבר נגזרה עליך גזרה א"ל בן אמוץ כלה נבואתך וכו'. ולהאי נסחא קשיא וכי ישעיהו לא ידע שאפשר לבטל הגזירה בתפילה וצריך לדחוק שלא רצה ליתן לו בתו מאחר דנפקו מיניה בני דלא ולא סמך על זכותו ולפיכך השיב לו כן. ולנסחא דהכא ניחא דחזקיהו השיב לו לא לך אנא שמע ובלאו הכי איני קופץ אלא למה שאמר לי זקיני:

לחם הפנים מהו שידחה את השבת. האי אתיא כדאמר מעיקרא בפ' שתי הלחם דף צ"ה ע"ב לר' שמעון דדריש הכי אשכחינהו בשבת דקא אפו ליה א"ל לא דרך חול בעיתו למיעבדיה מידי תנור מקדש שלחן הוא דמקדש והתם דחי לה דמקרא משמע דלאו בשעת אפייה אשכחינהו. ושמא שניהם אמת דאף דהשתא לאו שעת אפיה הוה כדמוכחי קראי מ"מ אגב שאלו לו על מה שהיו מסופקין בענין אפיית לחם הפנים אם הוא דוחה את השבת:

לא יכלו הכתובים לקרותו איש. הרב אברבנאל כתב הטעם על קרי ולא כתיב שלא איש אלא מלאך חבל קשה דא"כ למה תלה הדבר בהשואל וכן הקשה הרב אלשיך ופי' דה"ק ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל אותה אחיתופל הנזכר בדבר אלהים ולפיכך השמיט איש למען יחזור אל אחיתופל ועכ"ז קרי לבלתי יחס שאלה בדבר אלהים אל אחיתופל כי בלתי ראוי היה ידבר בו אלהים עכ"ל. ולפירושו אתיא שפיר הא דקאמר לא יכלו הכתובים לקרותו איש. שוב ראיתי במדרש ש"ט במזמור ה' מה רבו צרי דגריס התם אחיתופל יועץ שנא' ועצת אחיתופל אשר יעץ איש קרי ולא כתיב שלא היה איש אלא מלאך:

ואם היתה עצרת ברורה וכו'. ובבבלי פרק מי שמת דף קמ"ז ע"א ג"כ שתי לשונות נאמרו בזה י"ט של עצרת ברור זרעו חטים מר זוטרא אמרו בלול איתמר ולמאי דקאמר הכא יש לפרש בלול בטל קאמר:

הלכה ו

עיר לא כפר עיר לא כרך. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' עובדי כוכבים הלכ' ב' וסיים שם וכל פחות ממאה כפר קטן ורובו של שבט כרך גדול וזהו למאי דפסק שם כר' יהודה דהכא דקאמר ממאה ועד רובו של שבט וכדאמר בבבלי בפ"ק דף ט"ו ע"ב בדר' יונתן שם דס"ל הני וטעמא משום דרובו של שבט הוו ציבור ובציבור לא כתיב סייף וכל אחד נידון בעצמו ובסקילה כדפירש רש"י ז"ל שם:

שנים שהדיחו את שנים וכו'. בתוספתא פי' י"ד קתני לעולם מדיח בסקילה ומיבעיא ליה הכא אם לעולם דקאמר אפי' הדיחו אלו השנים לשנים בלבד וכלומר דגם השאר הודחו מאחרים עד שיהא רובה של עיר דאל"כ לא שייך הכא תורת נידחין כלל או דילמא לעולם דקאמר בין שהודח רובה בין שהודח כולה על ידן ולאפוקי אם לא הדיחו אלא שנים אין עליהן תורת מדיחין אלא תורת הנידחין והרמב"ם ז"ל כתב שם בהל' ו' ובין שהודח' כולה בין שהודח' רובה סוקלין את מדיחיה וצ"ל דלאו דוקא רובה קאמר לענין סקילת המדיחין שהרי בפ"ה גבי מסית כתב בין שהיה המוסת יחיד או יחידים מיתתו

בסקילה וכמה שנתבאר מזה לעיל פ"ז הלכה י"ב ואין חילוק בזה לבין מסית לבין מדיח אלא לענין תורת הנידחין קאמר:

היו שם גרים ותושבים וכו'. בתוספתא שם קתני יכול אפילו נתכנסו לתוכה גרים ועבדים משוחררין תהא נעשית עיר הנדחת ת"ל את יושבי עירם אחר יושבי עירם הדבר מהלך. ומיבעיא ליה הכא אם הגרים משלימין להתושבים לרוב והרמב"ם ז"ל לא הזכיר מזה כלל:

היו שם ביברים וכו' עוף שטס וכו'. בת ספתא שם במחובר לקרקע בין כך ובין כך מותר שנאמר תקבוץ פרט למחוברין. ומכאן למד הרמב"ם ז"ל מ"ש שם הל' י"ג פירות המחוברין שבתוכה מותרין שנאמר תקבוץ ושרפת מי שאינו מחוסר אלא קביצה לשריפה וכו' וה"ה לשיער הראש. ור"ל דשיער הראש במחובר הוזכר בהדיא בגמ' התם דף קי"ב ע"א דמותר ג"כ מהאי טעמא כדאמר רבא שם. והבעיא היא הכא בביברים של חיה ושל עופות ודגים אם ג"כ כעין מחוברין חשיבי מפני שהן מחוסרין צידה וכן בעוף הטס והרמב"ם לא הזכיר מזה משום דמשמע דבתוספתא מחוברין דוקא קאמר אבל אלו כאינן מחוסרין אלא קבוצה הוי:

הלכה ז

נישמעינה מהדא ר"ש אומר וכו'. והתם בעיא דלא איפשיטא היא בפיאה נכרית של נשים צדקניות ופסק הרמב"ם ז"ל שם הלכה י"ב לחומרא דאסור. ואע"ג דדרכו לפסוק כפשיטות דהאי תלמודא במקום דהתם לא נפשט כמוזכר בהרבה מקומות ובפ' השואל הבאתי בשם תשוב' מהרי"ק ז"ל שכתב בשורש ק' לדרך הרמב"ם כן מ"מ הכא יש לדחות הפשיטות דלא דמי להההיא דר"ש דטעמא הוי משום דאין נאכלין בתורת בהמתך אלא בתורת בכור ומעשר כדאמר רבינא התם ועוד דלא פסק הוא ז"ל כר"ש בהא כמבואר בדבריו שם דאם היו תמימין הרי הן כשאר קדשי המזבח וימותו ואם היו בעלי מומין הרי הן בכלל בהמתה ונהרגין:

ניתני שש חטאות מתות. למאי דקי"ל דחמש חטאות המתות לא נהנין ולא מועלין כדתנן בריש פ"ד דתמורה ובפ"ג דמעילה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג דמעילה הלכה ד' היה צריך להפך הגי' דר"ל הוא דמותיב לר' יוחנן על דעתך דאת אמר אין מועלין בהן ניתני שש חטאות. ולא תיקשי תיפוק ליה דהוי חטאת שמתו בעליה ובכלל החמשה הוו דיש לומר בשל צדיקים שבתוכה מיירי הכא. והתם דקאמר אליבא דר"ל דמפרש להברייתא דקתני קדשי מזבח ימותו בקדשי קלים ואליבא דר"י הגלילי דאמר ממון בעלים הן ולא ס"ל טעמא דזבח רשעים תועבה היא משום דכיון דאישתני אישתני אלא סברת ר' יוחנן

היא שם ודלא קתני לחלק בקדשי המזבח גופייהו דקדשי קדשים יפדו משום דכיון דאיכא חטאת שמתו בעליה דלמיתה אזלא לא פסיקא ליה. ולא פריך הא משכחת לה בשל צדיקים שבתוכם משום דאכתי הוה משני הכי כיון דאיכא של רשעים שבתוכה לא פסיקא ליה:

אוף בהדא איתפלגון וכו'. למאי דקאמר בכריתות דף כ"ד ע"א אהא דר' יוחנן בשור הנסקל ומאי שנא מהא דאמר ר"ל עיר הנדחת שהוזמו עדיה כל המחזיק בה זכה בה שאני עיר הנדחת דרבים נינהו וכו' ומפקר ממוניה ומשמע דבהא כ"ע לא פליגי. יש לפרש הא דהכא ג"כ בענין זה דקאמר אוף בהדא איתפלגון בשור הנשקל ועבד ולאפוקי עיר הנדחת דלא פליגו בה מטעמא דלעיל. ועיין במ"ש מזה פ"ד דב"ק הלכה א' ד"ה ר' יוחנן אמר כל הקודם בו זכה:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק יא

הלכה א

ואלו הן הנחנקין. מה אם מי שהוא מצווה להכות וכו' כבר בארתי בפ' ד' מיתות הלכה ח' לפי הכלל שנתן הרמב"ם ז"ל בספר המצות דכל היכא שיש עונש מפורש בתורה מזהירין מן הדין:

באיזו חבורה כחבורת שבת כחבורת נזקין. התם לא מיבעיא ליה להאי מילתא. ונראה דהך בעיא תליא במהיכן דילפינן מיניה דאינו חייב עד שיעשה חבורה דהתם בריש פירקין ילפינן ממכה בהמה באה אינו ענין לבהמה דהא אפי' הכחישה באבנים חייב תנהו ענין לנפש אדם והיינו אביו ובמכילתא שם יליף לה הכי ומכה אביו ואמו מכה שיש בה חבורה אתה אומר מכה שיש בה חבורה או אינו אלא מכה שאין בה חבורה אמרת ומה אם מדת נזיקין מרובה. שנוהגת בכל אדם. אינו חייב עד שיעשה בה חבורה מדת עונשין מעוטה. כלומר שאינה נוהגת מדת עונשין. של מיתה אלא במכה אביו ואמו אינו דין שלא יהיה חייב עד שיעשה בהם חבורה. והשתא לפי דרשת המכילתא יש להסתפק הואיל ומנזקין ילפינן לה איכא למימר דדינו כנזקין ועד שיחסר או דילמא לא ילפינן כולה מילתא מנזקין. א"נ דהיא גופה מיבעיא ליה אם מנזקין גמרינן כדרשת המכילתא או מאם אינו ענין ילפינן לה והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות ממרים הל' ה' כתב סתם עד שיעשה בהן חבורה וכפי דרשת דגמרא דילן דממכה נפש בהמה ילפינן באם אינו ענין וכיון שיצא דם הוי חבורה ואפי' יצא דם מבפנים כעין הכהו על אזני וחרשו

דכתב ש"ס הואיל ומצינו בעלמא דהוי חבורה לענין שבת וכדמוכח מהא דקאמר התם רב לא הוי שביק לבריה למפתח ליה כוותא דילמא חביל וכן מדמי לה התם לקמן לדין דחובל בשבת וא"כ ש"מ דלא בעינן עד שיחסר:

הלכה ב

אזהרה לגניבה הראשונה מנין לא תגנוב. כבר כתבתי לעיל בפ' בן סורר ומורה דגי' דהכא עיקר דמלא תגנוב דרשינן לגונב נפשות כדאמר התם דף פ"ו ע"א דדבר הלמד מענינו הוא וקרי לה גניבה ראשונה דהזהירה עליה התורה בראשונה והלכך מייתי לה הכא ואגב מייתי לה לכולא סוגיא דבן סורר ומורה:

מה טעמון דרבנן וכו'. דרשת גמרא דילן בענין אחר הוא כדפרישית במתני' דבר זו אגדה. ובבבלי דף פ"ז ע"א דבר זה הלכה ואפשר דאגדה דקאמר לאו דברי אגדה ממש הוא אלא מה שהוגד בע"פ עד הלכה למשה מסיני דהא בעינן שיבא על ידי מחלקותם דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת כדמפרש התם לכולה ברייתא:

הלכה ג

רבי זעירא אומר לשאילה. כדפרישית דהמראה צריך שיהי' ג"כ כשהן יושבין בלשכת הגזית כדאמרינן בבבלי פ"ק דף י"ד ע"ב מצאן אבית פגי והמרה עליהן יכול תהא המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם וקאמר הכא דהשאילה א"צ שיהא דוקא בלשכת הגזית אלא אפי' אם היתה השאלה מהן חוץ ללשכת הגזית כשהיו ביבנה אם חזרו אח"כ ללשכת הגזית והמרה הויא המראה. והרמב"ם ז"ל בפ' ג' מהל' ממרים הל' ז' כתב כלישנא דהש"ס דילן הנזכר ומשמע נמי דהמרה דוקא קאמר:

זקן ממרא שהורה לעשות ועשה חייב. או או קאמר או שהורה לעשות לאחרים או שעשה בעצמו כהוראתו כדאמר התם בברייתא דף פ"ח ע"ב וכדמוכח מדלקמי' הורה על מנת לעשות אע"פ שלא עשה חייב וכדפרישית בפנים ומייתי ראיה מדרשת ר' ישמעאל דאם הורה להן לעשות חייב כמו אם עשה בעצמו כדפרישית בלי' בתרא וכדכתב הרמב"ם ז"ל שם הל' ו' אלא יורה לעשות או יעשה הוא בעצמו. וכמו דאמרינן התם או שיורה לאחרים ויעשו כהוראתו וכו' כמבואר מהכא והכי הוא בתוספתא בשלהי פ' י"ד ובריש שם ט"ס היא וה"ג התם זקן ממרא שהורה ועשה חייב. הורה ולא עשה פטור הורה ע"מ לעשות אע"פ שלא עשה חייב:

היה מלמד הלכה ובא וכו'. כדרב בבבלי פ' הערל דף ע"ז ע"א כל ת"ח שמורה הלכה ובא אם קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו וכתבו התוס' בשם ר"ת

דהיינו דוקא היכא דהוא עצמו נוגע. בדבר וכו' ומבואר הכא בהדיא כן עושין לאחרים ואין עושין לעצמו:

רבי יוחנן אומר כל שבע מידות שאמרו חכמים וכו'. כלומר דר' יוחנן מפרש לדברי רשב"ג דמאן רבי הוא רבי יהודה הנשיא וא"כ נתקיימו בו כל המדות וכן בבניו אחריו:

הלכה ד

והא תנינן גופה של בהרת כגריס הקילקי מרובע. אין לפרש דמקשה דמשכחת לה דנחלקו בשיעור כגריס גופי' דהזקן ממרא טפי ליה או בציר ליה משיעור שאמרו חכמים בו דא"כ מאי שנא שיעור דנגעים דנקט ליה הא בכל שיעורין שאמרו הלכה למשה מסיני משכחת לה ובנבילה ושרץ גופי' דפליג ר' זעירא לעיל וקאמר דזקן ממרא אינו חייב בהן אע"פ שעיקרן מד"ת ופירושן מד"ס משום דבעינן שיגרע ויוסיף ובדבר שהוא מגרע הוא מוסיף וא"כ ע"כ לא מיתפרשא שנחלקו על כמות השיעור דאי הכי גם בנבילה ושרץ נימא שנחלקו על כמות הזית של נבילה ועל העדשה של שרץ אלא ודאי דבכה"ג לאו מגרע ומוסיף בדבר אחד קרינן ליה דאם בכמות השיעור הוא דנחלקו לא הוי אלא מגרע או מוסיף ואנן תרווייהו כאחת בעינן ובדבר אחד והלכך ע"כ לא מיתפרשא הכא בענין אחר אלא כדפרישית בפנים דבענין המרובע הוא דנחלקו דאנן בעינן בגריס הנגע שיהא מרובע דוקא ארכו כרחבו וזהו כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בחיבורו פ"א מהלכות טומאת צרעת הל' ז' דצריך שיהא כדי צמיחת ל"ו שערות שש שערות אורך ושש שערות רוחב וכל הפחות מזה אינו נגע צרעת וכדמסיים שם בהל' דלקמן נגע שהיה רחבו כדי צמיחת חמש שערות אפי' היה ארכו אמה הרי זה טהור ואינו נגע צרעת עד שיהיה בו ריבוע כגריס וזהו לכאורה דלא כמ"ש בפי' המשנה עד שיהיה הנגע מרובע שאם היה מצומצם על זה השיעור הנה יטמא על איזה תמונה שתהיה ואח"ז נמשך הר"ב בפירושו והתיו"ט לא כתב כלום בזה ואף אם נדחוק לפרש דמ"ש בפירושו על איזה תמונה שתהיה היינו לומר ובלבד שתוכל לעשות ריבוע בתוכו ארכו כרחבו שש שערות אורך ושש שערות רוחב ולאפוקי אם אין בו אלא חמש שערות רוחב וארכו אפי' אמה וא"כ הוא ממש כמ"ש בחבורו אכתי קשה דמנא ליה לפרש כן למרובע דמתני' דילמא שיעור כדי לרבע אמרו דומיא מה שאמרו בריש פ"ק דסוכה בית שיש בו ד' אמות על ד' אמות חייב במזוזה וכו' ופי' הוא ז"ל אם יש בו כדי לרבע ד' על ד' בשוה וכו' ואצ"ל אם היה ארכו יתר על רחבו הואיל ויש בו לרבע ד' על ד' אמות חייב במזוזה כמ"ש בפ"ו דמזוזה בהל' ב' ועיין בטור י"ד סי' רפ"ו ובב"י ותראה שאין לפרש לדעתו ז"ל בענין אחר כ"א הכוונה אפי' אין בו אלא רחב ב' או ג' אמות וארכו הרבה יש בו כדי לרבע

ד' על ד' וחייב במזוזה והכי נקטינן לכל הדינים שנשנו בסוכה שם וא"כ אימא הכא נמי כן ולכאורה היה אפשר לומר דטעמיה דלמד דמרובע דהכא בדוקא אמרו נרמז קצת בת"כ דדרשו מבשאת להסימן טומאה שתהא מבוצרת לתוך השאת הא כיצד מקום ב' שערות וכו' ומביא התיו"ט לזו הבריית' שם ומיהו יש לדחות דשם אמרו לענין השער לבן או המחיה שבה שצריך שיהיה באמצע הנגע ואין מזה הכרח כ"כ דריבוע הנגע צריך שיהיה ארכו כרחבו ולא כדאמרינן בעלמא דבשיעור מחזיק הריבוע הוא דמשערינן. אמנם מכאן הוא דנלמד בבירור דע"כ מרובע דנגעים בדוקא הוא דאמרו וכך הוא הלכה למשה מסיני והיינו דמשכחת לה הכא דנחלקו בדבר זה וכגון שהזקן ממרא אומר דלאו דוקא שיהא בו מרובע ארכו כרחבו אלא בשיעור מרובע מטמא שיהיה בין הכל כדי לרבע ואם נפחת מרחבו וניתוסף בארכו עד שיהא בו שיעור כגריס בין הכל טמא והנה זה מוסיף בשיעור ארכו ומגרע בשיעור רחבו ואנן ארכו כרחבו בעינן והכי מוכח נמי לקמן פ"ג דשבועות הל' ח' ולמה תניתה מרובע די ירבעינה הוא וע"ש וזהו כמו שאמרנו בענין דבריו בחבורו להשוות לפירושו והיינו דנקט להא בדוקא דמשכחת לה לזקן ממרא בענין שיעור גריס דנגע ולא בשיעורין במקום אחר דלא משכחת לה בשום פנים מוסיף ומגרע בדבר אחד כ"א בגריס דנגעים וכדאמרן. ולא דמי לציצית דקאמר הכא לקמיה דלא הוי אלא גורע דשאני התם דמתוך שהוא מגרע בגדיל ניתוסף ממילא בפתיל ולא עשה הוא שום מעשה בהוספה וכדאמר גרע ולא הוסיף הוא וכן בענין חצי לוג שמן בתורה דקא פשיט ליה דיש כאן גרעון והוספה כדפרישית בפנים בלשון הראשון משום דאיכא מעשה בגרעון הרבוכה ומעשה בהוספת החלות ורקיקין ודמיא טפי לגריס דנגע (ועיין בסוף הדיבור) דמוסיף הוא בשיעור האורך ומגרע בשיעור הרוחב וזה גרעין הבא מכח התוספת בעצמו דמחלק בשיעור הוא ובכאן הוא מוסיף ובכאן הוא מגרע והויא דומיא דתפילין דמוסיף הוא בטוטפת החמישי ומגרע ופוסל בד' הטוטפות ולפיכך אמר הכא דאיכא מ"ד הכין. ומכאן יצאנו עוד לידון בדבר אחד. דהשתא מוכרח הוא דהא דקאמר ר' אלעזר אמר ר' אושעיא התם בדף פ"ח ע"ב אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מד"ת וכו' ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע ואין לנו אלא תפילין ואליבא דר' יהודה דע"כ ר' אלעזר אליבא דר"י מוסיף הוא על הא דר"מ דלעיל דצריך שיורה בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וס"ל דבתפילין נמי חייב הוא ומשום דאיכא תורה ויורוך וזהו טעמיה דהרמב"ם ז"ל שפסק בפ"ג מהל' ממרים הל' ה' וכן בפ"ד הל' ג' כתרווייהו דעל דבר שזדונו כרת ועל התפילין חייב הוא והקשו עליו הא משמע שם דר"י פליג אדר"מ והכ"מ כתב שם בשם הרמ"ה ז"ל שתירצו לו דר' יהודה מוסיף הוא על דברי ר"מ וע"ש אבל לא כתבו

ההכרח לזה אמנם מכאן הוא מוכרח לדהתם ולפי מה שנתבאר דאי לא תימא הכי שר' יהודה מוסיף על דר"מ אלא דפליג א"כ קשיא אמאי קאמר אנו אין לנו אלא תפילין הא משכחת לה גם בגריס דנגעים הכי וכהאי מ"ד הכא דאמר באמת כן ומדמי לה לתפילין אלא ודאי ר' יהודה מודה הוא לר"מ ומוסיף עליה בתפילין ותו לא קשיא אמאי לא מני נמי לגריס דנגעים משום דבלאו הכי מתחייב הוא בזה דדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת הוא בדינא דגופיה אם נכנס למקדש וכו' וכדחשיב בברייתא דלעיל לדין דנגעים וה"ה בכל מה שנחלקו בענין נגעים וכן נמי ל"ק אמאי לא מני חצי לוג שמן לתודה ולמאי דפשיט ליה הכא דדמיא לגריס ולא דמי לציצית כמבואר לעיל ללשון הראשון שפירשתי משום דבהא נמי אשכחן דבר שזדונו כרת וכו' וכגון שנטמא בשני דאם הוא כשר לתודה אז הוא טמא ויש שלישי לקודש מן התורה ואם פסול הוא אין שני עושה שלישי בחולין או בכיוצא בזה. ומיהו לדינא יותר נראה כלשון הב' שפירשתי בפנים בענין זה דמוסיף וגורע בדבר אחד בעינן. והלכך לא אשכחן מידי אחרינא דליהוי מוסיף וגורע בדבר א' להתחייב אפילו בדבר שאין זדונו כרת משום דאיכא תורה ויורוך אלא בתפילין בלבד. וסוגיא דהכא פשוט הוא דלא אזלא אלא כר' יהודה כדפרישית בפנים ולא הוזכרו כאן דברי ר"מ:

והא תני שתי פרשיות שבמזוזה. הכא מסיק דהיא תפילין היא מזוזה והתם מסיק אין לנו אלא תפילין ולא פריך ממזוזה מידי כ"א מציצית ולולב ובענין אחר מדהכא לקמיה ומשני לה התם. ונראה דטעמיה דהאי ש"ס דפוסל בהוספה במזוזה בפרשה אחרת משום דבעינן על הארץ שיהא בשיטה אחרונה כדאמר בהקומץ דף ל"א ע"ב וס"ל לעיכובא הוא וכשמוסיף עוד איזה פרשה לא הויא על הארץ בשיטה אחרונה ובודאי מקודם פ' שמע בלאו הכי אין לומר כן דהא בעינן שלא יהא גרוע ועומד בתחלה כדאמר התם. וכן יש לפרש בענין קושית הציצית דמקשה הכא ומשני גרע ולא הוסיף הוא היינו שגרוע ועומד הוא ובפנים פירשתי באופן אחר ותרווייהו נקטינן. והש"ס דהתם דלא חשיב למזוזה סבירא ליה דהא דאמר רב חסדא שם על הארץ בשיטה אחרונה למצוה בעלמא קאמר ולא לעיכובא וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות מזוזה בפ' ה' הלכה ה' ומצוה לכתוב על הארץ בשיטה אחרונה וע"ש:

הלכה ה

כל סמא דמילתא וכו'. בחשבון הטעות של חנניה בן עזור יש עוד כמה קושיות וטעיות לפי חשבונו דהרי כתיב במנשה בן שתים עשרה שנה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך ועוד היכן הם י"א שנים שמלך יהויקם ועוד במלכות צדקיהו חלפו ועברו כבר ארבעה

שנים כדכתיבי קראי אלא דלא חש הש"ס לדקדק כיון שעיקר הנבואה שקר וחשבונו הכל בטעות היה:

אותה הטיפה וכו'. אע"ג דאחר זה אמר לו ועמך תחת עמו משום דהנביא א"ל כפי שקיבל בנבואה בתחלה ואח"כ כשהכהו זה כיפר דמו על כל ישראל והנביא לא ידע מזה:

הלכה ו

יצא לידון בין באות בין במופת וכו'. מסוגית הש"ס דהכא משמע דמפריש להתוספתא כפשטה דרבי שמעון היא דפוטר בשאר כל המצות בקיום מקצת וביטול מקצת. אבל התם בשלהי פרקין פלוגתא דאמוראי היא בפירוש הברייתא ובקיום מקצת וביטל מקצת דשאר כל המצות לכ"ע אפי' לרבנן פטור:

לא סוף דבר לחופה וכו'. כבר בארתי להיוצא מזה בכתובות שם בסייעתא דשמיא:

סליק פירקא וכולא מסכתא ברחמי ובסייעתא דשמיא